

Fraseoloxía e paremioloxía de Bergantiños (Cabana de Bergantiños, Carballo e Coristanco)

Evaristo Domínguez Rial¹

CEIP de Bormoio-Agualada

Recadádiva de fraseoloxía e paremioloxía galega realizada no cambio de milenio na Terra de Bergantiños, no NO de Galicia. Resultado da colaboración de avós e avoas, pais, nais e fillos co equipo de mestres e co Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades.

Palabras clave: Fraseoloxía. Paremioloxía. Fraseoloxía galega. Paremioloxía galega

Abstract: Phraseological and paroemiological compilation created in the first decade of the 21st century in the Terra de Bergantiños, at the NW of Galice. Written in collaboration of grand-fathers, grand-mothers, parents, pupils, teachers and Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades.

Keywords: Phraseology. Paroemiology. Galician Phraseology. Galician Paremiology.

1. Introducción

1.1 Contido

Ofrécese aquí o resultado dunha recolleita de fraseoloxía e paremioloxía galega feita no cambio de milenio na Terra de Bergantiños, bisbarra do NO de Galicia, de nome que remonta aos Brigantinos célticos.

Preséntase, en primeiro lugar, unha escolma de fraseoloxismos de uso común no SE do concello de Carballo (parroquias de Ardaña, Rus e Entrecruces) e, sobre todo, no de Coristanco, concello do interior da Terra de Bergantiños (A Coruña), cuns 7.210

Data de recepción 08/06/2011 Data de aceptación 18/11/2011

¹ Ademais do traballo dos colectores e colectoras, que figuran no final, e das observacións dos correctores anónimos queremos agradecer moi especialmente a incansable axuda de Xacinta Varela e de Xesús Ferro Ruibal (do Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades) que nos permitiron peneirar este material, para garantirlle plena autenticidade, e que nos axudaron tamén a velo, interpretalo e organizalo. Só en casos contados se especifica esta axuda como *Nota da Redacción*.

habitantes case na súa totalidade galegofalantes, e pertencente lingüisticamente ao bloque occidental. Esta zona conserva un léxico e fraseoloxía peculiar, non sempre usada fóra dese territorio pero si perfectamente comprendida no resto de Galicia. Esta recompilación forma parte do programa de dinamización da lingua galega no bienio 2009-2011 promovido polos Equipos de Dinamización da Lingua Galega (EDLG) dos colexios públicos situados no bordo meridional do devandito concello: CEIPs de Bormoio-Agualada e A Canosa-Rus. Forman esta escolma un total de 617 unidades.

Seguidamente ofrécese unha recolleita de refráns que eu fun acumulando nos últimos 19 anos coa colaboración dos meus alumnos que estimulaban na casa a memoria dos seus pais e avós. Neste caso a procedencia é a zona de influencia do CEIP de Bormoio-Agualada: parroquias de Nantón e Rioboo (Cabana de Bergantiños) e Agualada, Castro, Couso, Cuns e Ferreira (Coristanco). Forman esta segunda recadádiva un total de 2.600 paremias. Os refráns agrúpanse pola temática que tocan e, dentro dela, por orde alfabética. Os comentarios explicativos, cando existen, proceden dunha destas tres fontes: se non se indica nada, son dos membros dos citados EDLG; se son do autor deste traballo, tamén se indica. Nalgúns casos a Redacción de *Cadernos de Fraseoloxía Galega* introduciu algunha explicación significativa e imprescindible, que o autor agradece e que se fai constar. Quero agradecer a cantas persoas dende a familia ou o colexio participaron na recolleita deste material.

1.2 Método de traballo e obxectivos

Este traballo forma parte dunha concepción da didáctica como algo activo, algo que o alumno constrúe ou axuda a construír. Ao alumnado de Educación Infantil e Primaria démoslle unha ficha dobre na que se plasmaban as frases feitas, locucións ou refráns nunha das caras; e na outra, o léxico.

Os membros dos dous Equipos de Dinamización (que figuran no final deste traballo) organizaron a recollida deste material e, procederon á informatización, clasificación, numeración e elaboración dun exemplo no que se use esa locución.

Con cada expresión realizouse, en primeiro lugar, unha indicación básica da súa tipoloxía, seguida dunha explicación breve do seu significado e, por último, unha exemplificación do uso da expresión que figura como entrada.

Con esta recadádiva tentamos achegar uns graos de area á conservación e potenciación do noso patrimonio lingüístico-cultural. Pero tamén buscamos o importante efecto educativo de que estes nenos e nenas soubesen extraer das súas familias parte da riqueza fraseolóxica e paremiolóxica de que son os depositarios; e que tomasen conciencia das peculiaridades fraseolóxicas e léxicas da zona que aínda están vivas. As transformacións agrícolas dos últimos cincuenta anos fan que estes fraseoloxismos falen de traballos que hoxe xa se non realizan da mesma maneira e cos mesmos aparellos, polo que parte das palabras e as cousas entran en fase de arcaización. Pero o primeiro resultado é que isto xa non se perde.

A recadádiva é fase que nunca remata pero, con esta publicación, entramos na fase de didáctica desta fraseoloxía e paremioloxía: e para iso en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* xa se publicaron importantes métodos de relevantes especialistas.

1.3. Primores fraseolóxicos, léxicos e gramaticais en Bergantiños

Escoitando falar os nosos maiores observamos formas de dicir cargadas de creatividade ou colorido (*cheirarlle o alento a unha porta* 137; *choverlle [a alguén] na cabeza* 142; *crechar o crecho* 133; *cun pé aquí e outro acolá* 457; *estendérselle a alma polo corpo [a alguén]* 221; *darlle golpes ao mar* 153; *falar do mar e nel non entrar* 232; *levar o arado tres regos* 270; *pasar o carro por enriba dos bois* 326; *perder gas* 330; *saltar aínda o suco e maila canle* 358; *haber máis verzas na ola* 241; *ser coma as fabas na ola* 364; *ser coma o leite fervido* 365; *ser coma o xoves* 367; *ser da beira do cadullo* 381; *ter o corpo presente e a mente ausente* 411; *vir Pedro / Pedriño* 442; *¡Así once meses e mais o de agosto!* 573; *¡Partiu o demo unha perna!* 528; *¡Pra foderte a ti fan falta dous carallos!* 524; *¡Ti sigue tocando, que eu sigo bailando!* 551; *Xa oíu cantar máis de catro cucos* 319) ou que manteñen valoracións estéticas doutra época (*máis chulo que a pana* 51, *máis chulo que a pana amarela* 52, *máis chula que a pana raiada* 50) ou realidades que o progreso fixo desaparecer (*haber barro na costa* 239. *Non se pode guiar ben o carro, se non se trepa o barro* 2721) ou de recente creación² (*estar fóra de cobertura* 196; *estar no chasis* 207; *ver vir os coches e non apartar* 438; *tirar pedras aos avións* 424; *¿Traballas ou miras prós avións?* 553; *¡Vouche poñer unha cremalleira!*³ 563, *Con pouco vento cae ao chan torre sen cemento.* 2085) ou moi características de Bergantiños (*estar sen solás* 216; *non ter solás* 310; *máis burra que a que lle morreu a Ríos* 46; *máis burro có burro do Rubio* 48; *máis vella ca Pichín* 62; *saber ao ghas* 353; *ter o formiguín* 413; *ter unha area* 418; *tirar a casa pola ventá* 421) ou que proceden da experiencia do servizo militar (*ser a hora do ghalufo* 360; *ser da mesma quinta* 382) ou que personifican realidades inmateriais (*vir Pedro / vir Pedriño* 442) ou que expresan importantes observacións económicas (*A esperanza non enche a panza.* 1496; *A paz e o pan quitan moitas penas.* 1501; *Moita ciencia é loucura, se o bo siso non a cura.* 1627, 2603; *Cun pé só non se anda moito.* 1749) ou que expresan o sentido do humor (*A auga aínda non é boa prós camiños.* 1395; *Terás un prato de caldo ben adobado, se o porco cho remexe co fociño ou co rabo.* 1471).

E, por suposto, hai un pleno dominio das perífrases verbais, coma *andar a + inf.*, que indica acción durativa (*andas a pintar o canaveiro* 335) ou esta subordinada distributiva *Que altas, que baixas, en abril son as Pascuas* 1127 (da que mesmo se recolle unha variante plena: *Ben que altas, ben que baixas, en abril serán as Pascuas*

² E tamén se encontran aclimatados xa como refráns anónimos tradicionais algunhas frases de moi recente circulación no mundo occidental: *Un é o que come* (2589). *Vale máis unha imaxe que mil palabras* (2033). *Entre todos os ruidos a música é o máis apaixonante* (2323). *Se non bebes cocacola, non dás pé con bóla* (2573). *Se queres aprobar, tes que estudar. / Se queres aprobar, hai que estudar* (2432). *Nunca te creas inferior ao outro, só porque estudou moito* (2926). *¿Velocidade e altura? Conserva a dentadura* (2449).

³ E mesmo encontramos refráns que nin que foran creados para describir costumes dunha parte da sociedade urbana actual: *A vida do grilo: de día, fame; e de noite, ruido* (1133).

1120)⁴ ou afirmacións en xerundio (*Mundo andando e cousas vendo, tropezando e non caendo*. 1630. *Tempo andando, cousas vendo*. 2235. *Os donos gastando e os criados gañando*. 2680; *A Deus rogando e co mazo dando*. 2943; *Vai o vello morrendo e vai aprendendo* 2446) ou unha subordinada temporal en futuro (*Quen pode e non quere, cando quererá non poderá*. / *Quen pode e non quere, cando poderá, non quererá* 2217) ou estoura estrutura que se ve en *por non dar, non dá nin a hora* (299,468).

E hai figuras retóricas coma a hipérbole (*cun pé aquí e outro acolá* 457, *unha perna aquí e outra acolá* 466, *¡Un pé aquí e outro acolá!* 556) ou repeticións que intensifican (*Cando a galiña pica ao galo, malo malo. Cando o galo pica á galiña, aínda aínda*. 1159) ou refráns que cunha aparente contradición expresan e resaltan unha importante verdade (*A galiña polo bico pon* 1424).

E, se falamos do léxico, non só temos sempre o tecnicismo exacto coma, por poñer un caso, *cercenar* (floreecer) e *espigar* (*O millo que en Santiago non cercena e en agosto non espiga, non vai á barriga*. 1334) ou palabras únicas coma *aspara* 492, *chinchola* (2905), *mandunga* (1075), *pinchacorvadeira* (106) *rixoada* (1075) senón que tamén aparecen magníficas derivacións léxicas (coma *Febreiro afebrado, marzo amarzado* (737) / *Cando febreiro non febreira, marzo marcea* (743) para indicaren que un mes ten as súas características climatolóxicas óptimas) e que tamén se dan en adxectivos coma *larafuzán* / *larafuzoiro* (1115). E nun mesmo refrán aparecen o sistema latino e mailos dous sistemas non latinos de denominar os meses (*Entre marzo e abril sae o cuco do cubil e entre san Xoán e a sega marcha o cuco prá súa terra* 1171-3). Son, en cambio poucas as que proceden de realidade culturais alleas (*ser coma unha tortuga* 375, *ser a hora do ghalufo* 360, *Fillo de tigre sae con raías* 2097, 2128).

E a isto aínda lle hai que engadir usos creativos e moi asentados de certos substantivos ou adxectivos coma estes *carneiro* [en *ser un carneiro*. Ser moi terco. *Non o vas convencer porque é un carneiro*]; *cotorra* [en *ser unha cotorra*. Falar moito e sen control. *Non vai deixar de ser unha cotorra, fala seguido. Vaia cotorra estás feita. Vou falar coa cotorra de Ana*]; *lampantín* [en *ser un lampantín*. Ser traste, pouco de fiar. *Ninguén che vai facer caso, porque es un lampantín*]; *lavado* / *lavada* [en *ser unha lavada*. Ser [persoa] descarada; carecer de vergoña. *Por moito que o intentes non vas conseguir deixar de ser unha lavada*]; *milagro* [en *ser un *milagro*. Ser cousa difícil de crer; parecer cousa de outro mundo. *Que aprobes, iso é un milagro*]; *rachado* / *rachada* [en *ser rachado*. 1. Falar claro e sen pelos na lingua. 2. Ser moi decidido. *Ás veces é bo ser rachado e dicir as cousas claras*]; *tulitates* [en *ser un tulitates*. Non ter personalidade. Estar cambiando continuamente de opinión. *A ver se deixas de ser un tulitates e te formalizas*]; *Xan* [en *ser un Xan*. Ser persoa sen iniciativa, que se deixa dominar ou controlar polos demais. *Decídete dunha vez a ver se deixas de ser un Xan*]; *xoia* / *xoiña* [en *ser un xoiña*. Ser persoa carente de carácter, que sempre se deixa vencer polos demais e de que moitos abusan. *Non hai máis que mirarlle para a pinta para ver que é un xoiña*].

⁴ Nos anos sesenta do século pasado a canción máis popular dos seareiros do Celta de Vigo dicía *Que queiras que sí, / que queiras que non, / o Celta de Vigo / éch'o campeón. / Éche o campeón. / éch'o campeón, / que queiras que sí, / que queiras que non*.

A presenza da economía rural (agrícola e gandeira) domina este refraneiro. Son tantos os exemplos que citaremos un que só se entende se un vive no ciclo agrícola: *O que non ten pan sementado, agosto fáiselle maio* (2159).

Non falta un refrán terrible (*A vella que non pode andar, que a leven a un areal e alí a deixen quedar*. 2747) que debe ter intención moralizante, como se dirá, e contraria a unha lectura literal.

1.4. Outras características xeográficas do léxico destes ditos ou refráns

Repararemos finalmente noutro aspecto da xeografía lingüística destes fraseoloxismos e paremias, como son os localismos, o seseo, a gheada ou certas palabras procedentes do castelán, árabe ou italiano. Non nos referimos, naturalmente, aos que citan algunha localidade, que case sempre é galega⁵.

. Localismos:

aghonía 399 (polo seu antónimo *ánimos*); *alcocén* 302 (por *alcacén*); *andorga* 162 (por *barriga*); *arco iris* 652-3 (por *arco da vella*); *aspara* 492; *átimo* 19; 317 (por *nada*; italianismo); *besbello* 340 (por *trunfo pequeno*); *bormelas* 21 (por *mocos*); *cabanote* 2516 (por *alpendre*); *cadullo* 381 (por *cadabullo*); *campanas* 320 (por *campás*); 267 *candeiros* (por *candeeiros*); *chinchola* 2905 (non se coñece sinónimo); *chola* 199 (por *cabeza*); *chota* 181, 344 (por *morea de esterco*); *cotromelo* 37 (por *cóbado* ou ‘articulación da perna’); *croio* 41 (por *coio*); *cucho* 264 (por *becerro*); *formiguín* 413 (por *inqueda*; *movido*); *frieiras* 1869; *ghameito* 311 (por *gamalla*); *ghasoí* 12 (por *gasoi*); *gonzos* 214 (por *forzas*); *iduiro* 130 (por *idoiro*); *laia* 152 (por *queixa*); *larpada* 433 (por *larpeirada*); *leirea* 1583 (por *leira* do verbo *leirar* “actuar con paciencia; tratando de superar as dificultades”); *liña* 2617; 2914 (por *fío*); *macela* 280 (por *desexo*); *mandunga* 1075 (por *comida abundante ou ansiosa*); *mantexa* 2359; *mazanceira* 1491 (por *maceira*⁶); *nuite* 1133 (por *noite*); *pego* 281 (por *sono*); *pinchacorvadeira* 106 (non ten unha tradución exacta); *quimbambas* 254 (por *lugar afastado*); *raxeira* 420 (por *ataque de sono*; *ganas de durmir*); *ripas* 572 (sobrantes dos bordos de táboas; de mala calidade); *rixoada* 1075; *solás* 216 (*forzas*; *ánimos*); *solexa* 2359; *trompa* 1063 (por *trompo*); *tulitates* (por *virachaquetas*); *urisos* 23 (por *ourizos*); *veneno* 2807 (por *veleno*) // *atuallado* 171 (por *atoallado*); *baldeiros* 2641 (por *baleiros*); *buligho* 45 (por *inqueda*); *chuspidiño* 380 (por *cuspidiño*; *semellante*); *enchounicado* 192 (por *enfermizo*); *furrincha* 384 (por *forrón*; *avaro*); *lorchán* 58 (por *lacazán*); *munda* 429 (por *moída*); *rinchón* 2552 (“que rincha moitas veces; indómito”)

⁵ *Se chove por san Antonio de Cuns, non chove polo de Agualada. Son todos uns, coma os de Cuns. Ao pasar O Carrameiro ten coidado, mariñeiro / muiñeiro. Para encaixes e puntillas, en Galicia, Camariñas. O que pasou a Marola, pasou a mar toda. A San Andrés de Teixido vai tres veces de morto o que non foi unha de vivo. Fun a Lalín e, como fun, vin. No Carballiño, bo pan e bo viño. En san Miguel non cae mel no Courel. Polo san Miguel, nunca hai mel no Courel. En Conxo non están todos os que son nin son todos os que están. No camiño de Santiago tanto anda o coxo coma o sano. Pero hai que anotar tamén estes: O que foi a Castellón perdeu o sillón. O que foi a Manresa perdeu a mesa. O que foi a Sevilla perdeu a *silla.*

⁶ Obviamente en zona de seseo parcial dise *mazanceira*, porque o común *maceira* coincidiría coa *maseira* na que se lle bota a comida ós porcos.

// *arrichar* 102-103 (por *amosar*); *choviu* 1754,1755 (por *choveu*); *chuspir* 144 (por *cuspir*); *doulle* 154 (por *deulle*); *lambiu* 264 (por *lambeute*); *perdiu* 2144-2146, 2974 (por *perdeu*); *sufre* 295 (por *sofre*); *valo* 314 (por *vallo*); *vén* 1316 (por *veñen*) // *pra* (en lugar de *para*) // *xota* 18 (en lugar de *iota*).

. Gheada:

aghonía 399 (por *agonía*), *augha* 23 (*auga*), *buligho* 45 (por *buligo*), *ghalufo* 360 (por *comida*), *ghameito* 311 (por *gameito*), *ghas* 353 (por *gas*), *ghasoi* 12 (por *gasoi*).

. Seseo:

urisos 23 (no canto de *ourizos*). O informante procedía da zona de Vimianzo na que se dan os dous tipos de seseo (explosivo e implosivo).

. Betacismo:

Un magnífico exemplo do betacismo galego é este refrán de Bergantiños: *Ave que voa prá cazola é boa* (1356).

. Vogais neutras

Nestes últimos decenios entrou en crise o vocalismo átono pero en Bergantiños, coma en moitos outros lugares, aínda se encontran vogais neutras nesa posición, como mostra que o colector infantil anotase *do meu* (871,907) e *rozador* (2929): para el a vogal da preposición *de* e de *rezador* estaba máis próxima dun *o* ca dun *e*.

. Sorprende a escaseza proporcional de palabras procedentes do castelán, árabe e italiano:

amistá 1128,1515 (por *amizade*), *Dios* (passim) (por *Deus*⁷), *guardia* 34, 58 (por *garda*), *plomo* 59, 88 (por *chumbo*), *reñiranche* 545 (por *rifaranche*), *sartén* 434, 1376, 2858 (por *tixola*), *temprana* 938, *tortuga* 55, 375 (por *tartaruga*), *viruelas* 1770 (por *vexigas*) // *ghalufo* 360 (“carne de porco” aquí equivale a “comida”) // *átimo* 19, 317 (“instante” aquí equivale a “nada”).

1.5. Observación sobre deformacións que se convierten en variantes

A transmisión oral sempre crea variantes porque o interlocutor oe o refrán á súa maneira e, por veces, suxírelle unha variante moi creativa, como é o caso do refrán 2851. Pero a transmisión escrita tamén as crea, porque capturar un refrán, que se acaba de oír, é operación que non sempre se pode facer nas mellores condicións, ben porque nese momento un non ten á man con qué escribir, ben porque hai unha palabra que un entende mal. E, cando despois organiza as súas notas, aparecen sempre algúns ditos ou refráns que teñen algunha forma estraña que os fai enigmáticos. Nestes casos, só a comparación con outros paralelos pode axudar a recuperar o dito ou refrán orixinal ou a detectar unha pequena variante. Tal é o que aquí acontece con *O carro da Chinchola, cando ri, cando chora* 2905 que resultaría inintelixible se no Tesouro Fraseolóxico

⁷ Verbo do actual proceso de restauración da forma galega *Deus* véxase a nota que acompaña a locución *ver a *Dios polo mango dunha *sartén*.

Galego do Centro Ramón Piñeiro non existise o paralelo *O cariño do Chinchelo, logo ri e logo chora* que anotou Vázquez Saco (Vázquez Saco 2003:607, 16071) e que o incluíu entre os refráns da nenez e que expresan que os afectos dos meniños son repentinos e fugaces, coma nestoutro *Cariño de meniño, auga nun cestiño*. Polo tanto ese *carro* sería unha deformación de *cariño* > *carríño* > *carro* ata resultar inintelixible. Cousa semellante acontece con *Fágase o ben e fágao san Miguel* (1560) que é clara deformación de *Fágase o ben e fágao Xan ou Miguel*. E tamén o refrán *En san Miguel non cae mel no Courel* (1007, 2990) ten como probable variación fonética *Polo san Miguel, nunca hai mel no Courel* (1006, 2990) que aquí mesmo se recolle.

1.6. Pureza deste material

Como é normal nunha situación de contacto de linguas, neste material aparecen algunhas unidades fraseolóxicas ou paremiolóxicas con indicios de seren unha adaptación do castelán e mesmo algúns castellanismos léxicos. O sorprendente é que, feito o cómputo exacto, as primeiras non chegan a unha ducia⁸, mentres que os castellanismos léxicos representan o 0'19% do total das palabras que forman os ditos ou refráns; e, por parte, algúns deles son puras diferenzas gráficas, como *olfato* (que hoxe se escribe *olfacto*) pero que no seu refrán rima con *prato* non cun inexistente **practo* (*O que ten bo *olfato logo coñece o prato*. 1460). Estamos, polo tanto, ante un material de gran pureza lingüística.

Así, con esta pureza, falan os nosos maiores. E escoitalos falar produce ademais a sensación de que falan de maneira artística, de que din de forma luminosa e colorista o que na prosa documental ou científica se di de maneira seca e árida. Porque, como xa se ten sinalado, o mérito do dito ou do refrán é a habilidade de sabelo traer a conto. Por iso a propia calidade artística da fala dos nosos maiores é a que nos conquista e nos acaba impondo este traballo gozoso que é sempre unha recadádiva fraseolóxica.

2. Recadádiva fraseolóxica

2.1. Significado das abreviaturas

enunc. = enunciado fraseolóxico

fórm. = fórmula

frase prov. = frase proverbial

l. adv. = locución adverbial

l. adx. = locución adxectiva

l. conx. = locución conxuntiva

l. s. = locución substantiva

l. v. = locución verbal

l. cl. = locución clausal

s. comp. = substantivo composto

⁸ **Atropéllame, camiión! Todo o sabes e todo o entendes. ¡Compra un bosque e pérdete! Ande eu quente e *ríase a xente. Ao cabo do ano máis come o enfermo ca o *sano. Á vellez, *viruelas. De tal pau, tal *astilla. Máis vale un *toma* que un *xa che darei*. Se tes un circo, *reñiranche os ananos. Auga de san Xoán *temprana moitos males sana.*

2.2. Substantivos compostos, colocacións, locucións e fórmulas

1. **bolo do lar** *s. comp.* Masa de pan que se envolvía nunha verza e se cocía no medio das ascuas
2. **bolo do pote** *s. comp.* Masa de fariña de millo que se coce xunto co caldo.
3. **carolo de broa** *s. comp.* Parte superior seca e dura que se forma na broa, cando se coce.
4. **cerro de liño** *s. comp.* Porción de liño que lle correspondía fiar a cada muller nun tempo determinado. Estopa que se usa para tapar tuberías.
5. **leite callado** *s. comp.* Leite case solidificado semellante ao iogur que se forma, se se deixa o leite fresco algún tempo ao aire.
6. **leite preso** *s. comp.* Leite case solidificado moi parecido aos iogures actuais.
7. **pano da cabeza** *s. comp.* Pano co que as mulleres cobren ou adornan a parte superior do corpo.
8. **papas de arroz** *s. comp.* Arroz cocido en leite e con azucre.
9. **pedra do lar** *s. comp.* Base da lareira tradicional.
10. **rocho de pan** *s. comp.* Corno do molete de pan.
11. **estrar os cortellos [dos porcos]** *col.* Botar palla, toxo, fento, etc. para facerlle a cama aos porcos. *Tes que ir estrar os cortellos.*
12. **facер *ghasoi** *col.* Botar gasoil na maquinaria. É unha expresión un pouco rara, posto que nin o verbo é o máis apropiado nin o uso da gheada, que non é moi frecuente na zona onde foi recollida. *Vou facer ghasoi no tractor antes de ir arar.*
13. **facер a cañeira** *col.* Botar toxos e silvas no curral ou diante das casas tradicionais para non mollarse ao pasar por alí cando chove e, ao mesmo tempo, ilos curtindo para que se convirtan en esterco. *Fomos carrexar o toxo para facer a cañeira.*
14. **facер a cocedura** *col.* Cocer as pezas de barro, para que endurezan, cando xa están moldeadas. *Xa están todas as pezas feitas e temos que ir facer a cocedura.*
15. **facер a pela** *col.* Quitar un anaco de herba para o suco, onde vai ir o rego para plantar. Tradicionalmente plantábanse as patacas facendo primeiro o rego e despois metíanse nel os terróns con herba deixando limpa unha franxa de terreo co mesmo ancho que ía ter o rego seguinte. Deste xeito, cando se facía o seguinte, o sitio estaba sen herba e facíase mellor; e logo enriba, cando xa estaba no rego, plantábanse as patacas. A este proceso chamábase pelar ou facer a pela; e o que se metía no rego era a pela. Con este sistema, ademais, a herba non tapaba tan axiña as patacas. *Antes de plantar as patacas hai que facer a pela.*
16. **facер tilleiras** *col.* Queimar unha pradeira con herba baixa e terróns como método de abono. *Estes anos xa non se fan tilleiras.*
17. **minar a terra** *col.* Remexer a terra á man antes de facer o rego. *Antes de plantar as coles hai que minar a terra.*
18. **non saber nin xota** *col.* Non saber absolutamente nada. *Nunca se decata de nada e non sabe nin xota.* [Nota da Red.] No capítulo 5, 17-18 do evanxeo de Mateo di Xesús que el

- non veu para derogar nin a Lei nin os Profetas senón para darlles cumprimento e engade *Mentres non pasen o ceo e mais a terra, non pasará nin un iota nin un til da Lei ata que todo se cumpra*. A partir desta afirmación de Xesús, mil veces repetida na liturxia e nas homilias, naceu a locución *nin iota* (en castelán *ni jota*; en francés *pas un iota*; en italiano (*non valere / non contare*) *un iota*) que acabou significando “nada”. Nótese que o iota na escritura hebrea é un simple punto, é dicir, a cousa máis pequena perceptible a simple vista. Non sería sorprendente que a locución galega *nin ghotá*, con gheada, tivese esta mesma orixe tendo en conta que a predicación en castelán en Galicia ten probablemente 500 anos de práctica; nin sería estraño que despois se recrease galeguizándoa en *nin ghotá (de augha)*. O portugués, nestes casos, di *nem vírgula*, que tamén é unha cousa pequenísima e tamén procedente da ortografía.
19. **non ver un átimo** *col.* Non ver nada, como cando é noite pecha sen luz e co ceo anubrado. Escuridade. *Estás cegato, non ves un átimo.*
20. **poñer o cadarmo [a un animal]** *col.* Trabarlle os pés a un animal rebelde coa solta ou cadarmo, que normalmente consiste nunha corda que une unha pata de diante a un corno, dificultando así o movemento e impedindo que corra. Nótese que *soltar un animal* é precisamente poñerlle a solta. *A esa vaca hai que lle poñer o cadarmo.*
21. **tirar polas bormelas** *col.* Levar os mocos [*bormelas*] colgados e aspiralos, en vez de retiralos cun pano da man. *Colle este trapo e sónate a ver se deixas de tirar polas bormelas.*
22. **auga de ourizos** *l. s.* Cousa sen valor. Úsase cando se conta con algo e se queda sen el. *Pensar no que me dis é coma pensar na auga de ourizos.*
23. **augha de urisos** *l. s.* Cousa sen valor. [A informante procedía do concello de Vimianzo onde hai os dous seseos implosivo e explosivo e, ademais, gheada]. *Iso pouco vale, jé coma a augha de urisos!*
24. **ave de mal agoiro** *l. s.* Persoa que trae desgrazas. Non é raro referirse deste xeito a aquelas persoas que resultan un pouco gafes ou agoreiras. *Non lle fagas caso que ese é ave de mal agoiro.*
25. **cu de mal asento** *l. s.* Persoa inquieta, que nunca para quieta. *Non tes nunca acougo, es un cu de mal asento.*
26. **curva da felicidade** *l. s.* Barriga grande que adoita saírles aos homes despois de casaren. Suponse que iso sucede así por ser feliz nesa época. *Desde que casou, xa empezou a ter a curva da felicidade.*
27. **gota que colmou o vaso / pinga que encheu o vaso** *l. s.* Aquilo que acaba coa paciencia dunha persoa. Aquilo que provoca que definitivamente xa non se tolere algo que se viña soportando. *Xa me cansaches, esa foi a gota que colmou o vaso. O que acabas de facer foi a pinga que encheu o vaso.*
28. **memoria de elefante** *l. s.* Memoria moi boa. *Ese home ten memoria de elefante.*
29. **o rosario ao pescozo e o demo ao corpo** *l. s.* Hipocrísia.

30. **pé dereito** *l. s.* Pedra alongada que se pon enriba da lareira para aguantar da cambota e cheminea.
31. **pita cega** *l. s.* Xogo que consiste en adiviñar a quen tocamos, tendo os ollos tapados.
32. **vista de linxe** *l. s.* 1. Visión clara e nítida a lonxe. 2. Perspicacia. *Non se lle escapa unha, ten unha vista de linxe.*
33. **amasado/a en mala artesa** *l. adx.* [Persoa] de mala condición, moi ruín. *Non esperes nada bo del, que foi amasado en mala artesa.*
34. **coma a chaqueta dun *guardia** *l. adx.* Lacazán. A nivel popular crese que os gardas non traballan moito; e a chaqueta soa, aínda menos. De aí nacería a comparación.
35. **coma a mazán, por dentro podre e por fóra san** *l. adx.* [Persoa ou cousa] de boa aparencia externa pero de deficiente interior.
36. **coma unha patena** *l. adx.* Moi limpo, impecable. A patena é un pratiño dourado que usan os sacerdotes na misa para sobre el poñer a hostia consagrada e que reiteradamente limpan: o brillo e a limpeza faina un paradigma. *Quero ver a cociña como unha patena.*
37. **da parte do cotromelo** *l. adx.* [Carne dun animal, especialmente do porco] que está en contacto co óso. *A carne máis rica é a da parte do cotromelo.*
38. **de bo dente** *l. adx.* Goloso, comedor; [persoa] á que lle gustan todas as comidas; que non pon reparos a ningunha. *Véseche na cara que es de bo dente.*
39. **duro de roer** *l. adx.* Difícil de dominar; intratable ou indomable. *Ese éche duro de roer.*
40. **feitiña coma un carto** *l. adx.* Moi guapa; con moi bo tipo. Adoita aplicarse a unha mocíña nova con boa figura. *Esa nena é feitiña coma un carto.*
41. **feo coma un croio** *l. adx.* Moi feo, moi pouco atractivo. *Non che é moi agradable ser feo coma un croio.*
42. **grande coma un día sen pan** *l. adx.* 1. Que é moi grande. 2. Que non dá pasado. *Ese home é tan grande coma un día sen pan.*
43. **listo coma un allo** *l. adx.* Moi áxil mentalmente; moi espabilado, moi intelixente. *O neno do meu amigo é listo coma un allo. Sempre fai as cousas ben, porque é listo coma un allo.* V. <ser coma un allo>.
44. **máis bruto que un arado de ferro** *l. adx.* Moi bruto; que non sabe controlar as forzas. O arado de ferro fende a terra con máis profundidade có arado de pau ou romano. *Mide as túas forzas que es máis bruto que un arado de ferro.*
45. **máis buligho que as galiñas** *l. adx.* Moi inqueda; moi movido; que non ten parada. *A ver se te sosegas que es máis buligho que as galiñas.*
46. **máis burra que a que lle morreu a Ríos** *l. adx.* Pouco intelixente; de poucas luces. Parece ser que o tal Ríos era un home da parroquia de Seavia (Coristanco) que tiña unha burra bastante terca.
47. **máis burro ca un arado** *l. adx.* Pouco intelixente, persoa que non é moi lista ou que non se decata nunca de nada. *A ver se por unha vez fas algo ben, que es máis burro ca un arado.*
48. **máis burro có burro do Rubio** *l. adx.* Pouco intelixente; de poucas luces. O Rubio foi un personaxe

- local da parroquia de Cuns. *Es máis burro có burro do Rubio.*
49. **máis curto que as mangas dun chaleco** *l. adx.* Pouco intelixente. A locución compara a intelixencia dunha persoa con algo que non existe (o chaleco non ten mangas), para indicar que non ten ningunha. *Cala ti que es máis curto que as mangas dun chaleco.*
50. **máis chula que a pana raiada** *l. adx.* 1. Moi elegante. 2. Moi presumida. A locución data de cando a pana raiada era un tipo de pano que só podían levar aqueles que tiñan máis posibles e presumían diso. *¡É máis chula que a pana raiada, sempre vai tan periposta!*
51. **máis chulo que a pana** *l. adx.* Moi presumido. *É máis chulo que a pana.*
52. **máis chulo que a pana amarela** *l. adx.* Moi presumido. *Ese rapaz de aí é máis chulo que a pana amarela.*
53. **máis lavado que os seixos do río** *l. adx.* Moi desvergonzado. *Non ten vergonza ningunha, é máis lavado que os seixos do río.*
54. **máis lento ca un caracol** *l. adx.* Moi lento. *Apura algo que es máis lento ca un caracol.*
55. **máis lento que unha *tortuga** *l. adx.* Moi lento, que vai moi amodo, paseniño coma unha tartaruga. *Non dá saído do paso, é máis lento ca unha tortuga.*
56. **máis lista có raposo** *l. adx.* Moi espilida, renarte, espabilada. O raposo ten sona de astuto e sagaz. *Esa muller é máis lista có raposo.*
57. **máis listo que un allo** *l. adx.* Moi listo, enxeñoso. *Esa nena é máis lista ca un allo.*
58. **máis lorchán que a chaqueta dun *guardia** *l. adx.* Lacazán, moi pouco amigo de traballar. Hai unha analoxía entre el e o pouco traballadores que segundo a frase son os gardas. Se aínda, por enriba o comparamos co que faría a chaqueta soa, a conclusión é que máis lacazán non se pode ser. *Ainda has de morrer de fame, porque es máis lorchán que a chaqueta dun guardia.*
59. **máis pesado có *plomo** *l. adx.* Que está sempre dando a lata, incordiando. *Cala un pouco que es máis pesado có plomo.*
60. **máis terco ca un mulo** *l. adx.* Moi terco. Os mulos adoitan quedar parados e, por máis que un o intente, moitas veces non se moven do sitio. *Nunca se avén a razóns, é máis terca ca un mulo.*
61. **máis tolo ca unha cabra** *l. adx.* [Persoa] que está un pouco descentrada; lixeira de cascos. *Esa muller é máis tola ca unha cabra.*
62. **máis vella ca Pichín** *l. adx.* Moi vella. Aplícase, por exemplo, a unha peza de roupa. Parece ser que Pichín era un home moi lonxevo da zona de Rus ou Entrecruces. *Xa é hora de que vaias cambiando de saia que é máis vella ca Pichín.*
63. **nin disque nin seique** *l. adx.* Absolutamente certo. *É verdade e non é nin disque nin seique.*
64. **o demo de [subst. / pron.]** *l. adx.* Moito; moita cantidade de. *¿Viches a cantidade de gaivotas que había? Había o demo delas.*
65. **pillo coma o raposo** *l. adx.* Moi espabilado. *Non es quen de enganalo, é pillo coma o raposo.*
66. **seco coma un toxo** *l. adx.* Mal encarado; aburrido; de mal carácter. *Esa túa veciña é seca coma un toxo.*
67. **terco coma as mulas** *l. adx.* Moi terco; [persoa] á que non é fácil que outros a dean convencido de algo. *A*

ese non lle digas nada que é terco coma as mulas.

68. **abrir as torneiras** *l. v.* Limpar os regos por un lateral dun prado para que corra a auga e así a herba medre moito máis e sexa de mellor calidade. *Se queres ter boa herba, tes que abrir as torneiras.*
69. **abrir moito a boca** *l. v.* 1. Pedir moito (diñeiro), cando se ofrece en venda unha propiedade. 2. Dicar cousas que un debía calar. *Non vendeu a vaca por abrir moito a boca.*
70. **acordarse de Santa Bárbara cando trona** *l. v.* Actuar cando xa é demasiado tarde. *Agora xa non ten remedio, porque sempre te acordas de Santa Bárbara cando trona.*
71. **afogarse nun vaso de auga** *l. v.* Verse sobrepasado por calquera problema por pequeno que sexa. Preocuparse por cousas insignificantes. *Axiña te desesperas, afógaste nun vaso de auga.*
72. **andar á bartola** *l. v.* 1. Pasar o tempo sen facer nada, sen proxecto e sen horario. 2. Non ter preocupación ningunha. *Pasas todo o día andando á bartola.*
73. **andar a dúas *velas** *l. v.* Carecer de recursos económicos. Estar case sen cartos. V. <estar a dúas *velas>. *Nunca tes nada, sempre andas a dúas velas.*
74. **andar a velas vir** *l. v.* 1. Estar sen facer nada. 2. Non planificar nada. Andar sen rumbo nin idea preconcebida. Non ter nada previsto. 3. Aceptar [u.p.] resignadamente o que lle poida pasar. V. <estar a velas vir>. *Nunca fas nada, sempre andas a velas vir. Non protestes porque xa sabes que sempre andas a velas vir.*
- Pasas fame porque sempre andas a velas vir.*
75. **andar ao almallo** *l. v.* Estar en celo [un animal]. Almallo é o porco ou cabalo sen castrar. *A nosa porca anda ao almallo.*
76. **andar ao burro** *l. v.* 1. Estar en celo; ter desexos de ter relación sexuais [un animal]. 2. Facer cousas que non valen para nada. *Tranquilízate, que parece que andas ao burro.*
77. **andar ao rabo [de alguén] coma un can** *l. v.* Andar detrás dunha persoa ou imitar sempre o que ela fai. *A ver se me deixas en paz que non fas máis que andar ao rabo coma un can.*
78. **andar ás atoutiñadas** *l. v.* Camiñar ás cegas ou ás apalpadas por falta de luz. *Acende a luz que andas ás atoutiñadas.*
79. **andar ás cegas** *l. v.* 1. Camiñar ás apalpadas por falta de luz. 2. Facer alguén algo sen ter coñecemento das consecuencias negativas que lle pode traer esa acción. *Nunca miras por onde vas, parece que andas ás cegas.*
80. **andar ás minchas** *l. v.* 1. Non facer nada. 2. Dedicarse a cousas improdutivas. *Fai algo [de proveito], que parece que andas ás minchas.*
81. **andar ás xaneiras** *l. v.* 1. Estar en celo os gatos. Andar os gatos ás gatas. 2. Andar unha persoa buscando ter relacións sexuais. *Neste tempo os gatos andan ás xaneiras.*
82. **andar co sentido a compoñer** *l. v.* Comportarse de xeito pouco normal ou dicir cousas que non teñen moito sentido. Andar medio atontado, despistado. 2. Ser un cabeza tola. *Pensa un pouco que parece que andas co sentido a compoñer.*
83. **andar coa breca** *l. v.* Andar moi amodo similar a cando a un lle dá a breca. *Breca é a contracción breve,*

- involuntaria e dolorosa dun músculo. *A ver se espabilas, que parece que andas coa breca.*
84. **andar coa mosca detrás da orela** *l. v.* Dise de alguén que desconfía de algo ou de alguén e xa está prevenido ou precavido. Recear de algo. *Xa desconfiaba, xa andaba coa mosca detrás da orela.*
85. **andar coa solta** *l. v.* Camiñar moi amodo. A solta é unha corda ou cadea coa que se lle unen dúas patas do mesmo lado a un animal para que non poida correr e non fuxa. Úsase para designar o feito de que alguén non se mova con axilidade ou que o faga de xeito parecido a un animal ao que se lle poñía a solta. *Móvete un pouco, que parece que andas coa solta.*
86. **andar coa toalla** *l. v.* Estar aparvado, non saber un por onde anda. Sinónimo de <estar atuallado>. *Céntrate no que tes que facer, que andas sempre coa toalla.*
87. **andar coas cousas coma cos ovos** *l. v.* Facer as cousas con moito coidado, coma cando se anda cos ovos por medo a rompelos. V. <ir pisando ovos>. *Anda coas cousas coma cos ovos.*
88. **andar con pés de *plomo** *l. v.* Facer as cousas amodo, con moito coidado e precaución coma se levásemos chumbo nos pés. *Neste caso é preciso andar con pés de plomo.*
89. **andar cos pés cruzados** *l. v.* Camiñar amodo, paseniño; do mesmo xeito que o faría unha persoa que andase cruzando os pés. *¡Apura un pouco, que parece que andas cos pés cruzados!*
90. **andar / estar de capa caída** *l. v. 1.* Manifestar un estado de ánimo pouco animoso. Non ter ánimo para facer nada. 2. Pasarlle desapercibido aos demais o que facemos. *Non se lle ve boa cara, parece que anda de capa caída.*
91. **andar de chispa** *l. v.* Andar de borracheira. A forma de camiñar dun borracho facendo eses evoca a traxectoria que describe un lóstrego. *Sempre anda de chispa polas tabernas.*
92. **andar de mona por aí** *l. v. 1.* Ir de farra ou de borracheira. 2. Perder o tempo sen facer nada. 3. Servirlles de diversión aos demais. *A ver se te pos a traballar que non fas máis que andar de mona por aí.*
93. **andar e andar e nunca chegar** *l. v.* Esforzarse con inútil constancia.
94. **andar nas nubes** *l. v.* Estar moi despistado e non centrarse no que un ten entre mans. *Céntrate no que fas que sempre parece que andas nas nubes.*
95. **andar no aire** *l. v.* Apurarse moito a facer algo sen ter un momento de sosego e sen reparar tampouco moito nos detalles do que se fai. *Sempre te vexo correndo dun lado para outro, parece que andas no aire.*
96. **andar sen un can** *l. v.* Non ter carton ningún na carteira. *O teu amigo sempre anda sen un can.*
97. **andar / ir na fura de diante** *l. v.* Ir moi acelerado ou con moita présa. A cabezalla do carro ten dúas furas ou buracos que se usan segundo a ocasión que será distinta segundo se suba ou se baixe. Pola lei da panca, a fura de diante fai que a carga pese máis no eixe do que no pescozo das vacas e ergue un pouco a cabezalla; isto permítelles ás vacas que tiran polo carro andar a máis velocidade. *Para un pouco que parece que andas na fura de diante.*

98. **andar coma o xoves** *l. v.* Estar sempre metido no medio dos demais e estorbando. *Andas coma o xoves, sempre polo medio.*
99. **antepor os bois** *l. v.* Botarlle a corda enriba aos bois, facendo que camiñen eles de seu sen ninguén que os guíe. *Se non hai chamador hai que antepor os bois.*
100. **apretar o cinto** *l. v.* Aforrar o máis posible sobre todo en momentos de escaseza ou crise. A locución nace de traspoñer o efecto á causa; cando unha persoa mirra e perde peso, ten que apretar o cinto para que lle non caia o pantalón. Por semellanza, a voluntaria decisión de reducir gastos e de asumir maior austeridade designase como apretar o cinto. *Neste tempo de crise é o momento de apretar o cinto.*
101. **apretarlle as caravillas [a alguén]** *l. v.* Obrigar, pola forza, a alguén a facer ou dicir algo. *Como non digas quen foi, vouche apretar as caravillas.*
102. **arrichar o dente** *l. v.* Estar aínda duro. *Ese carolo de broa aínda arricha o dente.*
103. **arrichar os dentes** *l. v.* 1. Amosar os dentes co xenio, coa fame ou co medo. *Apártate dese can, que aínda arricha os dentes.* 2. Protestar. *Amolouno moito e non facía máis que arrichar os dentes.*
104. **baixar os santos todos** *l. v.* Blasfemar, proferir moitos xuramentos manifestando expresa irreverencia ou desprezo a Deus ou aos santos. *Xura tanto que parece que quere baixar os santos todos.*
105. **botar a lingua a pacer** *l. v.* 1. Falar de máis e sen tino. 2. Non saber gardar un segredo. *Non fai máis que botar a lingua a pacer.*
106. **botar unha pinchacorvadeira** *l. v.* Mexar. Fai referencia á traxectoria curva que describe o chorro urinario dun neno, comparable á curva dun pinchacarneiro. *Estou un pouquiño apurado, vou ter que ir botar unha pinchacorvadeira.*
107. **botarlle leña ao lume** *l. v.* Intervir nun conflito introducindo elementos que producen máis tensión ou máis gravidade. *Xa estaba mal a cousa e aínda lle vas botar (máis) leña ao lume.*
108. **botarlle unha man [a alguén]** *l. v.* Axudar. Colaborar os veciños, uns cos outros, nos labores agrícolas. *Cando estou apurado, sempre hai alguén que me vén botar unha man.*
109. **buscar unha agulla nun palleiro** *l. v.* Tentar facer unha cousa case imposible. *Que che saia ben iso é coma buscar unha agulla nun palleiro.*
110. **caer chuzos de punta** *l. v.* Chover moi forte e con pingas tan grosas que, polo ruído que fan contra o chan, parecen chuzos de madeira que se espetan no chan. *Chovía tan forte que parecía que caían chuzos de punta.*
111. **caer da burra** *l. v.* Decatarse de algo que durante un tempo resultou imperceptible. *Xa era hora de que caeras da burra.*
112. **caer da póla** *l. v.* 1. Decatarse de algo que durante un tempo resultou imperceptible. 2. Coincidir a solución con algo lóxico que xa se prevía. Cando un cae da póla e leva un golpe esperta e decátase onde se atopa; por extensión, aplícase a cando un se dá conta de como son as cousas cando ata ese intre non o fixera. *Fíxate no que che din a ver se caes da póla.*

113. **caer de caixón** *l. v.* Ser lóxica consecuencia e, polo tanto, resultar claro ou ser oportuno. *Iso que acabas de dicir cae de caixón.*
114. **caerlle a baba [a alguén]** *l. v.* Quedar moi satisfeito ou extasiado con algo ou alguén. *Parece que lle cae a baba cando mira para el.*
115. **caérselle [a alguén] as lágrimas aos ollos** *l. v.* Forma irónica de dicir chorar aínda que sexa coa risa. *Cando a oín contar aqueles chistes caéronse as lágrimas aos ollos.*
116. **cambiar as orellas polo rabo** *l. v.* Ter unha cousa boa e cambiala por outra peor, pensando que un ía mellorar. *¡Mira que es ben listo! ¡Cambiar as orellas polo rabo!*
117. **cantarlle as corenta a alguén** *l. v.* Advertir severamente a alguén, dicíndolle as cousas claras. *Ás veces é necesario cantarlle as corenta a alguén.*
118. **ceibar a galiña** *l. v.* Darlle cartos a alguén. Úsase cando alguén lle pide cartos a outra persoa. *Déixate de contos e ceiba a galiña.*
119. **cerrarlle / pecharlle a moleira [a alguén]** *l. v.* Medrar física e mentalmente unha persoa e actuar como un adulto responsable. A moleira é a fontanela, esa parte branda do cranio dos meniños antes de que o óso endureza. Cerrar a moleira é simultáneo (e por iso é metáfora) de virlle o sentido [a alguén]. *Madura e a ver se che cerra a moleira.*
120. **coller o que dan e suspirar polo que queda** *l. v.* Non estar nunca satisfeito. Non conformarse nunca co que nos dan e ter perda polo que queda. *Non é de persoas razoables coller o que dan e suspirar polo que queda.*
121. **coller o touro polos cornos** *l. v.* Ir directo a un problema para solucionalo. *Para solucionar isto fai falta coller o touro polos cornos.*
122. **comer coma un cocho** *l. v.* Comer sen control ou con pouca educación. *Para un pouco, que parece que comes coma un cocho.*
123. **comer coma unha vaca** *l. v.* Comer moito, demasiado, sen control. *Esa barriga tela por comer coma unha vaca.*
124. **comerlle as papas na cabeza [a alguén]** *l. v.* Ser ben máis alto ca outra persoa. *O teu fillo medrou tanto que xa che come as papas na cabeza.*
125. **comerlle [a alguén] a lingua o gato** *l. v.* Non querer falar. Permanecer calado [alguén] por máis que lle pidan que diga algo. Úsase preferentemente en pasado. *Non dis nada, parece que che comeu a lingua o gato.*
126. **confundir o cu coas témporas** *l. v.* Ter as ideas moi pouco claras do que son as cousas. *Despois de observar o que fas vexo que facilmente confundes o cu coas témporas.*
127. **contar co ovo no cu da galiña** *l. v.* Esperar dispoñer de algo que, se cadra, non se vai conseguir. Esperar algo que, se cadra, non vai acontecer. *Pensar que vas ser millonario é coma contar co ovo no cu da galiña.*
128. **correr a cortina** *l. v.* Ocultar algo. Intentar que algo non saia ao público. *Non quixo saber nada do asunto e preferiu correr a cortina.*
129. **correr coma unha lebre** *l. v.* Correr moi rápido: é sabido que a lebre é moi difícil de pillar á carreira.
130. **correr o iduiro / os iduiros** *l. v.* Correr a auga [os iduiros] polos camiños, cando chove forte. Os

iduiros son moi difíciles de conter e é moi pouco útil loitar contra eles así que o mellor é deixalos correr. Esta imaxe é tamén metáfora de algo que debemos deixar pasar, do que debemos prescindir, do que non paga a pena tratar de impedir. *Cando chove, corre o iduiro. Corrían os iduiros polo monte abaixo. Corrían os iduiros e a auga botábase fóra dos regos.*

131. **correr [alguén] que voa** *l. v.* Corre moi rápido, tanto que parece que voa. *Corre que voa cando o chaman.*
132. **cortar a castaña** *l. v.* 1. Falar un castelán mal falado. 2. Ter o mando en algo. *Desde que se foi á vila corta a castaña que é unha marabilla. Nesa casa el é quen corta a castaña*
133. **crechar o crecho** *l. v.* Enredar as cousas aínda máis do que xa están. *Crecho é encaracolado, rizo. Non fas máis que crechar o crecho, enrédalo todo.*
134. **custar un ollo da cara** *l. v.* Ser moi caro; ter un valor tan alto coma o que podería ter un ollo da cara. *Mercar ese coche debeuche custar un ollo da cara.*
135. **cheirar a chamusco** *l. v.* Producir moita desconfianza un asunto. Literalmente chamusco é o ulido que desprende unha cousa cando se queima. *A min xa me cheiraba a chamusco.*
136. **cheirar que arrecende** *l. v.* Arrecender ou ulir moi ben. Dise especialmente da comida. *Esa comida cheira que arrecende.*
137. **cheirarlle o alento [a unha porta ou ventá]** *l. v.* Entrar o frío [por unha ventá ou porta]. *Pecha a porta, que lle cheira o alento.*
138. **chorar a cántaros** *l. v.* Chorar moito. Hipérbole para dicir que se chora moito ou en voz moi alta. *Está moi desgustado, non fai máis que chorar a cántaros.*
139. **chover a cántaros** *l. v.* Chover moi forte e durante bastante tempo. *Onte pola noite caeu unha treboada e chovía a cántaros.*
140. **chover a chuzos** *l. v.* Chover moi forte. As gotas de auga semellan chuzos que se espetan no chan de grandes que son. *Na treboada de onte chovía a chuzos.*
141. **chover a trompos** *l. v.* Chover moito e con moita forza. *Choveu a trompos e en media hora asulagou todo.*
142. **choverlle [a alguén] na cabeza** *l. v.* Facer [unha persoa] cousas que non veñen moito ao caso. Figuradamente vén sendo estar un pouco tolo. [Nota da Red.] A metáfora considera o corpo como un edificio e, sendo así, a parte máis alta do edificio (o tellado) correspondería á cabeza, que é a sede do pensamento; de xeito que *ten mal o tellado* (e por iso *lle chove*) é a persoa que fai ou di cousas que carecen de lóxica]. *A ese chóvelle na cabeza, non razoa.*
143. **chupar o dedo** *l. v.* Ignorar algo. Ser un inocentón, coma os nenos pequenos, aos que non é moi raro velos chupar o dedo. *Eu, aos meus anos xa non me chupo o dedo.*
144. **chuspír ao ceo** *l. v.* Ser soberbio, engreído, vaidoso. Considerarse superior aos demáis. *É tan soberbio que non fai máis que chuspír ao ceo. Con tanto chuspír ao ceo vaiche caer o cuspe na cabeza.*
145. **dar a peza pró tacón** *l. v.* 1. Ser un igual có outro. 2. Asemellarse moito dúas realidades. 3. Combinar moi ben dúas cousas. *Son tan iguais que dá a peza para o tacón.*

146. **dar a vara** *l. v.* Molestar [a outras persoas] con palabras que importunan; incordiar, amolar. *Vaite de aí e non deas a vara. Xa está ben de dar a vara.*
147. **dar as duras e comer as maduras** *l. v.* Actuar de maneira egoísta e comenenciada no reparto das cargas, obrigas ou beneficios.
148. **dar azos** *l. v.* Animar, estimular. *Sempre está a dar azos aos demais.*
149. **dar cos pés no cu** *l. v.* Correr moi de présa, tanto que ao mover as pernas con forza o talón do pé batería no cu. *Corría tanto que daba cos pés no cu.*
150. **dar cos zocos no cu** *l. v.* Correr a moita velocidade. Úsase hiperbolicamente para dicir que alguén camiña moi rápido ou, figuradamente, que fai as cousas con moita rapidez. *Vas tan rápido que aínda vas dar cos zocos no cu.*
151. **darlle á lingua** *l. v.* Falar de máis. Dicir cousas que moitas veces non se debera. *Non fas máis que darlle á lingua.*
152. **darlle boa laia [algo] [a alguén]** *l. v.* Non producirlle [algo] [a alguén] ansia ningunha; non darlle [alguén] importancia [a algo]. É expresión irónica. Laia significa 'ansia, pena'. *Iso que dis e fas dálle a el boa laia.*
153. **darlle golpes ao mar** *l. v.* Facer algo inútil ou tan absurdo coma golpear o mar (que non serve para nada). *O que ti fas é como darlle golpes ao mar.*
154. **darlle unha volta [a alguén]** *l. v.* Marearse, perder o coñecemento, desmaiarse. *Coa fame, doulle unha volta.*
155. **darse coma coles na horta** *l. v.* Darse ben [un animal nun sitio]; estar a gusto e dar mostras diso residindo alí pacificamente e producindo o que ten que producir. *A miña vaca deuse coma as coles na horta.*
156. **deitar as galiñas** *l. v.* Poñerlle ovos a unha galiña choca para que saque os pitiños. *Mañá vou deitar as galiñas.*
157. **deitarse (a) canda as galiñas** *l. v.* Deitarse moi cedo, máis ou menos á posta do sol. *Vai moi cedo á cama, déitase (a) canda as galiñas.*
158. **dicir [algo] aos catro ventos** *l. v.* Dicirillo a todo o mundo para que o saiban todos. *Non fas máis que dicilo aos catro ventos.*
159. **durmir coma unha pedra** *l. v.* Durmir moi profundamente, permanecendo quieto como o faría unha pedra. *Cando vén a noite pñoime a durmir coma unha pedra.*
160. **durmir cun ollo aberto e con outro esperto** *l. v.*
161. **empezar a casa polo tellado** *l. v.* Non facer as cousas coa orde e lóxica debida, coma quen quere empezar a construír unha casa polo tellado. *Fas todo ao revés, sempre empezas a casa polo tellado.*
162. **encher a andorga** *l. v.* Comer abundantemente. Compara a andorga con bandullo, ventre. *O importante é encher a andorga.*
163. **entrarlle [algo] [a alguén] por un oído e saírlle polo outro** *l. v.* Non facer caso do que lle din a un. Non lle dar importancia ningunha. *Non te escoito porque me entra por un oído e sáeme polo outro.*
164. **escornarse en algo** *l. v.* Poñer empeño en comprender ou conseguir algo, aínda que resulte moi difícil. *Por moito que te escornes niso, non o vas a conseguir.*
165. **estar a dúas *velas** *l. v.* Non ter cartos, carecer de recursos. *V. <andar*

- a dúas *velas>. *Como non traballa, sempre está a dúas velas.*
166. **estar a noite negra coma a boca do lobo.** *l. v.* Estar moi escura unha noite, sen que chegue claridade ningunha da lúa e das estrelas.
167. **estar a velas vir** *l. v.* Estar esperando, sen facer nada, que os demais llo dean todo feito; carecer de iniciativa. *V. <andar a velas vir>. Non podes estar a velas vir toda a túa vida.*
168. **estar algo tocado** *l. v.* Estar un pouco mal da cabeza. Refírese a quen se comporta dun xeito pouco normal ou di cousas que non veñen ao caso. *Eses dous parecen estar algo tocados.*
169. **estar ata os narices (de [subst. / vbo. / cl.])** *l. v.* Estar farto ou canso de algo ou de alguén. Dise cando algo nos está amolando moito e xa estamos cansos de aguantalo. *Non te aguanto máis, xa estou ata os narices.*
170. **estar atontado** *l. v.* Estar despistado, non decatarse de nada do que pasa. *Céntrate un pouco, que estás atontado.*
171. **estar atuallado** *l. v.* Estar aparvado; non saber un por onde anda. O colector directo escribiu *atuvallado* pero o que se oe dicir é *atuallado*. Sinónimo de <andar coa toalla>. *Cada día (que pasa) estás máis atuallado.*
172. **estar coa orella detrás da porta** *l. v.* Estar precavido e escoitando o que outros falan. *Non se lles escapa nada, sempre están coa orella detrás da porta.*
173. **estar coma o can e o gato** *l. v.* Levarse moi mal dúas persoas, que buscan seguido a maneira de molestarse reciprocamente. *Eses dous sempre están coma o can e o gato.*
174. **estar coma un centolo** *l. v.* Estar moi borracho. Hai unha similitude entre a cor vermella do centolo cocido e o nariz colorado que adoitan amosar os borrachos. *O teu nariz está coma un centolo polo que levas bebido.*
175. **estar coma un pito** *l. v.* Estar moi mollado despois de chover. *V. <poñerse coma un pito>. Vaite enxugar, que estás coma un pito.*
176. **estar coma un rebolo** *l. v.* Estar moi gordiño. O rebolo é unha variedade de carballo; tamén é un toro pequeno e gordo de árbore ou un pau curto e cilíndrico que se utiliza para rasar medidas, tirando o cugulo. Aplícase a persoas de pequena estatura pero que están gordiñas. *Adelgaza un pouco, porque estás coma un rebolo.*
177. **estar coma un rei** *l. v.* Atoparse un moi a gusto nun lugar. *Non sei de que te queixas, porque aquí estás coma un rei.*
178. **estar coma un rei nunha cesta polo río abaixo** *l. v.* Estar moi contento ou satisfeito [alguén] coa súa situación persoal. Estar feliz. 2. Estar de moi bo humor. 3. Atoparse a gusto nun sitio. *Desde que tes moza, estás coma un rei nunha cesta polo río abaixo.*
179. **estar coma un tren** *l. v.* Ser moi guapo/a e ter moi bo corpo. Os homes úsana máis referida a mulleres. Probablemente funcione tamén á recíproca. *Esa que vai aí está coma un tren.*
180. **estar coma unha cabra** *l. v.* Estar un pouco tolo; non actuar habitualmente segundo se espera dunha persoa normal. *Mirando as cousas que fai parece estar coma unha cabra.*

181. **estar coma unha chota** *l. v.* Estar mal da cabeza. Dise cando unha persoa non regula moi ben. *Non sei porque fas estas cousas. Estás coma unha chota.*
182. **estar como a cera** *l. v.* Estar moi pálido, por un susto, por enfermidade ou por non poñerse nunca ao sol. *A ver se te pos ao sol, que estás coma a cera.*
183. **estar cheo (a rebentar)** *l. v.* Estar farto (de comida). *Comín tanto que estou cheo a rebentar.*
184. **estar cheo coma un centolo** *l. v.* Estar farto a rebentar; estar mantido; non ter fame ningunha. *Deixa de comer, porque estás cheo coma un centolo.*
185. **estar de bo ver** *l. v.* Estar gordinho/a. Ter bo aspecto. *Esa señora maior aínda está de bo ver.*
186. **estar de chispa** *l. v.* 1. Estar bébedo. 2. Ir dun lugar noutro tomando bebidas alcohólicas. *Está de chispa continuamente, hai tempo que ten a mesma borracheira.*
187. **estar de lúa** *l. v.* Estar de moi mal humor. Protestar por todo. *Non hai quen lle fale, leva uns días que está de lúa.*
188. **estar de requetechupete** *l. v.* Estar moi saboroso, moi rico. Adoita aplicarse a comidas. *A comida da túa nai sempre está de requetechupete.*
189. **estar de volta de todo** *l. v.* Non importarlle nada [algo] [a alguén]; pasar de todo. *É tan despreocupado que lle parece que está de volta de todo.*
190. **estar en Babia** *l. v.* Estar perdido, despistado. (Babia é unha comarca leonesa). *Céntrate un pouco que sempre estás en Babia.*
191. **estar en todos os lados menos onde [esa persoa] ten que estar** *l. v.* Atender asuntos secundarios ou alleos e deixar os propios sen atender. Non estar centrado no propio traballo. Andar moi despistado. *Non sei como te arranxas para estar en todas partes menos onde tes que estar.*
192. **estar enchounicado** *l. v.* Ter moi mala saúde. Padecer sempre algunha enfermidade. Non curar unha enfermidade para coller outra. *Non dá curado, sempre está enchounicado.*
193. **estar entre o eixe e a roda** *l. v.* Estar mal de saúde: implica non estar curado de todo pero tampouco estar moi enfermo.
194. **estar feito un abril** *l. v.* Ser unha persoa chea de vida. Presentar un aspecto bo ou moi agradable. *A pesar de ter case oitenta anos, está feito un abril.*
195. **estar feito un porco** *l. v.* Estar moi sucio, case sempre por non lavarse; aínda que tamén por realizar traballos que requiren mancharse. *Lávate un pouco, que estás feito un porco.*
196. **estar fóra de cobertura** *l. v.* Andar moi despistado. Non decatarse de nada. Debemos dicir que é unha locución nacida por similitude coa cobertura dos móbiles. *O teu amigo sempre está fóra de cobertura.*
197. **estar máis contento que o gato coas tripas** *l. v.* Estar moi contento. Dise cando un está moi satisfeito ou contento. *Tocoulle a lotería e está máis contento ca un gato con tripas.*
198. **estar máis sucio có pau das galiñas** *l. v.* Estar moi porco.
199. **estar mal da chola** *l. v.* Falar ou comportarse de forma pouco razoable. Estar mal da cabeza. *Ti si que estás mal da chola.*

200. **estar mirando pra onte** *l. v.* 1. Estar durmindo. 2. Andar despistado. 3. Deixar pasar o tempo sen facer nada. *Nunca se decata de nada, porque sempre está mirando para onte. Non fas máis que durmir, sempre está a mirar para onte.*
201. **estar mosqueado** *l. v.* Estar enfadado con algo ou alguén. *Non fas máis que estar mosqueado.*
202. **estar na horta e non ver as verzas** *l. v.* Estar moi despistado, non decatarse de nada aínda estando presente. *Andas tan despistado, que sempre estás na horta e non ves as verzas.*
203. **estar na inopia** *l. v.* 1. Estar moi distraído; non prestar atención. 2. Non decatarse de nada. Curiosamente *inopia* en latín significaba 'pobreza, falta de medios para vivir'; e en galego aínda é ese tamén o significado natural pero non nesta locución. *A ver se atendes un pouco, que sempre estás na inopia.*
204. **estar na lúa de Valencia** *l. v.* Estar moi despistado. *Nunca sabes a cantas andas, sempre estás na lúa de Valencia.*
205. **estar nas nubes** *l. v.* Non estar atento ao que [esa persoa] ten que facer. Estar moi despistado. Pensar noutras cousas. Figuradamente, cando un non ten os pés no chan. *A ver se te apousas que sempre estás nas nubes.*
206. **estar nas verzas** *l. v.* Estar moi despistado. Estar pensando en cousas distintas das que [esa persoa] está facendo. *Non sabes máis que estar nas verzas.*
207. **estar no chasis** *l. v.* Estar moi delgado. Figuradamente, vérselle a un os ósos marcados porque está moi delgado, coma os ferros que forman o chasis do coche. *Come un pouco porque estás no chasis.*
208. **estar no mundo por estar** *l. v.* Ter unha actitude de indiferenza ante todo; non haber nada que interese [a esa persoa]; pasar de todo. *Mirando para ti, vese que estás no mundo por estar.*
209. **estar no quinto pino** *l. v.* 1. Estar [algo / alguén] moi lonxe. 2. Andar [alguén] moi despistado. *Iso está no quinto pino.*
210. **estar pró arrastre** *l. v.* Estar moi canso, despois dun esforzo considerable. *Veño tan cansada, que estou para o arrastre.*
211. **estar podre de cartos** *l. v.* Ser moi rico. Ter moitos cartos. *Aí onde o ves, está podre de cartos.*
212. **estar polas nubes** *l. v.* Ser ou estar moi cara unha cousa. *As cousas neste intre están polas nubes.*
213. **estar preto de [número] anos** *l. v.* Faltarlle [a alguén] pouco para acadar esa idade. *Está preto dos oitenta anos.*
214. **estar sen gonzos / folgos** *l. v.* Estar sen forzas. *Traballa tanto, que despois está sen gonzos.*
215. **estar sen rascar bóla** *l. v.* Estar sen facer nada. *Nunca traballas nada, estás sen rascar bóla.*
216. **estar sen solás** *l. v.* Estar cansado, sen forzas. *Desde que teño este traballo, estou sen solás.*
217. **estar teso (coma o mango dun sacho)** *l. v.* Non ter cartos. Non dispoñer de reservas económicas. *Estou teso coma o mango dun sacho, desde que estou no paro.*
218. **estar todo patas arriba** *l. v.* Estar todo desordenado, desorganizado. *Como non ordenes un pouco vai estar todo patas arriba.*

219. **estar tronzado** *l. v.* 1. Ter un disgusto moi grande. 2. Estar moi canso. *Non molestes á familia, que está tronzada.*
220. **estar [unha persoa] que trina** *l. v.* Estar moi enfadada, a punto de empezar a dar berros. Evoca o canto dun paxaro. *Non te metas máis con el, que está que trina.*
221. **estendérselle a alma polo corpo [a alguén]** *l. v.* 1. Coller ánimos e forzas [unha persoa], despois de matar a fame con algo de comida. 2. Coller ánimos e forzas [unha persoa], cando lle dan unha noticia agradable. *Cando llo dixeron, parece que se lle estendeu a alma polo corpo.*
222. **estirar o pé *según é a manta** *l. v.* Non gastar máis do que se ten. Acomodarse ás posibilidades económicas que poida ter cadaquén. *Aforra algo e estira o pé según é a manta.*
223. **facer as cousas a rumbo** *l. v.* Facelas sen medida, sen método ou sen a debida reflexión sobre as consecuencias. *Nunca se decata de nada e sempre fai as cousas a rumbo.*
224. **facer máis [unha persoa] durmindo que [outra persoa] desperta** *l. v.* Ser moito máis traballador e eficiente unha persoa ca outra que é pouco dilixente. *Véseche tan pouco o traballo que fago máis eu durmindo que ti esperto.*
225. **facer o agosto** *l. v.* Gañar moitos cartos nalgún negocio que vai ben. *Fixo o agosto cos seus negocios na construción.*
226. **facer un bo agosto / magosto** *l. v.* Sacar beneficio de algo. *Con aquel negocio fixo un bo agosto. / Con iso que vendiches fixeches un bo magosto.*
227. **facerlle o amor [a alguén]** *l. v.* 1. Facerlle as beiras [a outra persoa], intentar conquistala. 2. Consumar con outra persoa o acto sexual. *Cando ve unha rapaza, sempre lle está a facer o amor.*
228. **facerse [alguén] o morto pra ver o enterro que lle fan** *l. v.* Simular a propia morte para observar quen é amigo e se doe e, en cambio, quen se alegra.
229. **facérselle a boca auga [a alguén]** *l. v.* Gozar anticipadamente de algo moi apetitoso ou moi desexado, cando parece imminente a súa posesión ou conquista. Literalmente sóltase saliva cando estamos ante a presenza de comida, de aí a similitude. *Con mirar para a comida xa se me fai a boca auga.*
230. **falar coma unha cotorra** *l. v.* Falar moito. *Non é capaz de estar calada, fala coma unha cotorra.*
231. **falar da caza e mercala na praza** *l. v.* Presumir de éxitos que se conseguiron fraudulentamente. *Fala da caza e mércaa na praza.*
232. **falar do mar e nel non entrar** *l. v.* Non comprometerse coas propias ideas.
233. **falar polos cóbados** *l. v.* Falar moito. Ser moi falador. *Non hai quen a faga calar, fala polos cóbados.*
234. **falar por sete** *l. v.* Falar moito. Non saber estar calado. *É tan falanguero, que fala por sete.*
235. **falar por un sarillo** *l. v.* Falar moito. O sarillo e a devandouira eran aveños que se usaban no traballo de elaboración do liño, en facer as meas de fío (de liño ou de la), para o que se precisaba que desen voltas. Por esta zona teño escoitado bastantes veces esta frase para referirse a alguén que fala e fala sen deixar

- intervir os outros pero, tamén, a aquelas outras persoas que se repiten moito e din a mesma cousa unha e outra vez, talmente coma o sarillo que xira e xira. *Sempre estás falando, o teu é falar por un sarillo.*
236. **faltarlle unha fervedura [a alguén]** *l. v.* 1. Ser [unha persoa] algo tonta, pouco intelixente, pouco espabilada. 2. Comportarse de forma pouco axeitada. 3. Dicir cousas que non veñen ao caso. *¡Dis cada cousa...! A ti fáltache unha fervedura.*
237. **fuxir da borralla e caer nas brasas** *l. v.* Meterse nun problema maior tentando evitar outro menor.
238. **gozar na verza** *l. v.* Estalo pasando ben. *Eses dous están a gozar na verza.*
239. **haber barro na costa** *l. v.* Atoparse con dificultades para levar algo a cabo. A locución procede do tempo en que os camiños non estaban asfaltados e as rodas de ferro dos carros, nesas zonas brandas e barrentas, escorregaban e non daban avanzado. *Púxenme a facelo pero atopeime que hai barro na costa.*
240. **haber gato encerrado** *l. v.* haber unha trampa ou algo oculto nun asunto, algo que non está claro e que pode resultar prexudicial; o uso desta locución sempre expresa desconfianza ou recomenda prudencia. *A min non me enganas que aquí hai gato encerrado.*
241. **haber máis verzas na ola** *l. v.* Haber outras razóns nun asunto que se deben tomar en consideración. *Non o vexas todo tan fácil porque hai máis verzas na ola.*
242. **haber mouros na costa** *l. v.* Haber persoas nas proximidades que poden ver ou oír o que non interesa que vexan nin oían. *Xa podes dicir o que queiras que non hai mouros na costa.*
243. **ir á corte e matalas todas** *l. v.* 1. Facer unha barbaridade. Acabar con todo. 2. Meter moito a pata. 3. Ser o colmo de algo. *As cousas que ti fas é como ir á corte e matalas todas.*
244. **ir a fume de carozo** *l. v.* Ir moi rápido. *Cando pasou por aquí ía a fume de carozo.*
245. **ir a leira e quitar os toutizos** *l. v.* 1. Eliminar cousas inútiles. 2. Perder o tempo en cousas que non valen para nada. Un toutizo é un bloque de terra seca e apelmazada que quedou así porque se traballou en mollado e ao resecarse quedou endurecido e moi difícil de traballar. Noutros sitios próximos chámanlle tamén cotrillón ou cutrillón. *Teño tantos trastos que me parece que o que vou ter que facer é coma ir á leira e quitar os toutizos.*
246. **ir aqueloutrando** *l. v.* Ir levando a cousa da mellor maneira posible. *Hai que ir aqueloutrando ese traballo.*
247. **ir cabaleiro no burro e andar ao seu procura** *l. v.* Non percibir [algo] que está á vista ou que é evidente.
248. **ir coma unha bamba** *l. v.* Ir ben as cousas no traballo, nos estudos, etc.
249. **ir cos da feira e vir cos do mercado** *l. v.* Ser un virachaquetas, que lle dá a razón a todos, que non ten personalidade. *Tes moi pouca seriedade, vas cos da feira e vés cos do mercado.*
250. **ir de cu** *l. v.* Fracasar. *Como non cambies, creo que vas ir de cu.*
251. **ir de cu e costa arriba** *l. v.* Intentar facer algo moi difícil de conseguir. *O que ti pretendes é coma ir de cu e costa arriba.*

252. **ir de troula** *l. v.* Saír a divertirse de noite. Ir de farra. *Non podes ir de troula todos os días.*
253. **ir feito un pirixel** *l. v.* Ir moi guapo ou moi elegante. *Con ese traxe novo vas feito un pirixel.*
254. **ir nas quimbambas** *l. v.* 1. Ter pasado moito tempo dende que algo aconteceu. 2. Estar [algo] xa moi lonxe. *Pénsalo agora e iso xa vai nas quimbambas.*
255. **ir nunha maleta e vir nun baúl** *l. v.* Regresar en peor estado que cando se marchou. Aplícase a quen non mellorou nada nin co tempo nin con viaxes. *Non lle serviu de nada ir a escola porque foi nunha maleta e veu nun baúl.*
256. **ir pró palleiro** *l. v.* Descansar despois de comer moito. *Despois deste xantar apetece ir para o palleiro a durmir a sesta.*
257. **ir pró toxeiro** *l. v.* Morrer. Úsase o toxeiro por similitude co enterro de animais na zona rural, que tradicionalmente se enterraban en terreos comunais e que, se non se coidaban, enseguida se enchían de toxos. *Non che é bocado de bo gusto ir para o toxeiro.*
258. **ir periposta** *l. v.* Ir moi arraxada, moi guapa, moi ben vestida [unha moza]. *A esa nena gústalle moito ir periposta.*
259. **ir pisando ovos** *l. v.* Camiñar con moito tino e paseniño coma quen anda cos ovos con coidado de que non se rompan. V. <andar coas cousas coma cos ovos>. *Parece que vas pisando ovos.*
260. **ir sachar o millo e cortalo todo** *l. v.* Facer as cousas ao revés de cómo se deben facer. *A ver se fas algo ao dereito que parece que vas sachar o millo e córtalo todo.*
261. **ir un tempo de patos** *l. v.* Ir moi mal tempo, moi desapacible. Os patos son animais aos que lles gusta a auga e por iso se supón que estarían contentos cos días de chuvia. *Levamos uns días que vai un tempo de patos.*
262. **irse da lingua** *l. v.* Falar máis do debido ou revelar algo que debería quedar oculto; desvelar un segredo. *Cala un pouco, non te vaias da lingua.*
263. **írselle [a alguén] o santo ao ceo** *l. v.* Esquecer algo que se ía dicir ou facer. *Quedei coa mente en branco, fôiseme o santo ao ceo.*
264. **lamber [a alguén] un cucho** *l. v.* Aparecer [alguén] moi peiteado ou engominado. Dise por similitude coa forma que colle o pelo do tenreiro, cando a vaca o lambe. *Levas o pelo que parece que te lambiu un cucho.*
265. **levantar o cu e deixalo caer** *l. v.* 1. Estar ocioso. 2. Facer todas as cousas sen ganas. *A ver se fas algo que non fas máis que levantar o cu e déixalo caer.*
266. **levantarse co pé esquerdo** *l. v.* Saírlle [a alguén] as cousas todas ao revés nese día; ter moi mala sorte ese día. É moi común a crenza supersticiosa de que, cando un se levanta ou sae da casa co pé esquerdo por diante, ese día vai ter mala sorte. *Sáeme todo ao revés, parece que me levantei co pé esquerdo.*
267. **levantarse de candieiros** *l. v.* Levantarse [un animal] das pernas de diante. *Eu vin aquela besta levantarse de candieiros.*
268. **levar e traer** *l. v.* Andar de contos, de chismorreos. *Gústalle moito levar e traer.*

269. **levar lume** *l. v.* Ir moi apurado; ter moita présa. *Ese que vai aí parece que leva lume.*
270. **levar o arado tres regos** *l. v.* Non haber ou non levar [unha persoa] unha dirección recta e definida. Pola miña experiencia de fillo de labrego, téñolle escoitado ao meu pai expresións parecidas a esta: “*Chégate ao rego que parece que queres levar tres regos a un tempo*”: dicíamo cando lle ía chamar as vacas para arar co arado de pau e el vía que me separaba moito do rego anterior polo que, neste caso, quedaba algo sen arar no medio. *Se o arado leva tres regos* significa, logo, non haber ou non levar [alguén] unha dirección definida e recta. Quizais tamén non saber qué dirección coller; estar moi indeciso. *Estás tan perdido que fas o mesmo que se o arado leva tres regos.*
271. **levar o pan prás ras** *l. v.* 1. Tardar moito en facer algo. 2. Dedicarse a facer traballos de moi pouco valor. *Apura un pouco que parece que vas levar o pan para as ras.*
272. **levar o pau pra despois levar con el** *l. v.* Padecer o rigor dunha norma que un mesmo axudou a introducir. Nas escolas de antes era moi frecuente que o mestre lles pedise aos alumnos que lle levasen unha vara delgada para sinalar no encerado ou nun mapa; pero moitas veces acontecía que o rapaz que a levara acababa levando unhas vareadas nas mans ou nas cachas coa propia vara que el levara. *A algúns políticos tenlle pasado que levaron o pau para despois levar con el.*
273. **levar o sombreiro gacho** *l. v.* Levar o sombreiro de lado. *É tan presumido que sempre leva o sombreiro gacho.*
274. **levar unha lostregada** *l. v.* Levar un sopapo. *Cala ou vas levar unha lostregada.*
275. **levar unha vida de can** *l. v.* Ter que estar sempre traballando moi duramente. *Traballou tanto que toda a súa vida levou unha vida de can.*
276. **levar [a alguén] o demo** *l. v.* 1. Andar desesperado. 2. Estar moi enfadado ou anoxado [alguén] á vista de certas cousas que non lle gustan ou lle molestan. *Lévame o demo, cando teño fame e non teño que comer.*
277. **levarse coma o can e o gato** *l. v.* Levarse mal dúas persoas; estar rifando seguido. *Eses dous irmáns lévanse coma o can e o gato.*
278. **levarse coma o pan e o leite** *l. v.* Levarse moi ben dúas persoas; ser amigos íntimos. *Son tal para cal, lévanse coma o pan e o leite.*
279. **marchar pitando** *l. v.* Marchar moi rápidamente dun sitio. *Teño moito apuro e teño que marchar pitando.*
280. **matar a macela** *l. v.* Satisfacer un desexo intenso. *Comín unha boa mariscada, xa matei a macela.*
281. **matar o pego** *l. v.* Durmir. *Nunca fai nada, sempre está a matar o pego.*
282. **mesturar papas con verzas** *l. v.* Xuntar cousas que non teñen nada que ver. *Es tan desordenado que sempre mesturas papas con verzas.*
283. **meter a pata** *l. v.* Actuar ou falar de maneira inoportuna ou inconveniente. *Cando falas, moitas veces metes a pata.*
284. **meter a zoca** *l. v.* Actuar ou falar de maneira inoportuna ou inconveniente. *Sempre estás a meter a zoca.*

285. **meter gato por lebre** *l. v.* Enganar intencionadamente. *Fíxate ben e que non che metan gato por lebre.*
286. **meter o beizo** *l. v.* Rexoubar. *É moi rexoubeiro, sempre está a meter o beizo.*
287. **meter o rabo entre as pernas** *l. v.* Acovardarse. A imaxe de referencia é a dun animal, especialmente un can, que, cando se sente en perigo, mete o rabo entre as pernas en sinal de submisión. *Cando alguén te ameaza, ti xa, sen máis, metes o rabo entre as pernas.*
288. **meter unha perra pra quitar unha peseta** *l. v.* Dicar unha mentira para saber unha verdade. Unha perra era unha moeda que valía 5 céntimos de peseta. *Ti es moi pillo, metes unha perra para quitar unha peseta.*
289. **meterlle os dentes [a algo]** *l. v.* Acometer algo dificultoso; decidirse a facelo a pesar dos pesares. *Aínda que non me guste estou abrigado a meterlle os dentes ao traballo.*
290. **meterse en camisas de once varas** *l. v.* Meterse innecesariamente en problemas que non lle conveñen a un; meterse nos asuntos dos demais e que nos poden traer consecuencias non desexadas. *¡Non te metas en camisa de once varas!*
291. **mirar prás moscas** *l. v.* Andar despistado. Estar perdendo o tempo sen proveito ningún, coma o que se sacaría contemplando como voa unha mosca. *Céntrate un pouco que non fas máis que mirar para as moscas.*
292. **morder a lingua** *l. v.* Conter as ganas de falar. *A veces o mellor é morder a lingua e non dicir cousas que non se debe.*
293. **nin atar nin desatar** *l. v.* Ser persoa moi indecisa que non resolve nada do que está pendente. *Decídete xa dunha vez porque nin atas nin desatas.*
294. **nin comer nin deixar comer** *l. v.* Entorpecer a acción dos demais e non construír tampouco nada en por un, de modo semellante ao can que, cando está farto e ten comida diante, non deixa comer a outro que se achega por alí. *O meu can nin come nin deixa comer ao do veciño.*
295. **nin sufrir nin padecer** *l. v.* Manifestar total indiferenza ante calquera alternativa. Darlle igual todo [a unha persoa]. *Nunca se decata de nada, ese nin sofre nin padece.*
296. **non caberlle [a alguén] unha agulla polo cu** *l. v.* Comportarse con presunción [unha persoa], cando vai elegantemente vestida. Suponse que vai tan tesa e coas cachas tan apretadas que non lle cabería nada entre elas, nin sequera algo tan delgado coma unha palla. *Vai tan traxeado, que non lle cabe unha agulla polo cu.*
297. **non caer en saco roto** *l. v.* Lembrar de forma perenne algo que aconteceu Non esquecerse de algo que che fixeron por mal. *Mira o que fas que isto non ha caer en saco roto.*
298. **non collerlle [a alguén] un xunco no cu** *l. v.* Comportarse con presunción [unha persoa], cando vai elegantemente vestida. Ir tan recto e teso que sería imposible meterlle algo entre as cachas. *Vai tan periposto, que non lle colle un xunco no cu.*
299. **non dar nin a hora** *l. v.* Ser moi tacaño. *É tan furrincha que, por non dar, non dá nin a hora.*
300. **non dar pau á auga** *l. v.* Non facer absolutamente nada. *Esa que ves non dá pau á auga.*

301. **non dár pé con bóla** *l. v.* Non saírlle as cousas ben a unha persoa, non atinar a facelas correctamente e de maneira eficaz; non dar unha a dereitas. *Fai todo ao revés, non dá pé con bóla.*
302. **non estar o alcocén pra gastos** *l. v.* Estar preocupada ou nerviosa ou irritada unha persoa e non admitir bromas. Non estar a cousa para bromas. *Non me veñas con historias que non está o alcocén para gastos.*
303. **non estar o fol pra gaitas** *l. v.* Non estar de humor para soportar as bromas ou chistes dos demais. *Cala xa cos teus chistes que non está o fol para gaitas.*
304. **non irlle [algo] [a alguén] e irlle todo** *l. v.* Dicar [unha persoa] no inicio dunha comida que non lle apetece comer e despois comer sen problema todo o que lle poñen no prato. *¡Tanto dicir que non che ía e foiche todo!*
305. **non parar a cabeza** *l. v.* Estar sempre pensando. Non ter acougo co pensamento. *Teño tantas ideas que non me para a cabeza.*
306. **non saber a cantas andas** *l. v.* Ter un despiste moi grande e non decatarse absolutamente de nada. *Estás tan distraído que non sabes a cantas andas.*
307. **non ser [unha persoa] ben dos seus días** *l. v.* Comportarse [unha persoa] de maneira anormal ou sorprendente. *¡Ti non es ben dos teus días! ¡Fas cada cousa máis rara...!*
308. **non ter nin xeito nin pés** *l. v.* Carecer de toda lóxica. *Iso non ten nin xeito nin pés.*
309. **non ter pelos na lingua** *l. v.* Dicar as cousas como son, sen rodeos. *Ese home nunca ten pelos na lingua.*
310. **non ter solás** *l. v.* Estar decaída unha persoa; non ter ánimos; non ter forzas. *Despois de traballar todo o día, non ten solás.*
311. **non ter un ghameito** *l. v.* Carecer absolutamente de todo. *Non me queda nada, non teño un ghameito.*
312. **non ter xeito nin modo [un asunto]** *l. v.* Estar moi desorganizado; estar mal feito; ser difícil atoparlle solución a un problema. *Está tan mal, que non ten xeito nin modo.*
313. **non valer nin pra Deus nin pró demo** *l. v.* Ser inútil, carecer de valor.
314. **non valer prós andamios nin prós buratos** *l. v.* 1. Ter dificultades para traballar nos sitios elevados (andamios) e tamén nos afundidos (buratos). 2. Servir para poucas cousas. *Eu non valo nin para os andamios nin para os buratos.*
315. **non valer pra roubar** *l. v.* Ser incapaz [unha persoa] de gardar segredos. *Ti cóntalo todo; non vales para roubar.*
316. **non ver nacer as herbas** *l. v.* Andar moi despistado e non decatarse do que pasa no mundo. *Anda tan despistada que non ve nacer as herbas.*
317. **non ver un átimo** *l. v.* Non ver nada, como cando é noite pecha sen luz e co ceo anubrado. Escuridade. *Estás cegato, non ves un átimo.*
318. **non ver un burro a dous pasos** *l. v.* Ter moi mala visión; non ver ou non decatarse de nada. *Mira por onde vas, que non ves un burro a dous pasos.*
319. **oír / ver cantar máis de catro cucos** *l. v.* Ter [unha persoa] moitos anos. Similitude que se establece entre os anos que van pasando e a chegada do cuco (ave migratoria que a esta zona

- chega a primeiros de abril e que vén de ano en ano). *Polos anos que ten xa oíu cantar máis de catro cucos.*
320. **oír campanas e non saber onde tocan** *l. v.* Ter noticia confusa dun asunto. Non saber de que vai unha cousa. *Non se che pode facer caso porque oes campanas e non sabes onde tocan.*
321. **papar moscas** *l. v.* Estar aparvado ou sen facer nada. *Non fai máis que papar moscas.*
322. **parecer que está mexando o ceo** *l. v.* Estar chovendo moito. *Hai uns días que parece que está mexando o ceo.*
323. **parecer que [alguén] saíu do cocho** *l. v.* Estar moi sucio. O cocho é unha dependencia da corte na que están separados os porcos (por veces, os tenreiros pequenos) pero que, en calquera caso, adoita estar máis sucia có resto da corte.
324. **parecer que [me / te / nos / vos...] mirou un torto** *l. v.* Saír todo ao revés do que se conta. *Levo uns días que parece que me mirou un torto.*
325. **parecer [un lugar] un cortello** *l. v.* Estar [un lugar] todo sucio ou desordenado. (*Cortello* é a corte dos porcos que é paradigma de desorde e sucidade). *A túa habitación xa empeza a parecer un cortello.*
326. **pasar o carro por enriba dos bois** *l. v.* Querer mandar máis o empregado que o xefe, ou máis o fillo cóos seus pais, amosando, deste xeito, unha actitude insolente. *Xa manda máis cóos seus pais; quere a ver se pasa o carro por enriba dos bois.*
327. **pasarlle [a alguén] o sol pola porta** *l. v.* Perder [unha persoa] unha oportunidade que non se repetirá. Ser xa vella [unha persoa] para encontrar parella e casar. *Ese, agora, non busca moza que xa lle pasou o sol pola porta.*
328. **pedirle peras a un olmo** *l. v.* Esperar ou pretender cousas imposibles. *Confórmate co que tes e non lle pidas peras a un olmo.*
329. **perder a cabeza** *l. v.* Ter ideas moi disparatadas. Non razoar con cordura. *Serénate, non vaias perder a cabeza.*
330. **perder gas** *l. v.* 1. Non razoar con cordura. Estar mal da cabeza. 2. Perder forza. *Cada ano que pasa está a perder gas en máis cantidade.*
331. **picarlle as pulgas [a alguén]** *l. v.* 1. Desconfiar de algo. 2. Estar molesto cunha situación. *Xa me empezan a picar as pulgas con ese asunto.*
332. **picarlle [a alguén] a mosca no rabo** *l. v.* 1. Levar moita prèsa. 2. Estar inquieto. *A ese rapaz pícalle a mosca no rabo.*
333. **pillar [a alguén] coas mans na masa** *l. v.* Coller [a alguén] facendo algo que, case sempre, non debería facer. *Pillárono coas mans na masa cando rompía o xoguete.*
334. **pintar a mona** *l. v.* Facer o tonto ou o pallaso para servir de diversión aos demais. *¡Xa está ben de pintar a mona!*
335. **pintar o canaveiro** *l. v.* 1. Portarse mal unha persoa. 2. Perder ou deixar pasar o tempo sen facer nada. *Non fas máis que andar a pintar o canaveiro.*
336. **pintar o pallaso** *l. v.* Estar facendo tonterías [u.p.] diante dos demais, case sempre para facerse persoa graciosa. *Só sabes andar a pintar o pallaso.*
337. **poñer o carro diante dos bois** *l. v.* Invertir a orde lóxica das accións.
338. **poñer os puntos sobre os is** *l. v.* Poñer ou deixar as cousas claras;

- matizar todo o necesario para disipar dúbidas e para evitar interpretacións erróneas.
339. **poñerlle o lombo [a algo]** *l. v.* Afrontar unha situación adversa, con responsabilidade ou con resignación. *Non vai haber máis remedio que poñerlle o lombo.*
340. **poñerlle un besbello** *l. v.* Botar nun xogo de cartas un trunfo de pouco valor. *Ponlle un besbello, o seis ou o sete.*
341. **poñerse a esparruñar** *l. v.* Protestar por non estar de acordo con algo. *Non convén poñerse a esparruñar, porque, se cadra, quedamos peor do que estabamos.*
342. **poñerse coma un pito** *l. v.* Mollarse moito porque chove e non se está abrigado. V. <estar coma un pito>. *Se non se abriga, vai poñerse coma un pito.*
343. **poñerse farruco** *l. v.* 1. Resistir tercamente. Non dar o brazo a torcer. 2. Insolentarse. *Gústalle moito poñerse farruco nas discusións.*
344. **poñer(se) coma unha chota** *l. v.* 1. Mollarse moito. 2. Falar moi mal doutra persoa. *Con esta chuvia vaste poñer como unha chota.*
345. **por campar, arrabear** *l. v.* Pasar traballos e sufrir en silencio as incomodidades que pode provocar unha peza de roupa ou o calzado para ter a agradable sensación de sentirse e parecer guapo ou guapa e elegante e presumir (campar). *É tan presumida que, por campar, arrabea.*
346. **quedar dun lado** *l. v.* Sorprenderse moito por unha cousa. *Houbo de quedar dun lado co que lle dixeron.*
347. **quedar pra vestir santos** *l. v.* Quedar solteira [unha persoa] e xa sen perspectiva de que poida casar. *Con cincuenta anos e solteiro, ese quedou para vestir santos.*
348. **quedar [algo] da miña / túa ansia** *l. v.* Encargarse [alguén] de resolver un problema ou facer unha xestión que afecta outra persoa, de xeito que esa outra persoa poida despreocuparse. Unha persoa terá ansia para que a outra poida desentenderse. *Non te preocupes que iso queda da miña ansia.*
349. **quedarlle mal o corpo [a alguén]** *l. v.* Quedar a disgusto cando se recibe unha noticia desagradable ou non saen as cousas como un pensaba. *Oe un cada cousa que nos fai quedar mal o corpo.*
350. **quedar(se) dun barreno** *l. v.* Quedar abraiado ante unha noticia ou un feito. *Quedouse dun barreno con aquela historia.*
351. **rascar o cu polas pallas** *l. v.* Quedar frustrada [unha persoa] por non conseguir aquilo que tanto quería. *Tiñas moito garbo pero rascaches o cu polas pallas.*
352. **richar os dentes coa dor** *l. v.* Ter moita dor e como consecuencia frotar os dentes un contra o outro producindo son. *Non facía máis que richar os dentes coa dor de moas.*
353. **saber ao ghas** *l. v.* Estar moi saborosa unha comida. Expresión frecuente na zona de Malpica de Bergantiños. *A comida está tan boa que sabe ao ghas.*
354. **sacarlle as castañas do lume [a alguén]** *l. v.* Solucionarlle os problemas a alguén. *Sempre ten alguén para sacarlle as castañas do lume.*
355. **saír dun souto e meterse noutro** *l. v.* Solucionar parcialmente un problema complicando aínda máis a

- situación. *Non fas máis que saír dun soute e meterte noutro.*
356. **saír(se) pola tanxente** *l. v.* Non dicir nada ao caso. Responder ou facer cousas que non veñen ao caso. Contestar con evasivas. *Coas súas respostas non fai máis que saírse pola tanxente.*
357. **saltar coma o galo [alguén] cando se enfada** *l. v.* Dar vivas mostras de irritación [unha persoa]. *Cando se enfada, coma o galo salta.*
358. **saltar (aínda) o suco e maila canle** *l. v.* Estar aínda en boa forma. Dise dunha persoa, especialmente do xénero feminino, madura, pero que aínda está de bo ver e lle gusta ser observada. *Esa, aínda salta o suco e maila canle.*
359. **ser a gota que colmou o vaso** *l. v.* Ser a complicación que esgota a paciencia dunha persoa. *Non che aguanto máis caprichos; esta é a gota que colmou o vaso.*
360. **ser a hora do ghalufo** *l. v.* Ser a hora de comer. Tradicionalmente era comida de non moi bo aspecto nin sabor. Palavra probablemente traída en tempos do servizo militar no Sahara, onde para os nativos designaba a ‘carne de porco’. *Comezo a ter fame porque xa é a hora do ghalufo.*
361. **ser coma a morte piadosa, que sempre vén e nunca chega** *l. v.* Ser moi lento facendo algo. Non achegarse a un sitio, cando chaman por un. *A ver se me fas caso e véas aquí, que es coma a morte piadosa, que sempre vén e nunca chega.*
362. **ser coma a roda dun muíño** *l. v.* 1. Non parar quieto. 2. Repetir unha cousa moitas veces dándolle voltas ao mesmo tema. *Cala un pouco que es coma a roda dun muíño.*
363. **ser coma a tea que está raída** *l. v.* Non servir para nada; ser inútil. *O que ti fas é coma a tea que está raída.*
364. **ser coma as fabas na ola** *l. v.* Ser moi inquieto. Estar movéndose continuamente. *A ver se paras que es coma as fabas na ola.*
365. **ser coma o leite fervido** *l. v.* 1. Andar apurado, coma o leite que, cando ferve, bota fóra da ola. 2. Ter a cara moi branca ou pálida. *A cara del é coma o leite fervido.*
366. **ser coma o pan de cada día** *l. v.* Ser algo imprescindible, que non se pode pasar sen el. *Para min verte é coma o pan de cada día.*
367. **ser coma o xoves** *l. v.* Estar sempre no medio, ben fisicamente nun sitio, ben incordiando e meténdose na conversación e asuntos dos demais. *Es coma o xoves, non fas máis que estar sempre no medio.*
368. **ser coma un allo** *l. v.* Ser moi espabilado, ser moi listo. V. <listo coma un allo>. *O neno do meu veciño é coma un allo de listo.*
369. **ser coma un busca pinas** *l. v.* Ser moi traballador, moi activo, coma os antigos pineiros que tiñan que ir polos montes para recoller pinas, que logo ían vender para acadar algún diñeiro coa súa venda. *Estás sempre movéndote, es coma un busca pinas.*
370. **ser coma un cesto** *l. v.* 1. Ser lento no traballo, moi pesado. 2. Andar mal arranxado. *Espabila que es coma un cesto.*
371. **ser coma un pau de ferro** *l. v.* Ser moi pesado ou moi duro no trato cos demais. *O pau de ferro é unha vara de ferro bastante gorda que se usa para facer panca e levantar grandes pesos. Adoitábase usalo cando, antigamente, se ía a unha canteira a*

- arrincar pedra ou para colocalas cando se facían as paredes das casas ou os peches das leiras. *O meu amigo é coma un pau de ferro de tan pesado que é.*
372. **ser coma un pau seco** *l. v.* 1. Ser aburrido, sen interese ningún para os demais. 2. Ser aburrido, non amosar ningunha simpatía por algo ou alguén. *Ese que vai aí sempre é coma un pau seco.*
373. **ser coma un peto** *l. v.* Ser moi calado. Un peto contén cousas que, se non se sacan del, non se sabe que é o que hai; do mesmo xeito, se unha persoa non fala, os outros tampouco saben o que ela pensa. *É coma un peto, nunca di nada.*
374. **ser coma un *grano con pus** *l. v.* Ser moi asqueroso, repugnante, molesto. *É tan aburrido que é coma un grano con pus.*
375. **ser coma unha *tortuga** *l. v.* 1. Andar moi a modo. 2. Non saír do paso. *Apura un pouco que es lento coma unha tortuga.*
376. **ser coma buscar unha agulla nun palleiro.** *l. v.* Isto é coma buscar unha agulla nun palleiro.
377. **ser coma unha burra aceiteira** *l. v.* Ser moi pouco intelixente. Esta locución podería aludir ás burras que os arrieiros usaban para levar as mercadorías polos antigos camiños e corredoiras e que entre os produtos que transportaban estaría o aceite.
378. **ser coma unha lebre** *l. v.* Ser moi áxil mentalmente ou fisicamente.
379. **ser cousa do demo** *l. v.* Ser asunto moi raro ou imprevisto e que, ademais, non é cousa boa. *Non fago máis que perder cousas, éche cousa do demo.*
380. **ser chuspidiño [a outra persoa]** *l. v.* Ser moi parecido, moi semellante a [esa outra persoa]. *É chuspidiño ao seu irmán.*
381. **ser da beira do cadullo** *l. v.* Ser de pouca calidade. Os cadullos son as testas das leiras onde as colleitas adoitan ser peores que no resto porque se pisan cando se traballa o resto da leira. *Non queiras ser dos da beira do cadullo.*
382. **ser da mesma quinta** *l. v.* Ter máis ou menos a mesma idade. Por quinta entendíase o ano no que chamaban a un para facer o servizo militar. *O Xosé e máis eu somos da mesma quinta.*
383. **ser do mundo** *l. v.* 1. Ser dos veciños, de todos. 2. Ter moito mundo. *Non te fies moito del que che é do mundo.*
384. **ser furrincha** *l. v.* 1. Ser moi aforrador. 2. Ter moi mal xenio. *Por moito que me digas e deas non deixas de ser furrincha.*
385. **ser lula** *l. v.* Ser [persoa] terca, teimuda; non ser fácil de convencer. *Non sexas lula e a ver se fas algo de caso.*
386. **ser moi agudo** *l. v.* Ser moi listo ou traballador. *O meu neno é moi agudo.*
387. **ser moi apetecido prós catarros** *l. v.* Ser moi propenso a ter catarros. *Eu son moi apetecido para os catarros, non saio dun para meterme noutro.*
388. **ser moi lareta** *l. v.* Ser moi falador; ser moi indiscreto. Contar todo o que sabe. *A ese non se lle pode contar nada que é moi lareta.*
389. **ser moi videiro** *l. v.* 1. Ser traballador, buscavidas; ser ou estar preocupado pola prosperidade da casa e da familia. 2. Ser persoa de trato agradable. *Vese nas formas dese home que é moi videiro.*

390. **ser pan comido** *l. v.* Resultar moi fácil a realización do que se pretende facer. *Iso que ti me dis é pan comido.*
391. **ser pan comido** *l. v.* Ser moi fácil de facer ou conseguir. *Iso que dis é pan comido.*
392. **ser peor cás galiñas** *l. v.* Muller que anda ou lle gusta andar con moitos homes, por comparación cos galos e galiñas. *Esa muller non sae de xunta os homes, é peor cás galiñas.*
393. **ser unha laverca** *l. v.* 1. Estar falando seguido. 2. Descarada. *A esa non lle fagas caso, que é unha laverca.*
394. **ser [dúas persoas] coma dúas gotas de auga** *l. v.* Ser fisicamente moi parecidas [dúas persoas]. *Esas dúas irmás son coma dúas gotas de auga.*
395. **soltar a galiña** *l. v.* Dar ou gastar os cartos a contragusto.
396. **subírselle [a alguén] os fumes** *l. v.* Ensoberbecerse, volverse moi presumido. *Cando un ten moitos cartos, é moi fácil subírselle a un os fumes.*
397. **ter a cabeza a paxaros** *l. v.* Estar alonxado da realidade. Non pensar no que se fai. *Xa está ben de ter a cabeza a paxaros.*
398. **ter a cariña coma unha presa** *l. v.* Ser un bebé moi miudiño. Probablemente ao ser tan miudiño pero feitoño e guapo dan ganas de collerlle a cabeza entre as mans coma se fose unha presa de millo. *Era tan pequeno o meniño que tiña a cariña coma unha presa.*
399. **ter aghonía pra algo** *l. v.* Ter ánimos para facer algo. *Non fas máis que romper cousas, bo é que teñas aghonía para algo.*
400. **ter boca de mel e mans de fel** *l. v.* Ser hipócrita.
401. **ter cara de beato e uñas de gato** *l. v.* Ser hipócrita.
402. **ter cara de can** *l. v.* 1. Estar enfadada [unha persoa]. 2. Estar desapacible [un día]. *Sempre está a ter cara de can.*
403. **ter carne de galiña** *l. v.* Erguerse a pel co medo ou co frío. *Co frío é fácil ter carne de galiña.*
404. **ter ganas de traballar pero o corpo non deixa** *l. v.* Non se dar posto para facer un traballo. É desculpa que dá o que é lacazán. *Eu teño ganas de traballar pero o corpo non me deixa.*
405. **ter máis merda que un pau do galiñeiro** *l. v.* Estar moi, moi sucio. As galiñas, cando van para o galiñeiro, gústalles moito subir a algo que estea elevado e logo alí fan as súas necesidades polo que todo acaba estando moi sucio. *A ver se te lavas, que tes máis merda que un pau do galiñeiro.*
406. **ter máis ollos ca boca** *l. v.* Ser moi goloso. Querer todo e non comer nada. *Non botes tanta comida que tes máis ollos que boca.*
407. **ter máis ollos que barriga** *l. v.* Botar no plato máis comida da que se é capaz de comer, por ser moi larpeiro. *Bota menos comida no prato, que tes máis ollos que barriga.*
408. **ter moita chispa** *l. v.* Ser moi ocorrente, gracioso. *Ten moita chispa, é moi ocorrente nos seus chistes.*
409. **ter moito garbo** *l. v.* Ser moi presumida [unha persoa]. *Non é bo ter moito garbo.*
410. **ter moitos fumes** *l. v.* Presumir de máis do que se é. *Por ter moitos fumes non vas ser máis guapo.*
411. **ter o corpo presente e a mente ausente** *l. v.* Non atender [unha persoa] ao que lle están dicindo, por

- estar despistada. *Neste intre tes o corpo presente e a alma ausente.*
412. **ter o demo no corpo** *l. v.* Ser moi inquedo; non parar quieto nin un segundo. *A ver se estás quedo, que parece que tes o demo no corpo.*
413. **ter o formiguín** *l. v.* Estar sempre movéndose; non ter parada; non parar quieto. *Para quedo un pouco que parece que tes o formiguín.*
414. **ter os pés na terra** *l. v.* Actuar con sentido común; con realismo; saber sempre o que se fai. *Pensas moito o que fas, véseche que es un home que ten os pés na terra.*
415. **ter paxaros na cabeza** *l. v.* Soñar moito, sen estar en contacto coa realidade. *Non che é nada bo ter paxaros na cabeza.*
416. **ter poucas luces** *l. v.* Ser pouco intelixente. Non ser moi listo nalgunhas cousas. *Desde logo que tes (ben) poucas luces.*
417. **ter un burato na barriga** *l. v.* Ter moita fame, coma se un burato na barriga nos estivese pedindo comida. *Debe ser hora de comer que comezo a ter un burato na barriga.*
418. **ter unha area** *l. v.* Beber de máis [algo alcohólico]. É posible que se queira comparar o feito de camiñar pola area, que non é un paso firme, co de ir camiñando bêbedo, que tampouco o é. *Ese que vai por aí parece que ten unha area.*
419. **ter unha fame negra** *l. v.* Ter moita fame. *Levo tres días sen comer e teño unha fame negra.*
420. **ter unha raxeira de sono** *l. v.* Vir moito sono despois de comer; entrarlle [a alguén] unhas ganas enormes de durmir. Úsase a palabra *raxeira* na zona de Agualada e nas parroquias limítrofes de Cabana e Zas para referirse a unhas ganas intensas e repentinas de durmir. Diríase en casos coma cando un está máis ou menos espabilado e, de pronto, non é capaz de manter os ollos abertos e precisa botar unha soneca, aínda que sexa pequena. *Despois de comer case sempre teño unha raxeira de sono.*
421. **tirar a casa pola ventá** *l. v.* Gastar moito máis do que un se pode permitir; malgastar. *Hai que aforrar e non tirar a casa pola ventá.*
422. **tirar a toalla** *l. v.* Renderse, virse abaixo. *Ante o perigo non tardou e tirar a toalla.*
423. **tirar pra atrás** *l. v.* Poñer medo ou dar asco [unha persoa ou cousa]. *É tan feo, que tira para atrás.*
424. **tirar pedras aos avións** *l. v.* Facer cousas totalmente inútiles. *O que fas ti é coma tirar pedras aos avións.*
425. **tírarlle do xenio [a alguén]** *l. v.* Provocalo, facer que se incomode. *Vai parando e non me tires do xenio.*
426. **tírase ás pozas** *l. v.* Ter moita sede. *Coa moita sede un pensa en tirarse ás pozas.*
427. **tocar a lingua** *l. v.* Falar mal de alguén. *Ás veces tocar a lingua non é moi boa cousa.*
428. **traballar pró inglés** *l. v.* Traballar moito para os demais sen sacarlle ningún proveito para un. *Xa está ben de traballar para o inglés.*
429. **traer a fouce munda** *l. v.* Ter moita fame e comer moito; comer con moita ansia. *Munda* significa moída (pasada pola moa), afiada. *Por como te vexo comer parece que traes a fouce munda.*
430. **tragar pedras de muíño** *l. v.* Crelo todo, aínda o máis inverosímil. *A ti non é difícil facerche tragar pedras de muíño.*

431. **untarlle o fuciño [a alguén]** *l. v.* Subornar; darlle algo a alguén para obter un favor. *A moitos políticos hailles que untar o fuciño.*
432. **valer [algo / alguén] o seu peso en ouro** *l. v.* Ser cousa de moita calidade ou persoa moi boa. *Co bo que é vale o seu peso en ouro.*
433. **ventarlle o cu larpada [a alguén]** *l. v.* Intuír algo bo; presentir que lle vai suceder algo positivo. *Seica che venta o cu larpada e achégaste á mesa.*
434. **ver a *Dios polo mango dunha *sartén** *l. v.* Padecer unha broma antipática, consistente en que collan a un polos dous lados da cabeza e que o levanten, deste xeito, no aire. É xogo bastante molesto que se lle facía aos nenos. *Preguntáronme algunhas veces se quería ver a Dios polo mango dunha sartén.* [Nota da Red.] A restauración da forma galega *Deus*, varrida por cinco (ou quizais seis) séculos de liturxia en castelán, só perdurou como apelido galego (*Deus*⁹) e tamén nunha paremia onde a blindou a rima (*Alá me leve Deus onde ache dos meus*). O regreso do galego á liturxia en 1968, despois de cinco séculos e por obra do Concilio Vaticano II, puxo de novo en circulación a forma *Deus* como palabra común pero non a consolidou por ser aínda unha práctica minoritaria. O posterior influxo da Radio e da Televisión en galego, o da documentación e do ensino permite observar hoxe que a palabra *Deus* empeza a aparecer en tódolos niveis sociais e de forma inconsciente en conversas de persoas afastadas de todo proceso normalizador: é dicir, timidamente empeza a consolidarse. Isto explica que moitos alumnos xa anotasen como *Deus* a maior parte dos refráns dos seus pais ou avós sen que agora poidamos saber de quen foi a decisión: se foron os maiores os que xa corruxiron a palabra na transmisión do dito ou refrán ou se os menores realizaron este retoque na forma tradicional con coñecemento e consentimento dos maiores ou se o fixeron pola súa conta sen lles dicir nada. O feito é que nos materiais orixinais desta recadádiva son xa poucos os casos nos que aparece escrita a forma *Dios* (*Dios escribe dereito con renglóns torcidos. A quen non ten fillos *Dios lle ampara sobriños. O demo fainas e *Dios descúbreas. O tempo dáo *Dios de balde* etc).
435. **ver a *Dios por un cribo** *l. v.* Padecer unha broma antipática, consistente en que collan a un polos dous lados da cabeza e que o levanten, deste xeito, no aire. *Non é moi agradable cando te erguen pola cabeza e che preguntan se queres ver a Dios por un cribo.*
436. **ver as estrelas** *l. v.* Ter unha dor repentina e intensa como consecuencia dun golpe, que momentaneamente fai ver uns puntinhos luminosos arredor da cabeza. *Como che dea un sopapo vas ver as estrelas.*
437. **ver o lixo no ollo alleo** *l. v.* Ver ben os defectos pequenos dos outros e non ver os propios. *Non fas máis que ver o lixo no ollo alleo.*
438. **ver vir os coches e non apartar** *l. v.* 1. Non fixarse en nada. 2. Ser un pouco parado. 3. Ser moi lento en

⁹ O apelido *Deus*, segundo o Censo de 2001, lévano 986 persoas e ten precisamente nesta zona un dos seus núcleos de maior densidade.

- tomar decisións. *É tan parado que ve vir os coches e non se aparta.*
439. **verlle as orellas ao lobo** *l. v.* Decatarse dalgún perigo grave e reaccionar para evitalo ou prepararse para protexerse del. *Comezou a verlle as orellas ao lobo.*
440. **vestir coma un repolo** *l. v.* Vestir con vestidos moi pomposos ou con moitas capas. *A ver se vistes roupas normai,s que che gusta moito vestir coma un repolo.*
441. **vir coma auga de maio** *l. v.* Chegar no momento oportuno, coma a auga de maio que é boa para as colleitas porque supón unha reserva de humidade nas terras para pasar as calores do verán. *A túa axuda veume como auga de maio.*
442. **vir Pedro / Pedriño** *l. v.* pegarlle o sono [a alguén]. Adóitase dicirlllo aos nenos cando se lles ve cara de ganas de durmir. *Vai para a cama, que xa empeza a vir Pedro / Pedriño.*
443. **xa non fender** *l. v.* Ser xa maior. Dise, especialmente, dunha moza ao final da adolescencia, cando, en teoría, estaría preparada para ter relacións sexuais. *Cos anos que ten esa xa non fende.*
444. **xogar á billarda** *l. v.* Meterse en líos e arriscarse a saír mal parado. *Pórtate ben e non xogues á billarda.*
445. **xogar con lume** *l. v.* Facer imprudentemente cousas que non se deben facer; buscar innecesariamente problemas, que poden traer complicacións. *Ten coidado, que iso que fas é coma xogar con lume.*
446. **(andar / estar) de morros** *l. v.* (Estar) enfadado ou amosar cara de enfado. *Alegra esa cara que parece que sempre andas de morros.*
447. **(andar) dereito coma un fuso** *l. v.* (Camiñar) teso por presunción ou por ter dor de costas. *Mira para el que non fai máis que andar dereito coma un fuso.*
448. **a esgalla** *l. adv.* Sen ningún control nin medida; con abundancia. *Merca cousas a esgalla.*
449. **á punta de navalla** *l. adv.* Coaccionando ou forzando pola presenza dunha arma branca. *Atracouno á punta de navalla.*
450. **a rumbo** *l. adv.* Sen control, nin preparación previa ningunha. *Gasta os cartos a rumbo.*
451. **a tal hora** *l. adv.* 1. Neste momento, neste intre. 2 Nun momento coñecido polos dous interlocutores.. *A tal hora non sei por onde andarán.*
452. **a varrer** *l. adv.* Con moita abundancia
453. **á vista de paxaro** *l. adv.* Dende arriba, cunha visión cenital ou vertical dun lugar coma cando se vai nun avión. *Gustariame ver o meu pobo á vista de paxaro.*
454. **calados coma a misa** *l. adv.* En silencio total.
455. **co rabo entre as pernas** *l. adv.* Con moito medo. O can e o lobo, cando teñen medo, meten o rabo entre as pernas en sinal de submisión. *Non fas máis que andar co rabo entre as pernas.*
456. **coma Pedro pola súa casa** *l. adv.* En casa allea pero coma se for a propia. Úsase co verbo *entrar* ou *andar*. Úsase cando alguén, que é de fóra, entra na casa doutro e ponse a gobernar ou decidir. *Entrou alí en andaba coma Pedro pola súa casa.*
457. **cun pé aquí e outro acolá** *l. adv.* (Desprazándose) moi rápido, con moita rapidez. *Fai as cousas tan rápido que vai cun pé aquí e outro acolá.*

458. **erre que erre** *l. adv.* Tercamente, insistindo, sen cambiar de opinión nin dar o brazo a torcer. *Por máis que che digan, ti segues erre que erre.*
459. **na piñota** *l. adv.* Moi amontoado, moi xunto. Refírese especialmente a cando as plantas nacen moi xuntas unhas coas outras; ou tamén cando hai grupos de persoas que están moi próximas unhas ás outras. *O millo este ano naceu na piñota. Hai moita xente que lle gusta andar na piñota.*
460. **nin lusco nin fusco** *l. adv.* 1. Á tardiña baixa, cando vai deixando de ser día pero aínda non é noite. 2. Figuradamente, nin unha cousa nin outra. *Cando acabas de traballar non é nin lusco nin fusco.*
461. **nin xo nin arre** *l. adv.* Con total indecisión. *Está tan parado que non é nin xo nin arre.*
462. **ou fende ou racha** *l. adv.* Dunha forma ou doutra, polas boas ou polas malas. *Ese motor arránxoo eu porque ou fende ou racha.*
463. **ou vai ou racha** *l. adv.* Dunha forma ou doutra, polas boas ou polas malas. *Ou vai ou racha, pero así non queda.*
464. **ou xo, ou arre** *l. adv.* Nun sentido ou no outro, dunha maneira ou doutra. *Hai que tomar unha decisión*
465. **unha de cal e outra de area** *l. adv.* reprendendo e eloxiando; diplomaticamente.
466. **unha perna aquí e outra acolá** *l. adv.* A grandes zancadas, camiñando moi rápido. *Vai buscar iso pero unha perna aquí e outra acolá.*
467. **ter unha empanada enriba, que + [or]** *l. cl.* 1. Estar borracho. 2. Andar moi, moi despistado. *Tes unha empanada enriba, que non sabes a cantas andas.*
468. **por non + (inf.), non + (ind. do mesmo verbo).** Forma superlativa para negar o que expresa o verbo. *É tan furrincha que, por non dar, non dá nin a hora.*
469. **A boa hora, mangas verdes.** *fórm.* Dise cando algo acorda tarde de máis ou cando se ofrece unha solución que xa non chega en tempo.
470. **A boas horas te acordas.** *fórm.* Dise cando alguén se pon a facer algo fóra de prazo e sen posibilidade de rematalo en tempo. *Estiveches toda a semana sen facer nada e agora entrouche a présa. ¡A boas horas te acordas!*
471. **A carne de burro non é transparente.** *fórm.* Dise cando alguén se pon diante e non nos deixa ver. *Apártate de diante que non me deixas ver, que a carne de burro non é transparente.*
472. **Á noite colle Marica a roca.** *fórm.* Dise cando unha persoa se pon a facer tarde ou a destempo algo que se debería ter feito moito antes e no seu tempo.
473. **¿A onde vas, Vicente? A onde vai a xente.** *fórm.* Dise cando unha persoa fai o que adoitan facer todos, por carecer de personalidade.
474. **A outro con ese óso.** *fórm.* Dise para manifestar incredulidade.
475. **Acabouse o día, acabouse a romaría.** *fórm.* Dise cando xa pasou o tempo no que se podía facer algo pracenteiro.
476. **Alegría, alegríote que está o rabo do porco no pote.** *fórm.* Dise para manifestar alegría pola fartura que nese momento se está a vivir.

477. **Anda como anda e non como debe andar.** *fórm.* Dise para criticar o comportamento alleo.
478. **Andar e andar pra, ao cabo, espichar.** *fórm.* Fórmula de lamento ante a fugacidade da vida.
479. **Ande un quente e *ríase a xente.** *fórm.* Dise cando o que máis lle importa a alguén é el mesmo e os seus persoais intereses. A forma galega preferiría *ría* e non *riase*.
480. **Ao pan, pan; e ao viño, viño.** *fórm.* Dise para falar das cousas incómodas con toda claridade e sen deixar lugar a equívocos. *Digo as cousas polo seu nome, porque... Ao pan, pan; e ao viño, viño.*
481. **Aquí te collo, aquí te esfolo.** *fórm.* Úsase para expresar que alguén actúa con métodos expeditivos.
482. **¡Cada can que lamba o seu carallo!** *fórm.* 1. Dise para recomendar que cadaquén se ocupe do seu. 2. Dise para indicar que se hai que espabilar *Sempre coidou ben do seu; así que... ¡Cada can que lamba o seu carallo!*
483. **Canto máis te baixas, máis se che ven as pernas.** *fórm.* Cando unha muller se abaixaba a traballar, máis se lle vían as pernas. Deste feito nace a ironía do preguiceiro que goza vendo como os outros traballan e como se esforzan mentres el está descansado. *Traballa, traballa, que canto máis te abaixas, máis se che ven as pernas.*
484. **Conto acabado, míralle pró rabo.** *fórm.* Fórmula de remate dun conto.
485. **Díxolle o pote ao caldeiro.** *fórm.* Díselo á persoa que pretende corrixir noutra un erro que ela certamente ten. *¡Díxolle o pote ao caldeiro..., mira quen vai falar!*
486. **¡E maila miña!** *fórm.* Iso... nin por aposta. Dise cando non estamos dispostos a ceder nada do que é noso ou do que nos piden que fagamos. Nesta frase, semiobscena, sobreenténdese a palabra *caralla* ou *cona* dependendo de que sexa home ou muller quen a diga. *Ti queres que che faga iso, e maila miña.*
487. **Éramos poucos e pariu a burra.** *fórm.* Dise cando xa había problemas abondo e aínda aparece outro ou outros máis, porque as cousas malas nunca veñen soas. *Outro problema máis mira que xa éramos poucos a pariu a burra.*
488. **Eramos poucos e (aínda) pariu a avoa.** *fórm.* Dise cando xa había problemas abondo e aínda aparece inesperadamente outro ou outros máis, porque as cousas malas nunca veñen soas. *Non me veñas con esas que xa eramos poucos e aínda pariu a avoa.*
489. **Ese non vai no meu carro á misa.** *fórm.* Fórmula de crítica a unha persoa que non nos gusta ou non nos é de fiar, aínda que a outros lles pareza boa.
490. **¡Estás chosco ou que!** *fórm.* Díselo a unha persoa que ten algo diante e non se decata que o ten presente. *¡Estás chosco ou que! Aver se miras o que fas.*
491. **¡Estás xorda ou que?** *fórm.* Frase para chamar a atención, cando unha persoa non fai caso ao que lle están a dicir. *¡Estás xorda ou que? Estouche a falar. A ver se me fas caso.*
492. **¡Este tempo vai levar moitas asparas!** *fórm.* Dise cando nuns días moi esperados para algunha actividade especial (agrícola ou de festa e vacación) a climatoloxía resulta totalmente adversa. A palabra *aspara* é de orixe descoñecida e nesta comarca úsase ás veces o verbo

- aspar* para referirse ao feito de criticar moi duramente a alguén, diante del ou por detrás; o que tamén se di *poñela a caldo*.
493. **¡Facer tratos contigo é coma facelos co demo!** *fórm.* Dise cando o interlocutor non é persoa de fiar e resulta perigoso facer tratos con ela. *Eu contigo non falo. Facer tratos contigo é coma facelos co demo.*
494. **¡Faime un curruncho!** *fórm.* Déixame un sitio. Déixame un lugar onde poñerme. *Chégate a un lado e faime un curruncho.*
495. **Falando do rei de Roma á porta se asoma.** *fórm.* Úsase cando chega unha persoa da que casualmente se estaba a falar.
496. **Foches por onde viñeches.** *fórm.* Díselles a quen non é moi listo ou non se decata de por onde anda e regresa ao punto de partida sen acadar o que pretendía. *Es ben tonto. Foches por onde viñeches.*
497. **Fun a Lalín, e como fun, vin.** *fórm.* Úsase para indicar o fracaso nunha xestión realizada fóra do sitio no que se fala ou onde un vive.
498. **Hai boas navallas pero hai que afialas.** *fórm.* Dise cando unha persoa se considera moi lista pero aínda o ten que demostrar. *Non te teñas por tanta cousa, porque hai boas navallas pero hai que afialas.*
499. **¡Hai roupa a clareo!** *fórm.* Advertencia para ter coidado co que se di por haber nenos diante; recomenda non falar con claridade de certos temas. *Mira ben o que dis porque hai roupa ao clareo.*
500. **¡Hai roupa ao sol!** *fórm.* Advertencia para ter coidado co que se di por haber nenos diante; recomenda non falar con claridade de certos temas. *Ten coidado co que dis que hai roupa ao sol.*
501. **¡Hai roupa estendida!** *fórm.* Advertencia para ter coidado co que se di por haber nenos diante; recomenda non falar con claridade de certos temas. *Mira o que dis que hai roupa estendida.*
502. **Inda non asamos e xa pingamos.** *fórm.* Úsase para indicar que se está anticipando imprudentemente o éxito dunha xestión.
503. **Iso e nada todo é un.** *fórm.*
504. **¡Mala centella te coma!** *fórm.* 1. Fórmula de maldición que amosa enfado con alguén desexándolle un mal como castigo. 2. Fórmula humorística para expresar asombro. *Mala centella te coma que me levas feitas ben delas.*
505. **¡Mala centella te parta!** *fórm.* 1. Fórmula de maldición que amosa enfado con alguén desexándolle un mal como castigo. 2. Fórmula humorística para expresar asombro. *Mala centella te parta, que es ben atrevido.*
506. **¡Mala chispa te coma!** *fórm.* 1. Fórmula de maldición que amosa enfado con alguén desexándolle un mal como castigo. 2. Fórmula humorística para expresar asombro. *Mala chispa te coma, que o fixeches e non me dixeches nada.*
507. **¡Mala rabia te parta!** *fórm.* 1. Fórmula de maldición que amosa enfado con alguén desexándolle un mal como castigo. 2. Fórmula humorística para expresar asombro. *Mala rabia te parta que me fas doer ben a cabeza.*
508. **¡Manda chover na Habana!** *fórm.* Fórmula para expresar asombro por unha noticia. *Manda chover na Habana. Mira que, se é certo,...*

509. **¡Marica Manuela!** *fórm.* Dise para cualificar de parvadas as cousas que está dicindo o interlocutor. [Nota da Red.] Noutros sitios de Galicia e co mesmo valor semántico dise *¡Traparratrá, María Manuela!* ou *¡Touporroutou, María Manuela!* *¡Marica Manuela! Non digas máis parvadas.*
510. **¡Menos lobos, carapuchiña!** *fórm.* Dise para manifestar incredulidade ante o que outro acaba de dicir e que parece esaxerado ou unha trola. *¡Menos lobos, carapuchiña! ¡Para de contar trolas!*
511. **¡Moito caldo prá cadela!** *fórm.* Dise cando unha cantidade resulta excesiva para aquel ou aquilo do que se fala, coma tal, cando alguén fai ou esixe máis traballo do que se dá feito. *Iso que queres facer é moito caldo para a cadela.*
512. **¡Moito ruído e poucas noces!** *fórm.* Dise cando alguén fala moito e actúa pouco; ou cando presume máis do que realmente fai. *Presumes moito máis do que fas, o teu é moito ruído e poucas noces.*
513. **¡Morra Marta e morra farta!** *fórm.* Di [unha persoa] cando sabe que o que vai comer lle vai facer mal pero, aínda así, cómeo igual porque lle sabe moito. *Trae para acá un pouco máis de touciño. Mira, ¡morra Marta e morra farta!*
514. **Non me fagas pecar que me veño de confesar.** *fórm.* Úsase para desestimar un mal consello.
515. **Non vai por ese camiño a auga ao meu muíño.** *fórm.* Úsase para indicar que o que o interlocutor acaba de dicir non é pertinente.
516. **¡Non vin cousa ao paso!** *fórm.* Exclamación de sorpresa ante o insólito. Equivale a *¡Non vin cousa coma ela! Na miña vida tal vin, non vin cousa ao paso. Nunca vin cousa ao paso: unha cadela con gatos.*
517. **O burro diante, pra que non se espante.** *fórm.* Dise para reprender a quen se pon a si mesmo por diante nalgunha acción. Recentemente empezan a dicirlllo indebidamente a quen di o tradicional galego *Eu e mais ti, eu e mais el, eu e vós* (coma en italiano) fronte á orde do castelán *tu y yo; el y yo.*
518. **¡O demo aínda ten cara de coello!** *fórm.* 1. Dise cando acontece algo raro, sorprendente. 2. Dise cando algo que se presentaba como fácil ou tranquilo, resulta todo o contrario. *¡Vendo iso é boa verdade que o demo aínda ten cara de coello!*
519. **¡O meu can pillou un mosca!** *fórm.* Dise cando alguén atina inesperadamente a facer unha cousa boa. *Xa ía sendo hora de que fixeras algo de proveito. O meu can pillou unha mosca e non era sen tempo.*
520. **¡O *Dios que te fixo!** *fórm.* 1. Dise para expresar desagrado e ira ante a conduta allea. 2. Fórmula para expresar admiración por unha persoa de relevante beleza. *1. O Dios que te fixo, que es ben ruín! ¡Non pareces fillo noso! 2. O Dios que te fixo, que es ben guapo.*
521. **Ola, cazador sen pistola.** *fórm.* Saúdo e resposta tópica.
522. **Palabras necias, oídos xordos.** *fórm.* Fórmula de disconformidade e desprezo do que outro acaba de dicir.
523. **Palabras torpes, oídos xordos.** *fórm.* Fórmula de disconformidade e desprezo do que outro acaba de dicir.
524. **Para foderte a ti / fodervos a vós fan falta dous carallos.** *fórm.* Díselle a quen é moi difícil que se deixe enganar.

525. **¡Para o carro!** *fórm.* Díselle a alguén cando non se quere seguir escoitándoo. *Para o carro que hoxe xa dixeches unhas cantas mentiras.*
526. **Para quen é o burro ben vale a albarda.** *fórm.* Dise cando algo feito por alguén ten pouco mérito.
527. **Para quen non quere sempre hai abondo.** *fórm.* 1. Díselle de forma humorística a quen rexeita algo (xeralmente comida) que se lle acaba de ofrecer. 2. Díselle a quen é bo de conformar.
528. **¡Partiu o demo unha perna!** *fórm.* Dise cando algo causa moita sorpresa. *Non me digas que deu a súa colaboración económica. ¡Partiu o demo unha perna!*
529. **Perdín a roca e o fuso non se atopa.** *fórm.*
530. **¡Pico pechado!** *fórm.* Dise para impoñer silencio a outra persoa. *Pico pechado, se non queres que che zosque.*
531. **¡Predica, meu cura; predica, meu frade!** *fórm.* Fórmula para manifestar explicitamente a total indiferenza ao que [outra persoa] está dicindo ou advertindo. É fórmula breve que ten esta continuación <: por un oído me entra, por outro me sae>. *¡Predica, meu cura; predica, meu frade! Di o que queiras, que non che vou facer caso.*
532. **Que cada pau aguante a súa vela.** *fórm.*
533. **¡Que non te tente o demo!** *fórm.* Dise para prohibirlle a outra persoa que faga algo. *Que non te tente o demo a facer iso.*
534. **¡Que te leve o demo!** *fórm.* Fórmula de maldición para desexarlle mal a alguén. *Vai, vai que te leve o demo.*
535. **Sábado á noite colle Marica a roca.** *fórm.* Dise cando alguén se pon a facer algo fóra de prazo e de posibilidade de rematalo en tempo. *Estivo toda a semana sen facer nada e agora entroulle a présa. ¡Sábado á noite colle Marica a roca!*
536. **Sácasme dun apuro e métesme nunha présa.** *fórm.* Úsase para indicar que a proposta ou axuda que ofrece o interlocutor non resolve nada. *Apuro e présa son sinónimos.*
537. **San Silvestre, ¡meigas fóra!** *fórm.* Úsase para dicir que parece que nos persegue o mal de ollo. *San Silvestre, meigas fóra, levas media hora tusindo.*
538. **Santa Rita, Rita, o que se dá non se quita.** *fórm.* Úsase para negarse a devolver o que o interlocutor deu previamente.
539. **Se corres como bebes, imos ás lebres.** *fórm.* Úsase para advertirlle ó interlocutor que está bebendo en exceso.
540. **¡Se é un can, mórdete!** *fórm.* Úsase para dicir que o que [outra persoa] busca teno a par dela. *Andas á procura do reloxo: se é un can, mórdete.*
541. **Se non che gusta, mételle azucre.** *fórm.* Úsase para advertir o interlocutor de que ten que aceptar sen excusa o que se lle acaba de dicir ou ordenar.
542. **Se non é boi, é vaca.** *fórm.* Úsase cando unha persoa errou nunha opción e escolle a outra e única alternativa posible. Se non é dunha maneira é doutra, pero ten solución. *Ti di o que che pareza que se non é boi é vaca.*
543. **¡Se non o vexo, non o creo!** *fórm.* Úsase cando acontece algo inesperado ou increíble; manifesta que parece mentira o que se está vendo.

- Iso que me contas, se non o vexo, non o creo.*
544. **¡Se o sei, non veño!** *fórm.* Dise cando acontece algo desagradable co que non se contaba. *Para facer iso, se o sei non veño.*
545. **Se tes un circo, *reñiranche os ananos.** *fórm.* Úsase para dicirlle a alguén que ten moi mala sorte. *Tes tan mala sorte que se tes un circo reñiranche os ananos.*
546. **¡Seique viches o lobo!** *fórm.* 1. Diselle a quen está rouco, coa voz tomada, porque existe a crenza de que o encontro co lobo produce tal terror que deixa a un sen fala. 2. Diselle a quen conta algo inverosímil, porque non é frecuente no mundo actual ver o lobo. *¡Seique viches o lobo! Quen che vai crer iso. Ou nena, a ti viute o lobo, ¡dis cada cousa!*
547. **¿Séntaste ti ou séntote eu?** *fórm.* Úsase para forzar outra persoa, normalmente menor, a que se sente. Leva implícita a ameaza dun castigo físico en caso de desobediencia. *Xa me cansaches. Sentáste ti ou séntote eu*
548. **¡Tanto ten o corvo coma as ás!** *fórm.* Dise para manifestar que as dúas alternativas que se analizan na conversa son moi dificultosas ou caras ou de dubidoso éxito, porque as ás e o corvo (a parte e o todo) son dúas realidades negras.
549. **¡Tarde piaches!** *fórm.* Diselle a quen quere facer unha cousa pero xa é tarde para levala a cabo ou para indicarlle que acordou tarde. *¿Dáste de conta agora? ¡Tarde piaches!*
550. **¡Terra, trágame!** *fórm.* Dise cando ante un problema insoluble ou ante unha situación vergoñenta, un desexa desaparecer. *Cando me vin naquel sitio pensei: ¡Terra, trágame!*
551. **¡Ti sigue tocando, que eu sigo bailando!** *fórm.* Dise cando nunha discusión non se chega a un consenso e, mentres un segue argumentando, o falante quere dicirlle que non dá o brazo a torcer, que segue en desacordo. *Ti sigue tocando, que eu sigo bailando.*
552. **Todo o sabes e todo o entendes.** *fórm.* Dise para criticar a alguén que se cre moi intelixente e entendido en todo. [N. de Red. Posiblemente sexa calco da mesma *fórm.* en castelán, a onde, en cambio, puido pasar a l. subst. galega *sabelotodo*]. *¡Para o carro, que che parece que todo o sabes e todo o entendes!*
553. **¿Traballas ou miras prós paxaros / avións?** *fórm.* Dise para advertir a outra persoa que está despistada e para reclamarlle que se centre no que ten que facer. *¿Traballas ou miras prós paxaros? ¿Traballas ou miras prós avións? Non te vexo facer nada.*
554. **¡Trágame, terra!** *fórm.* Dise cando ante un problema insoluble ou ante unha situación vergoñenta, un quere desaparecer. *Cando me vin alí pensei: ¡Trágame, terra!*
555. **¡Un home é un home e un gato é un bicho!** *fórm.* Dise para recomendar a unha persoa que sexa consecuente, valente, audaz, e que se deixe de parvadas. *Non te deixes asoballar: un home é un home e un gato é un bicho.*
556. **¡Un pé aquí e outro acolá!** *fórm.* Dise para pedir ou esixir que se faga todo moi rápido. *Xa estás indo un pé aquí e outro acolá.*
557. **¡Un polo outro e a casa sen varrer!** *fórm.* Dise para criticar a quen espera que [outra persoa] faga o que a ela lle

- toca facer, maiormente cando ninguén ten ganas de facer nada e tendo en conta que as cousas non se fan soas. *A ver se vos poñedes de acordo que un polo outro e a casa sen varrer.*
558. **¡Vai boa a vaca no millo!** *fórm.* Dise cando nos referimos a algo que xa pasou hai tempo; ou cando xa é tarde para algo que xa non ten solución. *¿E agora queres arranxar iso? ¡Vai boa a vaca no millo!*
559. **¡Vai e non volvas, rapaz!** *fórm.* Fórmula de expulsión para afastar unha persoa molesta e insoportable. *¿Sabes o que che digo? ¡Vai e non volvas, rapaz!*
560. **¡Vai pastar a cocha!** *fórm.* Dise para botar fóra a alguén de malas maneiras. *Non me molestes máis e ¡vai pastar a cocha!*
561. **¡Vai por aí e xa cho dirán!** *fórm.* Dise para recomendar que se comproben ben as cousas; ou para recomendar mirar máis que nun sitio antes de tomar unha decisión. *Vai por aí e xa cho dirán.*
562. **Vexo máis eu cun ollo pechado que ti cos dous abertos.** *fórm.* Dise para presumir de ser moito máis eficiente que outra persoa. *Nunca te decatas de nada. Vexo eu máis cun ollo pechado que ti cos dous abertos.*
563. **¡Vouche poñer unha cremalleira!** *fórm.* Dise para esixir que unha persoa cale a boca. Por analoxía coa cremalleira que pecha algo, aplícase hiperbolicamente á boca do interlocutor que fala de máis. É dito recente porque a inventou o sueco Gideon Sundbacke en 1914. *Creo que che vou poñer unha cremalleira como non cales.*
564. **¡Xa vin vacas con menos rabo!** *fórm.* Dise cando alguén esaxera e o que está a contar non se axusta á realidade. *¡Para o carro, que xa vin vacas con menos rabo!*
565. **¡Zapateiro aos teus zapatos!** *fórm.* Dise para esixir que cadaquén se centre no seu; que se dedique ás súas cousas sen meterse nas dos outros. *Non te metas no que non che portén. ¡Zapateiro, aos teus zapatos!*
566. **¡A min, plin!** *fórm.* A min no me importa nada. *Fai o que queiras: como queimes o motor, ¡a min, plin!*
567. **¡A papar!** *fórm.* A comer. Dise para chamar a xente, cando a comida xa está lista. *Veña todos; ¡a papar!*
568. **¡Achanza un pouco!** *fórm.* Expresión que se usa para pedir tranquilidade a alguén que está excitado ou acelerado. *¡Para xa! Achanza un pouco.*
569. **¡Ai miñas tetas, que onte daban leite, e hoxe están secas!** *fórm.*
570. **¡Aínda non che / lle saíu o carozo do cu!** *fórm.* Dise cando un neno ou unha nena queren facer cousas de persoas maiores. *Carozo é o que queda da espiga de millo cando se lle saca o gran ou a parte interna e non comestible dunha mazá. En senso figurado, refírese aos excrementos que evocan a figura dun carozo e que unha criatura aínda precisa que llos limpen. Aínda non che saíu o carozo do cu e xa pensas en casar.*
571. **¡Ai! -Pois garda pra cando non teñas.** *fórm.* Fórmula que se usa cando o interlocutor inesperadamente suspira dicindo *¡Ai!* Ten forma de consello que se lle dá a quen presume de ter moitas riquezas. *-¡Ai! -¡Pois, garda para cando non teñas!* [N. da Red.] Obsérvase que a *fórm.* empeza por *Pois*, como é característico do inicio das respostas en galego. Esta fórmula xoga coa

homofonía da exclamación ¡Ai! e o *hai* presente de indicativo do verbo *haber* e quen a usa nesta situación elabora unha resposta coa palabra que sabe que non é a que usou o interlocutor: esta intencionada incoherencia, esta busca do equívoco dálle á fórmula un carácter lúdico e humorístico, baixo a forma de falso consello. Ese é o seu único valor semántico.

572. **¡Arden as ripas, quentémonos a elas!** *fórm.* Cómpre sacar proveito do que temos, mesmo en plena desgraza. As *ripas* son táboas que forman parte da estrutura do tellado e están sobre os cangos e baixo as tellas. Ordinariamente utilizábase para ripas a parte exterior da torada da árbore, que non dá unha táboa de perfil uniforme, porque, de canteala polos catro lados, quedaría practicamente en nada. Por iso esas táboas, que só teñen dous lados paralelos e os outros son informes, non servían para facer pisos ou mobles; pero no tellado, aínda que os bordos laterais non vaian dereitos, valen o mesmo, sempre que a xunta das tellas quede apoiada nelas. Se arden as ripas é que está ardendo a casa; e, polo tanto, esta fórmula alude a unha catástrofe humana e económica e, nesa circunstancia extrema, recomenda positivamente sacar o único proveito posible: quentarse á calor que desprende o incendio. *Hai que aproveitar a ocasión e xa que arden as ripas, quentémonos a elas.*
573. **¡Así once meses e mais o de agosto!** *fórm.* Dise despois dunha boa comida ou colleita para pedir que todo siga ben coma nese momento. É tamén

fórmula de brinde. *Comín ben. ¡Así once meses e mais o de agosto!*

574. **¡Borrón e conta nova!** *fórm.* Dise cando queremos empezar de novo algo, rachando con todo o anterior. *A partir de agora, borrón e conta nova.*
575. **¡Bótame millo e chámame gorrión!** *fórm.* Dise para manifestar indeferencia ante as críticas a cambio de sacar proveito da situación. *Ti rite pero bótame millo e chámame gorrión.*
576. **¡Canto che chove!** *fórm.* Diselle a quen di ou fai cousas desatinadas. Choverlle [a alguén] é unha locución galega que concibe o corpo como un edificio e a cabeza correspondería ao tellado que, estando en mal estado, provoca que chova dentro da casa. *¡Canto che chove nesa túa cabeza!*
577. **¡Compra un bosque e pérdete!** *fórm.* Fórmula para expulsar ou despachar unha persoa que está molestando. Equivale a ¡Déixame en paz! [Nota da Red.] Poida que sexa un calco do castelán onde esta *fórm.* ten bastante uso dende o cambio de milenio. *Xa está ben de incordiar, compra un bosque e pérdete.*
578. **¡Con mirar pra ti xa me alimento!** *fórm.* Piropo. *Polo que me gustas, con mirar para ti xa me alimento.*
579. **¡Da rapa á rebola, que veña o demo e que as colla!** *fórm.* Dise para manifestar que dúas cousas ou opcións son iguais; que tanto dá unha coma outra. O habitual é ... *que escolla* (entre cousas iguais) pero aquí dise ... *que as colla*. A rebola é un toro de madeira que se lle pasaba por enriba ao ferrado, medida tradicional para os grans, para que o contido non sobrepasase as paredes do recipiente. O ferrado tiña distinto

- tamaño segundo as zonas pero en Coristanco viña equivalendo a 13 quilos de trigo ou a 19 de millo. Nótese que o ferrado mide volume, non peso, por iso é diferente segundo o cereal do que se trate. *Da rapa á rebola, que veña demo e que as colla.*
580. **¡Déixate de lerias!** *fórm.* 1. Dise para esixir que o interlocutor se centre no que ten que facer. 2. Dise para pedir que o interlocutor fale redondamente, e diga o que realmente quere dicir. 3. Dise para esixir que o interlocutor deixe de molestar. *Fai o traballo e déixate de lerias.*
581. **¡Deus, que te abalou!** *fórm.* Maldición a quen é moi malo. Expresión usada para referirse a alguén que nos cae un pouco pesado ou que ten un mal comportamento ou actitude. *¡Deus que te abalou, que es ben ruín!*
582. **¡Esa é auga pasada!** *fórm.* Dise cando algo bo ou malo carece de importancia, porque xa pasou e non vai volver. *Por iso non te preocupes que esa é auga pasada.*
583. **¡Ese é outro cantar!** *fórm.* Úsase para manifestar que o que agora se di, comenta ou está facendo é moi diferente do que se dicía, comentaba ou facía antes. *Sí, pero ese é outro cantar.*
584. **¡Mátame, Lelo!** *fórm.* Expresión de sorpresa que se adoita aplicar a situacións nas que o que vemos ou nos contan nos asombra sobremaneira. *¡Mátame Lelo, na miña vida tal vin!*
585. **¡Outra vaca máis no millo!** *fórm.* Dise cando, nunha situación problemática, aparecen problemas novos. *Tiñamos problemas coa electricidade e agora disque o camión do butano non vén ata o luns. ¡Outra vaca máis no millo!*
586. **¡Perdón, perdón, polo gato lambón!** *fórm.* Fórmula para pedir perdón de maneira irónica e normalmente dirixíndose a nenos. Os gatos, nun descoido da xente, adoitan roubar comida que xa está lista para servir. *¡Perdón polo gato lambón! Pedir perdón polo gato lambón non é serio.*
587. **¡Que curtiño es!** *fórm.* Díselle a quen ten dificultades para entender as cousas. Hai un paralelismo entre o tamaño (curto) e a capacidade (curta ou escasa) de entender as cousas. *¡Que curtiño es, non entendes nada!*
588. **¡Que delas / deles!** *fórm.* Equivale a “¡Cantos / Cantas!” e dise para expresar sorpresa pola cantidade de persoas ou cousas que hai nun lugar. *¡Que delas había naquel montón! Moita cantidade.*
589. **¡Róncalle o nabo!** *fórm.* Dise para expresar sorpresa por algo que acaba de acontecer ou algo que se acaba de oír. *¡Róncalle o nabo ao que me dis!*
590. **¡Ti vés bo, ho!** *fórm.* Díselle a unha persoa que se presenta con mal aspecto por unha borracheira ou por calquera outra circunstancia. *¿Caeches na lama ou bebiches de máis? ¡Ti vés bo, ho!*
591. **¡Vaiche boa!** *fórm.* Dise cando xa hai moito tempo que aconteceu algo do que se está a falar ou cando un problema xa non ten remedio. *¡Vaiche boa o que ti dis!*
592. **¡Vaille dar a lata aos mortos!** *fórm.* Fórmula de expulsión. Díselle a unha persoa que cansa coas súas conversas, para convidala a que vaia amolar a outro lado; que vaia molestar os mortos, que nunca

protestan por nada. *Cala xa e vaille dar a lata aos mortos.*

593. **¿Ou, nena, a ti viute o lobo?** *fórm.*
Dise cando unha persoa non di máis que parvadas. *Ou nena, a ti viute o lobo, ¡dis cada cousa!*
594. **¡*Atropéllame, camión!** *fórm.*
Expresión hiperbólica de sorpresa moi grande ante un feito ou de querer morrer nese momento por non saber como resolver un grave problema. *¡Atrópellame camión, que na miña vida tal vin!*
595. **Unhas de cal e outras de area.** *enunc.*
596. **Falando do rei de Roma, pola porta se asoma.** *frase prov.* Dise cando se fala de alguén e aparece de repente. *Estabamos falando de ti e falando do rei de Roma, pola porta se asoma.*
597. **Xuntamos terróns e facemos montóns.** *frase prov.* Dise cando alguén mestura todo sen ningunha orde, do mesmo xeito que cando se vai a unha leira e se amontoan os terróns para despois queimalos. *Non nos sae unha ao dereito. Parece que xuntamos terróns e facemos montóns.*

2.3. Refráns

Tempo meteorolóxico

598. **A mal tempo, boa cara.**
599. **Cando hai nobelos de la, se non chove hoxe, chove mañá.**
600. **Cando hai nobelos de la, se non chove hoxe, chove mañá.**
601. **Carcaxia polo norte pía.**
602. **Ceo aborregado, pranto esperado.**
603. **Ceo empedrado, agro mollado.**

604. **Choiva antes da misa, semana que vai de risa.** Crese que vai chover toda a semana.
605. **Chuvia mañanceira, non é duradeira.**
606. **Día nubrado, engana ao amo.**
607. **Mañá parda, mañá larga.**
608. **Non creas no inverno claro nin no verán mollado.**
609. **Non te fíes do verán de san Martiño que é curto e pillo.**
610. **Non te fíes do verán de san Martiño que é moi pillo.**
611. **Nordés escuro, vendaval seguro.**
612. **Nunca chove a gusto de todos.** Non é posible contentar a todo o mundo ao mesmo tempo.
613. **O nordés vivo tira polo millo como a nai polo fillo.**
614. **O sol madrugueiro fai ir o can ao palleiro.**
615. **Se chove a noite de Nadal, ano formal.**
616. **Se chove día da Ascensión, despois chove un día si e outro non. / Se chove pola Ascensión, logo chove un día si e outro non.**
617. **Se chove por san Antonio de Cuns, non chove polo de Agualada.** [Nota de E. Domínguez] San Antonio de Cuns é o san Antón Abade (17 de xaneiro, tamén celebran o santo o 12 de xuño) e o san Antonio de Agualada é o san Antón de Padua-Lisboa (13 de xuño).
618. **Se en xaneiro arden os montes, en san Xoán abren as fontes.**
619. **Se entra a lúa de tronada, trinta días de inverno.**
620. **Se entra a lúa de tronada, trinta días de treboada.**
621. **Se entra a lúa de tronada, vinte días de inverno.**

622. **Se hai nubes no *poniente, colle os bois e vente.** Se se pon o vento dese lado, vai chover.
623. **Se non hai poeira en abril, a lama de agosto véxoa vir.**
624. **Se o abril vén mollado, en maio canta o río e baila o prado.**
625. **Se o día da Ascensión o paxariño abala os ovos, quédanlle grolos.**
626. **Se Pico de Meda ten sombreiro, mete o can no palleiro; e se tira cara Carreira, calca a eira.** [Nota de E. Domínguez] Monte entre Coristanco, Santa Comba e Zas e de 566 m de altitude. Se o alto se cobre de brétema, vai chover; se a brétema baixa cara ao oeste (Carreira), virá bo tempo e poderase mallar, por iso se pode preparar a eira (calcala).
627. **Se tira cara Carreira, calca a eira.** [Nota de E. Domínguez] Se a brétema se estanca no alto do Pico de Meda (monte que está nos lindes entre Coristanco, Santa Comba e Zas) é sinal de mal tempo. Pero se baixa cara ao Oeste (Carreira), vai vir bo día e pódese preparar a eira para mallar.
628. **Se tira cara Carreira, calco a eira.**
629. **Se vai frío e vento, pecha a porta e métete dentro.**
630. **Sol ao poñente, colle os bois e vente.**
631. **Sol madrugueiro, non é compañeiro.**
632. **Sol madrugueiro, pouco duradeiro.**
633. **Sol que moito madruga, pouco dura.**
634. **Troniños novos á beira do mar: pouquiño millo e malo de sachar.**
635. **Vendaval escuro, temporal seguro.**
- Prognósticos de animais**
636. **Cando a gaivota vai cara o mar, colle os bois e ponte a arar.**
637. **Cando as ras cantan en xaneiro, é sinal de lama no rueiro.**
638. **Cando as ras cantan en xaneiro, sinal de fame no rueiro.**
639. **Cando canta a ra, vén vindo o verán.**
640. **Cando chega o cuco, vén o pan ao suco.**
641. **Cando o moucho chía, ou chove ou xía.**
642. **Cando o moucho mouchea, ou chove ou xea.**
643. **Canta a ran no mes de abril, anúbrase o tempo e volve ao cubil.**
644. **Canta o merlo, tempo de inverno.**
645. **Cóbregas en marzo, neves en abril.**
646. **Corvos en bandada, ou sombra ou preada.**
647. **Curuxa noiteira, malladores á eira.**
648. **Desde que vén o cuco, vén o pan ao suco.**
649. **Gaivotas á terra, mariñeiros á merda; gaivotas ao mar, mariñeiros a pescar.**
650. **Gaivotas á terra, mariñeiros á merda.** Hai temporal no mar e non se pode saír a pescar.
651. **Gaivotas no mar, mariñeiros a pescar.**
- Prognósticos do ceo**
652. **Arco da vella ao poñente, ceiba os bois e vente.**
653. **Arco iris / da vella ao poñente, antepón os bois e vente.** [Nota da Red.] O arco da vella é un fenómeno óptico de refracción da luz nunha masa de aire húmido e sempre se ve tendo un o sol polas costas. Se se ve no poñente, é pola mañá e do occidente vén unha fronte húmida e por iso se sabe que vai chover.
654. **Arco iris / da vella ao radiante, pica os bois pra adiante.** [Nota da

Red.] O arco da vella é un fenómeno óptico de refracción da luz nunha masa de aire húmido e sempre se ve tendo un o sol polas costas. Se se ve no raizante, é pola tarde e esa fronte húmida xa pasou (polo menos, esa), por iso se pode traballar.

655. **Chuvia no mar e vento na ría, chuvia pra todo o día.**
656. **Dúas augas de abril e o arco da vella de maio valen os bois e o carro.**
657. **Nubes ao levante, dálle aos bois pra adiante.**
658. **Se o arco da vella está ao poñente, ceiba os bois e vente; e se o arco da vella está ao radiante, fálle aos bois pra adiante.**
659. **Se ves o arco iris ao poñente, antepón os bois e vente.**

Lúa

660. **A lúa de outubro mata o seu dono.**
661. **A lúa de xaneiro non ten compañeira, non sendo a de agosto que lle dá polo rostro.**
662. **Se a lúa entra de tronada, vinte días de internada.**
663. **Se a noite de Nadal foi de luar, labra ben pra sementar.**

Chuvia (ver tamén os meses)

664. **Ano de cheas, ano de meas.**
665. **Ano de enchentas, ano de medas.**
666. **Auga de lonxe non mata o lume.**
667. **Auga de mediodía, auga pra todo o día.**
668. **Auga de tronada, nuns sitios moita e noutros nada.**
669. **Auga mañanceira non é duradeira.**
670. **Auga noitega, curuxa tardega.**

Neves e Xeada

671. **A neve febreiriña, vaise axiña.**
672. **Ano de neves, ano de bens.**
673. **Ano de neves, ano de medas.**
674. **Neve febreiriña, pica a galiña.**

675. **Neve por san Andrés: á unha, ás dúas e tres.**

676. **Xeada enriba da lama, enseguida a chuvia fai cama.**

677. **Xeada na lama, auga na cama.**

Xaneiro

678. **A primavera de xaneiro non leva ningún boi ao matadeiro.**

679. **Ano novo con ben veña e o sol polas súas tellas; os cabritos coas cabras e os anos coas ovelas.**

680. **Auga de xaneiro, cada gota vale diñeiro.**

681. **Bo xaneiro, mal febreiro.**

682. **Cando en xaneiro non febreira, marzo marcea.**

683. **Coa lúa de xaneiro vese a formiga no carreiro.**

684. **Do vinte e cinco de Nadal ao de xaneiro hai un brinco dun carneiro.**

685. **En xaneiro a abella pon o pé no salgueiro. / En xaneiro pon a abella o pé no salgueiro. / En xaneiro xa a abella pon os pés no salgueiro.**

686. **En xaneiro a ovella anda ao carneiro.**

687. **En xaneiro a ovella pon o pé no carneiro.**

688. **En xaneiro ao raposo sete, e sete no toxero.**

689. **En xaneiro as verzas saben a carneiro.**

690. **En xaneiro as verzas son carneiro.**

691. **En xaneiro as verzas valen carneiro.**

692. **En xaneiro cada ovella, no seu rueiro.**

693. **En xaneiro calquera ovella pasa o regueiro; pero en febreiro, nin ovella nin carneiro.**

694. **En xaneiro mata o carneiro.**

695. **En xaneiro polas mañás, ao sol; e pola tarde, ao braseiro.**

696. **En xaneiro polo día, ao sol; e pola noite, no braseiro.**
697. **En xaneiro saben as verzas a carneiro.**
698. **En xaneiro tres e catro raposos no carreiro.**
699. **En xaneiro vén o lobo ao palleiro.**
700. **En xaneiro vén o lobo ao palleiro.**
701. **En xaneiro vive o home a carón do caldeiro.**
702. **En xaneiro, a lebre co cu no lameiro.**
703. **En xaneiro, a ovella pon o pé no carreiro.**
704. **En xaneiro, as lebres polo carreiro.**
705. **En xaneiro, frío peleiro.**
706. **En xaneiro, mellor carballo que castiñeiro.**
707. **En xaneiro, nin galgo leboeiro nin falcón perdigueiro.**
708. **En xaneiro, pouco diñeiro.**
709. **En xaneiro, sete lobos ao carreiro / carneiro.**
710. **En xaneiro, un pouco ao sol e outro ao fumeiro.**
711. **En xaneiro verza vella vale carneiro.**
712. **Foise xaneiro xeado, foise febreiro, outra vez; virán marzo abril e maio, cheos de flores os tres.**
713. **No mes de xaneiro, cos pés no braseiro.**
714. **No mes de xaneiro, sete capas e un sombreiro.**
715. **No xaneiro, busca a lebre no bulleiro.**
716. **O santo Antón verdadeiro é o dezasete de xaneiro.**
717. **O sol de xaneiro, non ten compañeiro.**
718. **Polo san Antón xa a galiña pon.**
719. **Polo santo Antón toda a galiña pon.**
720. **Polo santo Antón xa a galiña pon.**
721. **Polo xaneiro, rega os outeiros e polo san Xoán herba che darán.**
722. **Por san Xulián garda o viño e garda o pan.**
723. **Por xaneiro e febreiro: barrufado e xilmendreiro.**
724. **Se non chove en febreiro, nin bo prado nin palleiro.**
725. **Se trona en xaneiro, sube as cubas ao fumeiro.**
726. **Sol de xaneiro, amor de xenro.**
727. **Tan bo é xaneiro coma febreiro.**
728. **Tantos días pasan de xaneiro, tantos allos perde o alleiro.**
729. **Tantos días ten xaneiro, como allos dá o alleiro.**
730. **Xaneiro é a mellor época pra a faneca comer.**
731. **Xaneiro fóra é mais unha hora.**
732. **Xaneiro que non enche regueiro, non é colleiteiro.**
733. **Xaneiro quente trae o demo no ventre.**
734. **Xaneiro, ñeiro; e febreiro, cabriteiro.**
735. **Xaneiro, frío ou temperado, pásao arroupado.**
736. **Xaneiro, xeadeiro.**
737. **Xaneiro, xeadeiro; febreiro, afebrado; marzo, amarzado; abril, ben mollado; san Xoán caloroso e Santiago airoso fan un ano moi donoso.**
738. **Xaneiro, xeadeiro; febreiro, ferveideiro; marzo, pelarzo; abril con día no cubil.**
739. **Xaneiro, xeadeiro; febreiro, venteiro; marzo, regañón e abril, chuviscón.**
740. **Xaneiro, xeadeiro; marzo, [i]guarzo.**
- Febreiro**
741. **Abrígate por febreiro con dúas capas e un sombreiro.**

742. **Cando chove en febreiro, nin bo herbal nin bo palleiro.**
743. **Cando febreiro non febreira, marzo marcea.**
744. **Come máis un día de febreiro que cantos cabalos ten o reino.**
745. **En febreiro aínda o gato anda ao boi, aunque sexa vello.**
746. **En febreiro busca sombra o can.**
747. **En febreiro mete obreiro, antes no derradeiro que no primeiro.**
748. **En febreiro mete obreiro, pan che comerá pero traballo che fará.**
749. **En febreiro métese o can no palleiro.**
750. **En febreiro saca o boi do teu centeo.**
751. **En febreiro sae o oso do oseiro.**
752. **En febreiro sete lobos ao carreiro / carneiro.** [Nota de E. Domínguez] Nos días máis fríos do inverno era frecuente ver pisadas de lobo nos camiños e sempre había pegadas de máis dun animal, o que indica que iría a grea enteira.
753. **En febreiro un día, ao sol; e outro, ao braseiro.**
754. **En febreiro un día, sol; e outro, braseiro.**
755. **En febreiro, bo cocido e bo braseiro.**
756. **En febreiro, sete capas e un sombreiro.**
757. **En febreiro, sete lobos ao carneiro.**
758. **En febreiro, sete mantas e un sombreiro.**
759. **En febreiro, un pouco ao sol e outro pouco ao fumeiro.**
760. **Febreirinho curto cos seus días vinte e oito; se durase máis catro, non quedaba can nin gato nin poliño no burato nin ovella rabela nin pastor pra ir con ela nin cornos no carneiro nin orellas no pegoreiro / pregoreiro.**
761. **Febreiro camiseiro, nin boa meda, nin bo palleiro.**
762. **Febreiro camiseiro, nin dá boa meda nin dá bo palleiro.**
763. **Febreiro chuvaqueiro; marzo ventoso; abril chuvioso; maio louro, todo ouro.**
764. **Febreiro curto cos seus vinte e oito, se tiveses máis catro non paraba can nin gato.**
765. **Febreiro moi mexadeiro, cando na casa, cando no outeiro.**
766. **Febreiro nevado e marzo chuvioso fan un abril florido e fermoso.**
767. **Febreiro, bo cocido e bo braseiro.**
768. **Febreiro, cabriteiro.**
769. **Febreiro, cara de can.**
770. **Febreiro, crebadeiro.**
771. **Febreiro, folerpeiro.**
772. **Febreiro, o menor: un anaco malo e outro peor.**
773. **No minguante de febreiro corta o teu madeiro.**
774. **Polo san Blas a cegoña verás.**
775. **Polo san Blas, hora e media máis. / Polo san Braís, hora e media máis.** [Nota de E. Domínguez] A data litúrxica do san Braís é o 3 de febreiro. Preto de Agualada hai unha capela dedicada a san Blas, no lugar do Folgoso, parroquia de Riobó¹⁰, que celebra a súa festa como din estas cantigas: *Santo san Blas de Folgoso, / feito de pau de loureiro/ salgueiro; / ten a súa romería / o día tres de febreiro.* Pero tamén hai

¹⁰ No Nomenclator oficial reza como *Riobó*, aínda que durante moitísimo tempo escribiuse *Rioboo*, mesmo a nivel oficial, que se corresponde cun famoso apelido fidalgo, familia que construiu as Torres do Allo e que era orixinaria das Torres da Penela, que lle quedan a rentes, aínda que da actual parroquia de Silvarredonda, e que señoreaban esta parroquia de Riobó, onde incluso están enterrados no seu presbiterio algúns membros desta familia.

- estoutra: *Santo san Blas de Folgoso / feito de pino cernil / ten a súa romería /o vintecatroy de abril*. Estas cantigas dan fe de que nesta parroquia (á que pertence a aldea de Folgoso coa súa ermida) celebran a festa os dous días: tres de febreiro e vinte e catro de abril.
776. **Polo san Matías, iguálanse as noites e os días.**
777. **Primeiro, febreiro; segundo, candeeiro; terceiro, san-braseiro.** [Nota da Red.] O primeiro día de febreiro empeza o mes. O 2 de febreiro é a festa das candeas. O 3 de febreiro é a festa de San Bras).
778. **San Blas co cu pra atrás.**
779. **San Blas, dúas horas máis.**
780. **San Matías anda co Entroido ás porfias.** Este santo celebrábase o 24 de febreiro. Tras a reforma do calendario litúrxico ordenada polo Concilio Vaticano II (1961-1965) pasou a celebrarse o 14 de maio.
781. **Se a Candelaria chora, metade do inverno vai fóra e cando ela ri, o inverno está por vir. Cal chorar ou cal rir, metade do inverno está por vir.**
782. **Se Candeas chora, inverno fóra, se Candeas ri, inverno por vir.**
783. **Se en Candeloria chora, o inverno vai fóra; e se non chora, o inverno nin dentro nin fóra.**
784. **Se en febreiro estiveches quente, na Pascua baterás o dente.**
785. **Vai, febreiro corto, cos teus vinte e oito; se non fose teu irmán marzo, que che quitou catro, non quedaba can nin gato.**
786. **Vaite, febreiriño curto, cos teus días vinte e oito que se viñeran máis catro non paraba can nin gato.**
787. **Vaite, febreiro, cos teus vinte e oito, que se chegases a ter vinte e nove non paraba can nin gato.**
- Marzo**
788. **A auga de marzo non fai dano.**
789. **Auga de marzo, herbanzo.**
790. **Auga e sol en marzo aparella as cubas e o mazo.**
791. **Cando marzo maiea, maio marcea.**
792. **Chuvias en marzo, nin o mexo dun rato.**
793. **En marzo e abril, augas mil.**
794. **En marzo sae a herba aínda que lle dean cun mazo.**
795. **En marzo, a *veleta nin dúas horas está quieta.**
796. **En marzo, abrigo e pantrigo.**
797. **En marzo, abrigo, noces e pantrigo.**
798. **En marzo, igualarzo.**
799. **En marzo, marzadas, aire frío e granizadas.**
800. **En marzo, mazo.**
801. **En marzo, varía sete veces o día.**
802. **Entre marzo e abril o cuco vai ao seu fin.**
803. **Entre marzo e abril sae o cuco do cubil.**
804. **Marzal marzal, pola mañán cara de rosa e pola tarde cara de can. / Marzo, marzán, pola mañán cara de rosa e pola tarde cara de can. / Marzo, marzal, pola mañán cara de rosa e pola tarde cara de can.**
805. **Marzo amola e abril esfolo.**
806. **Marzo ben feito, patacas a cito.**
807. **Marzo chegar, tempo de enxertar.**
808. **Marzo chuvioso, verán caloroso.**
809. **Marzo marceador, de noite chove e de día vai sol.**
810. **Marzo marzán: pola mañá cara de can e pola tarde aínda fai un bo barrigán.**
811. **Marzo marzán: pola mañá cara de can e pola tarde barrigán.**

812. **Marzo marzán: pola mañá cara de can e pola tarde de barrigán.**
813. **Marzo marzola, trebón e raiola.**
814. **Marzo pardo, pouco sol e malo.**
815. **Marzo pardo, sinal de bo ano.**
816. **Marzo varía sete veces ao día.**
817. **Marzo venteiro e abril chuisqueiro, enchen en maio de flores os eidos.**
818. **Marzo ventoso e abril chuvioso fan a maio florido e fermoso.**
819. **Marzo ventoso e abril chuvioso traen a maio florido e fermoso.**
820. **Marzo ventoso, abril chuvioso, sacan a maio florido e fermoso.**
821. **Marzo ventoso, abril chuvioso.**
822. **Marzo, espigarzo.**
823. **Marzo, garzo: pola mañá cara de can e pola tarde fai un bo barrigán.**
824. **Marzo, marzán, pola maña cara de vella e pola tarde cara de can.**
825. **Marzo, marzán: a mediodía zoa a abella e á noite mata á vella.**
826. **Marzo, marzola, trebón e raiola.**
827. **Marzo, marzón, pola mañá cara de can e pola tarde cara de barrigón.**
828. **Marzo, ventoso; abril, chuvioso.**
829. **No marzo, abrigo, noces e pantrigo.**
830. **No marzo, abrigo, noces e pantrigo.**
831. **No mes de marzo, farrapiños debaixo do brazo.**
832. **O que en marzo marcea, en todo o verán non branquea.**
833. **O sol de marzo mete á dona no pazo.**
834. **O sol de marzo queima o dono do pazo. / O sol de marzo mata o dono do pazo.**
835. **O vinte e cinco de marzo entra a merenda e máis o descanso.**
836. **Se en marzo non canta o cuco e en abril a bubela, mala colleita nos espera.** [Nota da Red.] Eses paxaros tardan en vir porque se retrasou a climatoloxía esperada, isto provoca un retraso na floración e en todo o proceso agrícola e os froitos serán poucos e ruíns.
837. **Se no marzo ves tronar, prepara as cubas e o lagar.**
838. **Se por marzo ves tronar, prepara cubas e lagar.**
839. **Sol de marzo queima as donas do pazo.**
- Abril**
840. **A auga de abril enche carro e carril e, se por mal quere vir non deixa a porta abrir.**
841. **A auga de abril enche o carro e o carril e en maio enche carril e carro.**
842. **A auga de abril enche o carro e o carril.**
843. **A auga en abril enche o carro e o carril.**
844. **A chuva de abril enche o carro e mailo barril.**
845. **Abril abrilero trae o pan ao carrileiro.**
846. **Abril amoroso, san Xoán ventoso.**
847. **Abril atoldado, é pouco mollado.**
848. **Abril e maio compoñen todo o ano.**
849. **Abril e maio son a chave do ano.**
850. **Abril esfolo pero o maio amola.**
851. **Abril frío e mollado enche o celeiro e farta o gando.**
852. **Abril frío trae bolas de trigo.**
853. **Abril frío, fornos quentes, alegría prós meus dentes.**
854. **Abril frío, moito pan e pouco viño.**
855. **Abril frío, pan e viño.**
856. **Abril que sae chovendo a maio chama correndo.**
857. **Abril quente e mollado carga o carro e engorda o gando.**
858. **Abril, augas mil.**

859. **Abril, se por mal quere vir, nin as portas deixa abrir.**
860. **Abril, se por mal quere vir, non deixa nin as portas abrir.**
861. **As chuvias de abril tumban o boi no carril.**
862. **Auga de abril, enche carro e carril.**
863. **Augas de abril, gotas mil.**
864. **Cando abril recacha, aínda a vella queima a racha.**
865. **Chova en abril e marzo pra min e todo o ano pra ti.**
866. **Chuvia de abril non perdoa a carros nin o carril.**
867. **En abril a pinga vale por mil.**
868. **En abril a vella queima o candil e en maio aínda queima o tallo.**
869. **En abril aínda está o porco no cubil.**
870. **En abril augas mil enchen carro e barril.**
871. **En abril déixame durmir, que en maio do meu me caio.**
872. **En abril, augas mil.**
873. **En abril, cada pingueira de auga vale por mil.**
874. **En abril, cear sen candil.**
875. **En abril, chuvias ir e chuvias vir.**
876. **En abril, coiros mil.**
877. **En abril, espigas mil.**
878. **En abril, pon o cabalo ruín.**
879. **En abril, sae o cuco do cubil.**
880. **En abril, se o mal tempo quere vir, non deixa as portas abrir.**
881. **En abril, unha gota vale mil.**
882. **En abril, unha pinga vale por mil.**
883. **En abril, xa o raposo sae do cubil.**
884. **Falten augas mil e non falten en abril.**
885. **Folla de abril, abre a man e déixaa ir.**
886. **Non hai abril que non sexa ruín, no comezo ou no fin.**
887. **O frío de abril mata o porco no seu cubil.**
888. **O mes de abril trae queixas mil.**
889. **Polo abril xa se pode o labrego rir.**
890. **Polo abril xa só poda o labrego ruín. / Por abril xa só poda o labrego ruín.**
891. **San Marcos, rei dos charcos.**
892. **Se abril vén mollado, en maio canta o río e baila o prado.**
893. **Vale máis un trebón de abril que o carro e o que vai nel.**
- Maio**
894. **A auga de maio non fai *daño.**
895. **As augas de maio non fan dano.**
896. **Ata o corenta de maio non te quites o saio.**
897. **Auga de maio crece o pelo e non fai dano.**
898. **Auga de maio, pan pra todo o ano.**
899. **Augas de maio enchen carreiro e carro.**
900. **Augas de maio, non fan dano.**
901. **Cando chega o mes de maio, nunca un día bota de orballo.**
902. **Cando en maio hai lodo, non se perde todo.**
903. **En maio aínda a vella queima o tallo e un pouquiño que lle quedou, ata san Xoán non o queimou.**
904. **En maio aínda a vella queima o tallo. Nese mes aínda hai días que vai frío.**
905. **En maio aínda a vella queima o tallo; e non o queima por queimar, que o queima por se quentar. Aínda vai frío.**
906. **En maio aínda o boi bebe no prado, antes no principio que no acabo. / En maio o boi bebe no prado, antes no principio que no acabo.**
907. **En maio do meu me caio. A loc.adv. *de meu* significa 'só, sen intervención allea'. Posiblemente o vocalismo de *do* non sexa a contracción de *de + o* senón que**

- este indicando un matiz fonético, a labialización da vogal átona coma en *somana* ou *lovar por semana* e *levar*.
908. **En maio que beba o boi no prado, mellor no empezo que no cabo.**
909. **En maio xa podes tirar o saio.**
910. **En maio, aínda bebe o boi no prado.**
911. **En maio, corre a auga tralo arado.**
912. **En maio, de fame me desmaio.**
913. **En maio, en min me caio.**
914. **En maio, sementan co saio.**
915. **En maio, xa non é bo paio.** [Nota da Red.] Coidamos que é fragmento dun refrán máis longo que describe o medrio do raposo segundo pasan os meses.
916. **Enxame de maio, vale un cabalo.**
917. **Enxame pobre, en maio morre.**
918. **Maio frío, moito trigo.**
919. **Maio longo, san Xoán redondo.**
920. **Maio me molla, maio me enxuga; maio me deleita na sepultura.**
921. **Maio pardo e san Xoán claro fan o Labrador honrado.**
922. **Maio pardo, san Xoán pardo.**
923. **Maio turbio e san Xoán claro fan un ano ben temperado.**
924. **Maio vale máis no comezo que no cabo.**
925. **Maio ventoso, xuño pioloso.**
926. **Maio, maiolo, oxalá duraras o ano todo.**
927. **No mes de maio aínda a vella queima o tallo.**
928. **Nos días de maio de meu me caio.**
929. **O que en maio se molla, en maio se enxuga.**
930. **Quen en maio non merenda, aos mortos se encomenda.**
931. **San Isidro Labrador quita o frío e manda a calor.**
932. **San Isidro Labrador, saca o frío e pon calor.**
933. **Santa Cruz de maio, o lobo ao rodo e o raposo medio criado.**
934. **Se maio chora, auga criadora.**
935. **Tras un maio pardo vén un san Xoán claro.**
- Xuño**
936. **Aí vén san Pedro co seu xerro.**
937. **Ata o san Pedro o viño ten medo. / Ata san Pedro o viño ten medo.**
938. **Auga de san Xoán *temprana moitos males sana.**
939. **De san Xoán a san Pedro cinco días van no medio.**
940. **En san Xoán fouce na man.**
941. **En san Xoán xa o raposo colle o carneiro pola lan.**
942. **En san Xoán xa pilla o lobo o año pola lan.**
943. **En san Xoán, a fouce na man.**
944. **En san Xoán, as nove con día dan. / Por san Xoán as nove con día dan.**
945. **En san Xoán, pouco queixo e moito pan.**
946. **En san Xoán, tanto queixo coma pan.**
947. **En san Xoán, xa a sardiña pinga o pan.**
948. **En san Xoán, xa o corpo non ten man.**
949. **En xuño, se pica o sol, nin muller nin caracol.**
950. **Entre san Xoán e san Pedro, xofre sen medo.**
951. **No san Xoán o tempo aínda pon cara de can.**
952. **Polo san Xoán o raposo colle a ovella pola lan.**
953. **Polo san Xoán perde o carneiro a lan.**
954. **Polo san Xoán perde o carneiro a lan.**
955. **Por san Pedro, burro quedo.**
956. **Se chove polo san Xoán, tolle o millo e non dá pan.**

957. **Se chove polo san Xoán, tolle o millo e tolle o pan.**
958. **Se san Xoán chora, a silveira non dá amoras.**
959. **Xuño brillante, ano abundante.**
- Xullo**
960. **Auga en Santiago trae o millo ao agro. *Santiago*: mes de xullo.**
961. **En santa Mariña, xa pillo a galiña.**
962. **En xullo, andar e patacas coller.**
963. **Polo mes de santa Mariña, deixa o sacho e colle a fouciña.**
964. **Polo san Cristovo o viño tapa o lobo.**
965. **Polo san Cristovo, o millo tapa o corvo.**
966. **Polo Santiago comeza na viña a pintar o bago.**
967. **Por san Cristovo o millo tapa o corvo.**
968. **Por santa Marta raro ha de ser que auga non caia.**
969. **Se chove polo Santiago, trae o pan ao agro.**
970. **Se non convida Santiago co seu escumoso canado, virá santa Ana coa súa chea canada.**
971. **Xullo andado, millo arrendado.**
972. **Xullo, xulleiro, que traes o centolo baleiro.**
973. **Xullo, xulliño, colleita de trigo.**
- Agosto**
974. **A chuvia en agosto non é chuvia; é mel e mosto.**
975. **Agosto ardenteiro, herba no palleiro.**
976. **Agosto e setembro non duran sempre.**
977. **Agosto e vendima, non é aínda o día.**
978. **Agosto nos farta e agosto nos mata.**
979. **Agosto ten a culpa e setembro leva a froita.**
980. **Agosto ten a culpa e setembro leva a pulpa.**
981. **Agosto, agosteiro.**
982. **Cada cousa no seu tempo e mallar no mes de agosto.**
983. **Cando chove en agosto, chove mel e mosto.**
984. **En agosto a auga está detrás do toxo.**
985. **En agosto a lebríña está detrás do toxo.**
986. **En agosto secan os montes e en setembro as fontes.**
987. **En agosto vaise a noite coma un lostrego.**
988. **En agosto, auga detrás do rostro.**
989. **En agosto, frío no rostro.**
990. **En agosto, nin viño, nin muller nin mosto.**
991. **En agosto, o porco pon entrecosto.**
992. **En agosto, o sol marcha como un lostro.**
993. **No agosto, nin viño nin muller nin mosto.**
994. **No mes de agosto non capes nin rapas.**
995. **O resío de agosto arrefría o rostro.**
996. **O resío de agosto dá no rostro.**
997. **O trigo hai que mallalo en agosto. Cada cousa haina que facer no seu tempo.**
998. **Os resíos de agosto son mel e mosto.**
999. **Os rocíos / resíos de agosto son mel e mosto.**
1000. **Polo san Bartolomeu, di o inverno: alá vou eu.**
1001. **Se chove pola Asunción, nin boa faba nin bo melón.**
1002. **Se en agosto non secaron todas as fontes, en setembro secarán ben os montes.**
1003. **Se o mes de agosto vén claro, bo magosto e bo nabo.**
1004. **Trebón de agosto mellora o mosto.**

1005. **Vale máis nubrado de agosto que sol de setembro.**

Setembro

1006. **En san Miguel non cae mel no Courel. Polo san Miguel, nunca hai mel no Courel.**

1007. **En setembro arden os montes e secan as fontes.**

1008. **En setembro colle o viño e non durmas polo camiño.**

1009. **En setembro e aínda no outono bebe viño vello e deixa repousar o novo.**

1010. **Polo setembro ou secan as fontes ou a auga leva as pontes.**

1011. **Por san Mateo vendima ti, vendimarei eu.**

1012. **San Migueliño das uvas maduras, moito me tardas e pouco me duras.**

1013. **San Migueliño das uvas maduras, tarde vés e pouco duras.**

1014. **San Migueliño das uvas, tarde vés e pouco duras.**

1015. **Se setembro non ten froita, agosto tivo a culpa.**

1016. **Setembro asegura o que agosto madura.**

1017. **Setembro ou leva as pontes ou seca as fontes.**

1018. **Setembro ou seca as fontes ou leva as pontes. / Setembro ou seca fontes ou varre pontes.**

Outubro

1019. **A auga en outono non lle come ao xornaleiro nin ao seu dono.** [Nota da Red.] Temos dúbidas sobre a correcta transcripción do verbo *come*, porque no Tesouro Fraseolóxico Galego encontramos o que probablemente é a versión correcta: *A auga en outono non lle convén ao xornaleiro nin ao seu dono*. E, por parte, esta interpretación queda

confirmada polo hiperbólico refrán seguinte.

1020. **Auga de outono, mata o seu dono.**

1021. **Bo outono, ledicia do dono.**

1022. **Deus deixe vir os días de outono que teñen pra todo.**

1023. **En outono bebe o viño vello e deixa entrar o novo.**

1024. **En outono, máis ben fame que sono.**

1025. **En outubro, caída de follas.**

1026. **Flores no outono, fame no ano novo.**

1027. **No outono bebe o viño vello e deixa entrar o novo.**

1028. **O outono vai bo de ir; se o puidera pillar, non había de fuxir.**

1029. **Os días de outono teñen pra todo e os de san Xoán non sei pra onde van.**

1030. **Outono chegar, porco cebar.**

1031. **Outono enxoito, Nadal vento pouco ou moito.**

1032. **Outono quente trae o demo no ventre.**

1033. **Polo Pilar os nabos na terra e o viño a envasar.**

1034. **Polo san Lucas, ben saben as uvas porque hai poucas ou ningunhas.**

1035. **Polo san Lucas, saben as uvas.**

Novembro

1036. **Ata san Martiño pinga o ramalliño, despois de san Martiño, fame e friño.**

1037. **Auga de San Martiño, come pan e bebe viño.** [Nota de E. Domínguez] Podería, quizais, pensarse en que, se chove polo San Martiño, datas nas que adoita darse uns días de bo tempo, como as colleitas xa están todas recollidas e non se pode saír da casa, hai na

- despensa con que poder alimentarse: o cereal e o viño.
1038. **Bendito mes que comeza con Santos e remata con san Andrés. / Bendito mes que empeza con Santos e remata con san Andrés.**
1039. **Castañas, noces e viño fan as delicias do san Martiño.**
1040. **Castañas, viño novo e chourizos no mes de Santos son vicios.**
1041. **Despois de San Martiño, deixa a auga e bebe viño.**
1042. **En san Andrés colle o porco polos pés.**
1043. **En san Martiño, mátase o porco e comese o fociño.**
1044. **No mes de mortos non saches a horta nin capes os porcos.**
1045. **No mes dos mortos mata os teus porcos.**
1046. **O mes de novembro castañas e noces ofrece.**
1047. **O san Martiño, tarde vén e logo marcha.**
1048. **O verán de San Martiño son tres días e un pouquiño.**
1049. **O verán de san Martiño, son tres días máis un pequeniño.**
1050. **O veranciño de san Martiño, ou grande ou pequeniño.**
1051. **Polo san Andrés colle o porco polos pés.**
1052. **Polo san Andrés, frío nos pés.**
1053. **Polo san Andrés, neve nos pés.**
1054. **Polo san Martiño mata o porco e bebe o teu viño.**
1055. **Polo san Martiño mata o porquiño e proba o teu viño.**
1056. **Polo san Martiño mata o teu porquiño. / En san Martiño mata o teu porquiño. / Por san Martiño mátase o porquiño.**
1057. **Polo san Martiño non plantes fabas nin liño.**
1058. **Polo san Martiño vai ver o teu soutiño.**
1059. **Polo san Martiño, come pan e bebe viño.**
1060. **Polo san Martiño, nin fabas nin liño.**
1061. **Polo san Martiño, pan e viño.**
1062. **Polo san Martiño, pan e viño; e do san Martiño adiante, fame e frío.**
1063. **Polo san Martiño, trompos / trompas ao camiño.** *trompa* é unha variante local de *trompo* pero ten unha 2ª acep. 'borracheira'. Deste refrán un neno anotou a variante *tombos ao camiño*. Se for real esta variante (*tombos*), habería que referila a caer por tomar nestas datas moito viño.
1064. **Polo san Martiño, trompos ao camiño.**
1065. **Polo Santo Tomé colle o porco polo pé; pero mellor pra o matar que pra o cebar.**
1066. **Polos Santos aínda hai campos verdes e xa hai algúns montes brancos.**
1067. **Por san Andrés, sabañóns nas orellas e feridas nos pés.**
1068. **Por san Martiño, deixa a auga e bebe o viño.**
1069. **Por san Martiño, pan e viño.**
1070. **Por todos os Santos, neve nos ollos; e polo san Andrés, neve nos pés.**
1071. **San Martiño empeza con Santos e acaba con san Andrés.**
1072. **San Martiño, pan e viño.**
1073. **Se en novembro oes que trona, a colleita do ano será boa.**
1074. **Se en novembro ves que trona, a colleita seguinte será boa.**
1075. **Se no san Martiño non chegaron as tronadas, que non falte alo menos a mandunga e as rixoadas.**

[Nota de E. Domínguez] A palabra *mandunga* escoiteina moi poucas veces, sempre en conversas informais e sempre co significado de “comida moi abundante ou moi ansiosa, por ter moita fame”. É moi próxima á palabra *manduca*, que tamén significa “comida” (*É a hora da manduca*) pero esta non ten eses dous matices de abundancia nin de ansia no comer; é máis neutra. E a *rixoadada* é unha “comida feita cos *rixóns* (zona occidental de Carballo e parte oriental de Coristanco) ou *rinchóns* (zona occidental de Coristanco, parte norte do concello de Zas (Soneira) e meridional do de Cabana (Bergantiños). Ata hai xa poucos anos había o costume de que, cando se mataba o porco, convidábanse os compadres ou parentes máis achegados a unha cea; e un dos pratos que se comían eran os *rixóns* ou *rinchóns* que se facían aproveitando aquelas partes do porco que tiñan unha carne de peor calidade (metíanse nunha tixola ata que ceibasen toda a graxa e despois o que quedaba prensábase ben aínda estando quente para que quedase sequiño, é dicir, con pouca graxa, e así se servían. Aínda que a matanza se podía facer en calquera época do ano o máis frecuente era que fose a finais do outono. O feito de comer unha boa *rixoadada* podería dicirse que sería unha boa *mandunga*.

1076. **Se non queres esquecerte de cando é san Andrés mira nos fueiros das túas orellas e pés.**

Decembro

1077. **Cando Nadal nada, sinal de boa anada.**
 1078. **En Nadal, cada ovella no seu curral.**

1079. **En Nadal, fame e frío.**
 1080. **En Nadal, frío e fame.**
 1081. **En Nadal, quen aforra ben se vale.**
 1082. **Nadal chuvioso, xaneiro ventoso.**
 1083. **Nadal mollado, xaneiro xeado.**
 1084. **Nadal sen porco, que non veñan moitos.**
 1085. **Navidades enxoiatas, nin poucas nin moitas.**
 1086. **Navidades molladas, sinal de boas anadas.**
 1087. **No mes de Nadal a carón da lareira vaite sentar.**
 1088. **No mes de Nadal sementa o teu nabal.**
 1089. **No mes de Nadal, a carón da lareira vaite sentar.**
 1090. **O día de santa Lucía, mingua a noite e medra o día. / O día de santa Lucía, mingua a noite e médralle o día. / Pola santa Lucía mingua a noite e medra o día. / Por santa Lucía mingua a noite e medra o día. / Por santa Lucía empeza a medrar o día. / Por santa Lucía sácalle á noite e mételle ao día. / Por santa Lucía, quítaselle á noite e pónselle ao día. / Por santa Lucía, quítalle á noite e mételle ao día. / Por santa Lucía, sácalle á noite e médralle o día. / Santa Lucía quítalle á noite e mételle ao día. / Santa Lucía, sácalle á noite e médralle o día. [N. da Red.] Ata a reforma do calendario promulgada polo papa Gregorio XIII (24.2.1581) o 13 de decembro, día de santa Lucía, marcaba o solsticio de inverno.**
 1091. **O que a San Silvestre vai e alí dorme, un ano vai e o outro volve.**
 1092. **Po en Nadal e lama en agosto, fame no rostro.**

1093. **Pola santa Lucía medra o día a pisada dunha galiña.**

1094. **Polo Nadal cada ovella ao seu curral.**

1095. **Se Nadal nada, sinal de boa anada.**

Primavera

1096. **De Corpus á Ascensión, tres semanas son.**

1097. **En san Lázaro pillei un paxaro.**

1098. **Polo san Lázaro, pillei un paxaro.**

Verán

1099. **Despois de Nosa Señora vai o verán fóra.**

1100. **Verán quente, setembro ledado.**

Outono

1101. **De Santos a Nadal é inverno de verdá.**

1102. **De Santos a Nadal é inverno natural.**

1103. **De Santos a Nadal, inverno carnal.**

1104. **Desde Santos a Nadal é inverno natural.**

1105. **Despois de san Martiño o inverno vén de camino.**

Inverno

1106. **Cando a Candeloria chora, metade do inverno vai fóra.**

1107. **Cando Santos rematan, o inverno empeza.**

1108. **Deus nos teña da man, nos saque do inverno e nos meta no verán.**

1109. **No inverno a comida escasea, aínda que ti non o creas.**

1110. **O inverno come e non cría.**

1111. **O inverno non acabou ata que abril pasou.**

1112. **O sol de inverno sae tarde eponse cedo.** No inverno hai poucas horas de sol.

1113. **Pola Candeloria metade do inverno vai fóra; se chove ou venta aínda entra.**

Entroido

1114. **Alegría, alegríote que está o rabo do porco no pote.**

1115. **Entroido larafuzán, comíchesme a carne e deixáchesme o pan. / Entroido larafuzoiro, comíchesme a carne e deixáchesme o coiro.**

1116. **O Entroido coas súas artes botou a san Matías fóra do martes.**

1117. **O Entroido é un larpeiro, mais é o fillo dun pobre; cada un na súa casa gobernase como pode.**

1118. **O Entroido, na casa; e as Pascuas, na praza.**

Pascuas

1119. **A Pascua en marzo, fame ou mortazo.**

1120. **Ben que altas, ben que baixas, en abril serán as Pascuas.**

1121. **Da Pascua á Ascensión sesenta días son.** Erro; debe ser *corenta*.

1122. **Pascuas en marzo, ou fame ou mortazo.**

1123. **Pascuas molladas sinal de boas anadas e Pascuas enxotas, nin poucas nin moitas.**

1124. **Pascuas molladas, anadas dobradas.**

1125. **Pascuas molladas, que veñan dobradas.**

1126. **Pola Pascua de Resurrección tres cousas [non] teñen razón: sardiñas saladas, castañas asadas e predicación.** [Nota da Red.] Repoñemos un *non* por ser a forma unanimemente documentada no Tesouro Fraseolóxico Galego. Hai mesmo un refraneiro que di que iso *está en razón* antes da Pascua (é dicir na Coresma); despois, non. Na Coresma era tradicional o non poder

comer carne e eran abundantes os ritos litúrxicos e paralitúrxicos nesas oito semanas de austeridade cuaresmal que remataban precisamente coa alegría pascual, que empezaba no paso do sábado santo ó domingo de Pascua.

1127. **Que altas, que baixas, en abril son as Pascuas.**

Animais

1128. **A *amistá do gato boa é, se non rabuña.**

1129. **A burro vello, pouco verde.**

1130. **A sardiña de xaneiro cúspelle na barba ao mariñeiro.**

1131. **A sardiña polo san Xoán xa molla o pan.**

1132. **A todo porquiño lle chega o seu san Martiño. / A todo porco lle chega o seu san Martiño.**

1133. **A vida do grilo: de día, fame; e de noite, ruído.**

1134. **Abella e ovella é pedra que trebella.**

1135. **Abella vella e enxame pobre en marzo alea e en marzo morre.**

1136. **... afía a tixeira e rapa a ovella.**
[Nota da Red.] Refrán incompleto porque non dá a data na que se debe rapar as ovellas. O refraneiro recomenda non facelo antes de xuño, para que as ovellas non morran co frío: *O que rapa a ovella antes de san Isidro rapa a mai e mailo fillo.*

1137. **Ande ou non ande, burro grande.**

1138. **Animal de bico non fai o amo rico.**

1139. **Ano de saltón ano de perdigón.**

1140. **As vacas, unhas gordas e outras fracas.**

1141. **Ave de pico non fai o seu home rico.**

1142. **Ave de pico nunca deixou o seu amo rico.**

1143. **Ave de pluma, non deixes ningunha.**

1144. **Ben coidado o colmeiar, por abril debe enxamear.**

1145. **Ben se alegra o lobo do que come o raposo.**

1146. **Burro grande, ande ou non ande.**
Por veces importa máis o tamaño que a utilidade; prefírense as cousas grandes aínda que non sexan as mellores.

1147. **Burro grande, ande, non ande.**

1148. **Cabalo grande, ande ou non ande.** A todos lles gustan as cousas grandes.

1149. **Cabra coxa non precisa corda nin solta.**

1150. **Cal é o dono, tal o can.**

1151. **Can de boa raza, se hoxe non caza, mañá caza.**

1152. **Can de caza quere ser de boa raza.**

1153. **Can de palleiro non quere compañeiro.**

1154. **Can ladrador, mal cazador.**

1155. **Can ladrador, pouco mordedor.**
Crítica o falar moito e facer pouco; porque o que máis fala non é o que máis fai. *Presumes de moitas cousas pero xa sabes o que di o refrán: "Can ladrador, pouco mordedor".*

1156. **Can que ladra coello que perde.**

1157. **Can que moito ladra non é o que máis morde.** Non lle hai que ter medo a quen moito ameaza: váiselle toda a forza pola boca.

1158. **Can que moito ladra, ben garda a casa.**

1159. **Cando a galiña pica ao galo, malo malo. Cando o galo pica á galiña, aínda aínda.**

1160. **Cando a pita cacarexa, algo sente ou algo quere.**

1161. **Cando chove e máis vai sol, anda contento o caracol.**

1162. **Cando chove e máis vai sol, anda ledoo caracol.**
1163. **Cando o gato dorme, os ratos bailan.**
1164. **Cando vén Santo Tomé, colle o porco polo pé.**
1165. **Canta a ran e non ten pelo nin lan.**
1166. **Dous cans contra un lobo, cómeno todo.**
1167. **Dous poldros a un can ben o morderán.**
1168. **En abril abre a porta á vaca e déixaa saír.**
1169. **En abril abre a porta ao gando e déixao saír.**
1170. **En marzo nazo, en abril estou no cubil, en maio xa saio, en san Xoán xa fuxo do can, en Santa Mariña, xa pillo a galiña e en agosto xa son bo raposo.** Fala o raposo do seu medríoo.
1171. **Entre marzo e abril sae o cuco do cubil e entre san Xoán e a sega marcha o cuco prá súa terra. / En marzo e abril sae o cuco do cubil e entre san Xoán e a sega marcha o cuco prá súa terra** [Nota da Red.]
Velaí nun mesmo refrán o sistema latino de denominar os meses (*marzo* e *abril*) e mailos sistemas galegos (*san Xoán* e *a sega*).
1172. **Entre marzo e abril sae o cuco do cubil e entre san Xoán e a sega, marcha prá súa terra.**
1173. **Entre marzo e abril sae o cuco do cubil pois, se hai neve, non quere vir.**
1174. **Entre marzo e abril, se non vén o cuco, quere vir ao fin.**
1175. **Entrou o rato no meu celeiro e fíxose herdeiro.**
1176. **Faco que coucea, mérqueo quen o queira.**
1177. **Galiña, que non come, ovos non pon.**
1178. **Galiña, que non quere galo, pon o ovo sen galealo.**
1179. **Galo no poleiro non quere compañeiro.**
1180. **Galo, que moito canta, algo ten na garganta.**
1181. **Galo, que non canta, algo ten na garganta.**
1182. **Gato berrador non é o máis rateador.**
1183. **Gato berrador non é rateador.**
1184. **Gato moi berrador non é o máis rateador.**
1185. **Gato moi maullador nin por iso é máis rateador.**
1186. **Ladra, can, que pra iso gañas o pan.**
1187. **Lobo tardeiro, non volve baleiro.**
1188. **Máis come un gato dunha vez que un rato en todo o mes.**
1189. **Monte da ra, nin palla nin gra.**
1190. **Monte de sapo, pan no saco e no papo.**
1191. **Niño feito, paxaro morto.**
1192. **Non hai pola serodia que en xaneiro non poña.**
1193. **Non hai pola tardeira que por xaneiro non poña.**
1194. **Nunha soa mata poucas abellas labran.**
1195. **O año de abril enche o regazo e o mandil.**
1196. **O boi ceibo ben se lambe.**
1197. **O can de boa raza pensa no pan e na caza. / Can de raza pensa no pan e na caza**
1198. **O can de caza quere ser de boa raza.**
1199. **O can de palleiro mete o dente no calleiro.**
1200. **O can de palleiro non quere compañeiro.**

1201. **O can ladrador nin por iso é máis mordedor.**
1202. **O can vello, se ladra, dá consello.**
1203. **O cinco de abril o cuco ha de vir; e se non vén o sete ou o oito, é que está morto.**
1204. **O coello, por san Xoán; e a perdiz, por *Navidá. / O coello, por san Xoán; e a perdiz, por Nadal.**
1205. **O gato máis berrador non é o máis rateador.**
1206. **O oficio do gato é matar o rato.**
1207. **O oito de abril sae o cuco do cubil.**
1208. **O oito de abril, se o cuco non vén, morreu ou non sei que ten.**
1209. **O ollo do amo engorda o cabalo.**
1210. **O paxaro da devesa un o asexo e outro o apresa.**
1211. **O que queira ter bo entrecosto, que cebe no agosto.**
1212. **Onde eguas pacen, poldros nacen.**
1213. **Onde hai abellas, hai mel delas.**
1214. **Os pitos de xaneiro debaixo das ás levan o diñeiro.**
1215. **Ovellas loucas, ovellas poucas.**
1216. **Ovellas tolas, detrás dunha van todas.**
1217. **Pito de xaneiro vai coa súa nai ao poleiro.**
1218. **Por Santiago agocha o coello o rabo; e por san Miguel vólvese a ver. *Santiago*: mes de xullo.**
1219. **Por Santiago, esconde o coello o rabo e por san Miguel vólvese a ver.**
1220. **Raposa que dorme de día, de noite anda de cacería.**
1221. **Se marzo chegou e o cuco non chegou, algo ao cuco lle pasou.**
1222. **Se non viches o cuco a mediados de abril, ou morreu ou non quere vir ao fin.**
1223. **Se o oito de abril o cuco non ven, morreu ou non sei que ten.**
1224. **Se por marzo canta a ra, por abril xa parará.**
1225. **Se queres abellas, castra por Candeas.**
1226. **Se queres lan, rapa en san Xoán.**
1227. **Se queres mel, castra as abellas polo san Miguel.**
1228. **Se queres mel, castra por san Miguel e, se queres abellas, castra por Candeas.**
1229. **Se queres mel, castra por san Miguel e, se queres cera, castra por Candeas.**
1230. **Se queres mel, castra por san Miguel.**
1231. **Se queres mel, castra por san Miguel; se queres abellas, por Candeas.**
1232. **Tres anos, de can novo; tres, de bo can; tres anos, de can vello; e outros tres, de folgazán.**
1233. **Tres aves pasan o mar: a rula, o cuco e o paspallás.**
- Agricultor e agricultura**
1234. **A fouce na leira ou no lume.**
1235. **A sembra quere ser de agosto; e o sol, de setembro.**
1236. **A terra descansada non precisa ser gabada.**
1237. **A viña do teu amo pódase en marzo.**
1238. **Agora que veu o maio, sementar con saio.**
1239. **Agosto pasou e quen mallou, mallou; setembro vira e o que non mallou non mallará.**
1240. **Antes de mediados de maio manda o boi ao prado.**
1241. **Are quen arou, que maio xa pasou.**
1242. **Boi bravo, rego largo.**
1243. **Bota esterco ao pan, que as terras cho agradecerán.**

1244. **Bota esterco ao pan, que as terras cho pagarán.**
1245. **Cando a rula canta no ruleiro, sementa o millo, anque sexa no bulleiro.**
1246. **En abril, sementar co mandil.**
1247. **En inverno e en verán, gandeiro e hortelán.**
1248. **En maio, millo sementado, cal enxoito, cal mollado.**
1249. **En marzo poda o ricacho e en abril poda o ruín.**
1250. **En san Xoán aínda deixa o día pra cardar a fía.**
1251. **En san Xoán hai tres días de cardar lan.**
1252. **En xaneiro sementarás as patacas temperás.**
1253. **Fías de Nadal, nin tecedeiras fará.**
1254. **Gomo de marzo non vai ao cabazo.**
1255. **Horta de pasatempo, quere tempo.**
1256. **Horta de San Martiño mantén o seu dono e máis ao veciño.**
1257. **Labra ben e a fondo se queres coller pan abondo.**
1258. **Labrador barallán non colle viño nin pan.**
1259. **Labrador cazador, coellos na cociña e (fame) no corredor. / Labrego cazador, *conexos na cociña e (fame) no corredor. / Labrego cazador, coellos na cociña e fame no corredor.**
1260. **Nin bo Xan, nin bo Pedro, nin boi marelo enriba do rego.**
1261. **Nin viña no baixo, nin trigo no cascallo.**
1262. **No estercar e no sachar non debes reparar, se queres colleitar.**
1263. **No mes de marzal moito hai que sementar.**
1264. **No mes de marzal sementa o patacal.**
1265. **O cuquiño a cucar e a ruliña a rular, colle o foliño e vai sementar.**
1266. **O día de san Xoán créballe a primeira raíz ao pan, o de san Pedro créballe a do medio; e o de Santiago créballe a do cabo.**
1267. **O erro de moito sementar págase á hora de sachar.**
1268. **O pan ben arrendado échelle a eira ao seu amo.**
1269. **O pan que foi ben sachado enche o hórreo do seu amo.**
1270. **O pan raro carga o carro.**
1271. **O que en xaneiro non rega, en maio non sega.**
1272. **O que en xaneiro non rega, en marzo non sega.**
1273. **O que pela os prados en xaneiro, pélaos o ano enteiro.**
1274. **O que planta as coles polo San Martiño, plántaas pra el e pró seu veciño.**
1275. **O que queira mel que castre por San Miguel.**
1276. **O que sega a herba en xaneiro, ségaa pró ano enteiro.**
1277. **O que vive de labranza, vive de esperanza.**
1278. **O sementado na lúa de febreiro vai no cesto e vén no sombreiro.**
1279. **Os nabos no tempo das xeadas medran.**
1280. **Poda no xaneiro, vendima no sombreiro.**
1281. **Pola Santa Mariña, pouxa o sacho e colle a fouciña. 18 de xullo.**
1282. **Polo san Bartolo a boa fiadeira comeza a súa tea; a máis lixeira, pola Madalena. 24 de agosto (san Bartolo). 22 de xullo (Madalena).**
1283. **Polo san Isidro hai que sementar o millo. 15 de maio.**

1284. **Polo san Mateu vendimas ti ou vendimarei eu.** 21 de setembro.
1285. **Polo san Vicente chanta os nabos da semente. / Por san Vicente chanta os nabos da semente.** 22 de xaneiro. [Nota de E. Domínguez] Os nabos seméntanse, onde antes se cultivaron as patacas, desde finais de xullo a comezos de setembro, aínda que tradicionalmente tamén se facía desde finais de xuño ata mediados de xullo, cando se lle daba o terceiro sacho ao millo (o *de cabo* ou *acolar*). O que se fai a finais de decembro ou en xaneiro é “plantar a horta”, isto é, trasplantar as coles do morteiro (por iso se di *chantar*) e tamén replantar os mellores nabos para despois recollerlle a semente. Cando se quita o millo por setembro ou outubro, quedan os nabos que servirán de forraxe para as vacas ata finais de marzo.
1286. **Por santa Mariña prepara a fouciña.** 18 de xullo.
1287. **Por santa Mariña, pousa o sacho e colle a fouciña.** 18 de xullo.
1288. **Por todos os Santos, sementa trigo e collerás cardos.**
1289. **Pouca terra e ben abonada vale pola moita e mal traballada.**
1290. **Quen sexa labrego honrado ten que vivir do seu traballo.**
1291. **Terra sen abono acaba co seu dono.**
- Anadas e colleitas**
1292. **A auga de san Xoán tolle o trigo e non dá pan.**
1293. **A auga de san Xoán, tolle o viño e non dá pan.**
1294. **A auga polo san Xoán quita viño e non dá pan. / A auga por san Xoán quita viño e non dá pan.**
1295. **A castaña quere en agosto arder e en setembro beber.**
1296. **A flor de xaneiro nunca encheu celeiro.**
1297. **A horta de outono mantén o seu dono.**
1298. **Ano de *almendras, ano de merda.**
1299. **Ano de ameixas todas son queixas.**
1300. **Ano de ameixas, ano de queixas.**
1301. **Ano de cereixas, ano de queixas.**
1302. **Ano de cheas, ano de medas.**
1303. **Ano de flores, ano de dores.**
1304. **Ano de landras, ano de graxas.**
1305. **Ano de moitas ameixas, poucas medas nas leiras.**
1306. **Ano de nocas, ano de voces.**
1307. **Ano de peras, ano de medas.**
1308. **Ano de peras, non fai falla que veña.**
1309. **Ano de seca, ano de seda.**
1310. **Ano de xeadas, que veñan boas anadas.**
1311. **Ano hortelán, máis palla que gran.**
1312. **Ano nevento, ano farturo.**
1313. **Ano xadeiro, moito trigo e moito palleiro.**
1314. **Ao seu tempo maduran as uvas.**
1315. **As patacas de febreiro van no cesto e veñen no sombreiro.**
1316. **As patacas plantadas en febreiro van no cesto e vén no sombreiro.**
1317. **Auga de san Xoán tolle o millo e non dá pan.**
1318. **Auga de san Xoán tolle o viño e non dá pan.**
1319. **Auga de san Xoán, nin palla nin pan.**
1320. **Auga en maio, pan pra todo o ano.**
1321. **Cando chove en febreiro non hai bo prado nin bo centeo.**
1322. **Cando hai trigo na eira, hai pan na maseira.**

1323. **Cando o trigo está no celeiro, é o dono quen ten diñeiro.**
1324. **Desde as cereixas aos nabos ben estamos; desde os nabos ás cereixas, todo son queixas.**
1325. **Día de san Xoán sécanlle as raíces ao pan; día de San Pedro seca polo medio e día de Santiago colle fouciño e ao agro.**
1326. **En maio come a vella as cereixas ao lume.**
1327. **En marzo espigas catro; en abril, espigas mil; en maio, todo espigado.**
1328. **En xaneiro súbete ao outeiro; se ves o trigo verdegar, ponte a chorar.**
1329. **Hórreo no camiño, alegre o peregrino.**
1330. **Millo raro, espigas ao carro; millo mesto: nin carro nin cesto. / Maínzo raro, espigas ao carro; maínzo mesto: nin no carro nin no cesto.**
1331. **No mes de xaneiro súbete a un outeiro; se o ves verdexar, ponte a chorar; e se o vés chamuscar, ponte a cantar.**
1332. **O año de abril enche o regazo e o mandil.**
1333. **O grao de Santa Mariña, méteo na arquiña.**
1334. **O millo que en Santiago non cercena e en agosto non espiga, non vai á barriga. *Santiago*: xullo.**
1335. **O millo rascado enche a cesta e máis o ferrado.**
1336. **Por Santiago comeza na viña a pintar o bago.**
1337. **Sementa a avea en febreiro, se queres facer diñeiro.**
1338. **Sementa o pirixel en maio e teralo todo o ano.**
1339. **Un gran non fai graneiro pero axuda ao compañeiro.**
- Alimentos**
1340. **A abelá e o castrón en maio están en sazón.**
1341. **A boa verza en xaneiro, mellor ca o carneiro.**
1342. **A castaña e o *besugo en febreiro non teñen zugo.**
1343. **A faneca en xaneiro vale carneiro.**
1344. **A todo lle vai o tomate agás a pan e chocolate.**
1345. **A troita e o unto, canto máis vello, mellor.**
1346. **A vaca, ben cocida e mal asada.**
1347. **Antes de san Martiño, pan e viño; despois de San Miguel, fame e frío.**
1348. **Ao chegar o San Martiño, mátase o porco e próbase o viño.**
1349. **Aproveite ben febreiro que o mel afogou en xaneiro.**
1350. **As castañas polo San Martiño, teñen sede e queren viño.**
1351. **Ás veces en xaneiro as verzas saben a carneiro.**
1352. **As verzas en xaneiro saben a carneiro.**
1353. **As verzas en xaneiro valen carneiro.**
1354. **As verzas no outono comen o dono.**
1355. **As verzas, en xaneiro son carneiro.**
1356. **Ave que voa prá cazola é boa.**
1357. **Cando a castaña está branca, millo na manta.**
1358. **Cando o millo vai louro, o peixe branco está de ouro.**
1359. **Cando o trigo vai louro, o peixe branco vale ouro.**
1360. **Canto máis unto, mellores verzas.**
1361. **Carne mal asada tamén engorda.**
1362. **Coa ensalada, ou viño ou nada.**
1363. **Con azucre e mel todo sabe ben.**

1364. **Con figos bebe auga ou viño.**
1365. **Con pan e viño xa se anda o camiño.**
1366. **Con pan e viño, ándase o camiño.**
1367. **Con tomates non hai mala cocíneira.**
1368. **Deica san Martiño, pan e viño; despois, fame e frío.**
1369. **En febreiro a faneca vale carneiro.**
1370. **En san Xoán a sardiña molla o pan.**
1371. **En san Xoán perde o carneiro a lan.**
1372. **En xaneiro a faneca vale carneiro.**
1373. **En xaneiro a faneca vale carneiro.** En xaneiro a faneca xa se pode comer.
1374. **En xaneiro, a faneca vale moito.**
1375. **Máis ben me sabe a túa cebola que a carne da túa ola.**
1376. **O chourizo á cheminea, os ovos á tixola; o millo ao cabás e nada máis. / O touciño á cheminea, os ovos á *sartén; o millo ao cabás e... nada máis.**
1377. **O leite sen pan ata a porta vai.**
1378. **O percebe e o salmón en maio están en sazón.**
1379. **O que queira mel que castre por San Miguel.**
1380. **O que xa en abril comeu sardiña, aínda en agosto lle pica a espiña.**
1381. **O queixo na queixeira e o centeo na eira.**
1382. **O vinagre e o limón medio ciruxanos son.**
1383. **Os nabos no tempo das xeadas medran.**
1384. **Ovo sen sal non fai ben nin mal.**
1385. **Para pan e cebola é mester cazola. / Pró pan e cebola é mester cazola.**
1386. **Pobre da cebola que vai prá tixola.**
1387. **Polo San Martiño anda ás nocas o meu veciño.**
1388. **Polo San Miguel os figos son mel.**
1389. **Polo San Simón proba o viño e o porco polo San Martiño.**
1390. **Polo san Xoán a sardiña molla o pan.**
1391. **Polo san Xoán bébese tanto viño como se come pan.**
1392. **Ra de xaneiro vale por carneiro.**
1393. **Vale máis queixo de nabo que catro de maío.**
1394. **Vale máis un queixo de marzo que catro de maío.**
- Beber**
1395. **A auga aínda non é boa prós camiños.** Dío unha persoa á que non lle gusta ou á que lle gusta pouco beber auga.
1396. **A home frouxo, bebida forte.**
1397. **Auga fervida é media vida.**
1398. **Auga mala, fervida e coada.**
1399. **Beber e comer, bo pasatempo é.**
1400. **Beber, beber ata máis non poder.**
1401. **O amigo do teu viño non o queiras de veciño.**
1402. **O borracho descobre o cacho.**
1403. **Onde entra o beber, sae o saber.**
1404. **Para a moita sede non hai auga mala.**
1405. **Sen beber non se debe comer.**
- Viño**
1406. **A bo viño, non hai mal bebedor.**
1407. **Bebe o viño no outono e deixa entrar o novo.**
1408. **Día de San Martiño, proba o teu viño.**
1409. **Non hai neto de viño que grande sexa.**
1410. **Non serve de nada ser adiviño, cando só che interesa o viño.**
1411. **O pouco viño, ¡coidadiño!**

1412. **O viño bebelo amodiño, gotiño a gotiño.**
1413. **O viño do Ribeiro fai o andar lixeiro.**
1414. **O viño é cousa santa que se dá na cepa torta; a uns levántaos da cabeza e outros non acertan da porta.**
1415. **O viño é o leite dos vellos.**
1416. **O viño fai o vello mociño.**
1417. **O viño polo xerro é como mellor o quero.**
1418. **Onde acios hai, viño haberá.**
- Comer**
1419. **A barriga manda á perna¹¹.**
1420. **A carne sen pan cómea o can.**
1421. **A comida repousada e a cea paseada.**
1422. **A cunca chea os ollos alegra.**
1423. **A fame, en comendo, pasa.**
1424. **A galiña polo bico pon.** [Nota da Red.] Evidentemente a galiña non bota o seu ovo polo bico pero a cantidade e a calidade dos ovos que poña depende da cantidade e calidade do alimento que lle entre polo bico. Velaí a riqueza da metáfora.
1425. **Á mesa sen pan non te poñas a xantar.**
1426. **A panza chea mellor se aconsella.**
1427. **Alí pon a galiña os ollos onde pon os ovos.**
1428. **Almorzar sen beber: merendar sen comer.**
1429. **Ben canta Marta despois de farta.**
1430. **Ben se lava o gato despois de farto.**
1431. **Bo pagar fai bo xantar e non moito rogar.**
1432. **Cal é o señor, tal mesa pon.**
1433. **Caldo de tripas, moito repenicas.**
1434. **Comer e deixar, se has de cear.**
1435. **Comer e ter non pode ser.**
1436. **Comida fría e bebida quente, nunca fixeron bo dente.**
1437. **Corpo farto gaba a Deus.**
1438. **Da man á boca pérdese a sopa.**
1439. **Da panza sae a danza¹².**
1440. **Dáme pan e chámame can.**
1441. **Deste mundo levarás panza chea e nada máis.**
1442. **Día a día, a galiña amarga a cociña. / Cada día, a galiña amarga a cociña.**
1443. **Día de Entroido e domingo de Pascua, cada larpeiro na súa casa.**
1444. **Home bebedor, pouco comedor.**
1445. **Home traballador, pouco comedor**
1446. **Máis quero mesa farta que mantelería branca.**
1447. **Nabos e coles, comer de señores.**
1448. **Non sabe o que é comer o que non come.**
1449. **O almorzo cedo cría carne e sebo.**
1450. **O ano que se morre, ben se come.**
1451. **O caldiño ten un bo compañeiro no viño.**
1452. **O caldo quenta o corpo.**
1453. **O can baila polo pan.**
1454. **O comer e o rascar todo é empezar.**
1455. **O ovo quere sol e fogo.**
1456. **O pantrigo fíxoo Deus e a boroa mandouna facer.**
1457. **O que non come polo san Xoán ou é que é parvo ou non ten pan.**
1458. **O que non come polo san Xoán ou está tolo ou non ten pan.**
1459. **O que non mata, engorda.**
1460. **O que ten bo *olfato logo coñece o prato.**

¹¹ Compárese con *Da panza sae a danza*.

¹² Compárese con *A barriga manda á perna*.

1461. **O raposo que moito berra non é o que máis galiñas leva.**
1462. **Os días con pan e viño son bos.**
1463. **Ovella que berra bocado que perde.**
1464. **Pola raspa do pescado afervóase o gato.**
1465. **Polo pan de trigo o can é meu amigo.**
1466. **Polo pan, baila o can.**
1467. **Por almorzar non perdas de xantar.**
1468. **Quen *aiuna en san Xoán ou é tolo ou non ten pan.**
1469. **Quente, a comida; fría, a bebida.**
1470. **Sen pan nin viño, non se anda ben o camiño.**
1471. **Terás un prato de caldo ben adobado, se o porco cho remexe co fociño ou co rabo.**
1472. **Un é de onde pace e non de onde nace.**
1473. **Vaca e carneiro, comida de cabaleiro.**
1474. **Vós que arrotades é porque fartos estades.**

Allos

1475. **Ao bo allo, bo tallo.**
1476. **Cantos días pasen de xaneiro tantos allos perde o alleiro.**
1477. **En xaneiro planta o teu alleiro.**
1478. **En xaneiro pon o alleiro.**
1479. **En xaneiro, planta o teu alleiro.**
1480. **En xaneiro, pon o alleiro.**
1481. **Non te esquezas en xaneiro de sementar o teu alleiro.**
1482. **O allo fino sementalo polo San Martiño.**
1483. **O que queira allos con dente que os plante por San Vicente.**
1484. **Os allos polo San Silvestre nin nacidos nin na restra.**
1485. **Por San Antón lagoeiro sementa o teu alleiro.**

1486. **Se queres allos sen dentes plántaos por San Vicente.**

Froita

1487. **Á flor sen olor fáltalle o mellor.**
1488. **As árbores e as flores, locen de moitas cores.**
1489. **Despois de san Miguel xa pode ir aos figos quen quixer.**
1490. **Froita que cedo madura, pouco dura.**
1491. **Mazanceira na horta, rapaces á porta.**
1492. **Mazáns na horta, rapaces á porta.**
1493. **Polo verán conta as mazáns.**

Fame

1494. **A boa fame, non hai pan duro.**
Cando hai moita fame, cómese calquera cousa, sen reparar na calidade.
1495. **A codia dura a xente aguza.**
1496. **A esperanza non enche a panza.**
1497. **A falta de pan, boas son tortas.**
1498. **A fame esperta o inxenio.**
1499. **Á moita fame, non hai pan duro.**
1500. **A ovella farta, do rabo fai a manta.**
1501. **A paz e o pan quitan moitas penas.**
1502. **Adoece o can porque non lle dan pan.**
1503. **Cando a raposa anda aos grilos, mal prás crías e mal prós grilos.**
1504. **Cando hai fame, non hai pan duro.**
1505. **Fame e espera, desespera.**
1506. **Fame e esperar, fan rabiar.**
1507. **Gando fraco, todo é carrachos.**
1508. **Lobo famento, non ten asento.**
1509. **Maceiras na horta, rapaces á porta.**
1510. **Na casa onde non hai fariña nin relón, todos reñen e todos teñen razón.**

1511. **O ano famento é longo e estreito.**
1512. **Pan balorento, alegre o famento.**
/ **Pan barolento, alegre o famento.**
1513. **Pan quente, fame mete.**
1514. **Para a gana de comer non hai pan duro.**

Características positivas

Amizade

1515. **A *amistá, coñecela e non perdela.**
1516. **Amigo de montaña, quen o perde, gaña.**
1517. **Amigo de un, amigo de ningún.**
1518. **Amigo, de lonxe; e contas, de preto.**
1519. **Amigos que loitan por un cadelo; ou a fame é moita ou o querer pequeno.**
1520. ***Amistá, vella; e casa, nova.**
1521. **Ao amigo co seu vicio débeselle querer e atender.**
1522. **Ao amigo e ao cabalo non hai que cansalo.**
1523. **Ao mellor amigo, o mellor tiro.**
1524. **Ao teu amigo cómelle o pan e bébelle o viño.**
1525. **Canta máis *amistade, máis claridade.**
1526. **Ese é meu amigo, que moe no meu muíño.**
1527. **Non hai mellor parente que o amigo presente.**
1528. **O amigo leal e franco, ese é o mellor banco.**
1529. **O bo amigo non ha deixar palla e levar trigo.**
1530. **Os amigos son prás ocasións.**
1531. **Para a corte dun amigo chega ben un carneiro.**
1532. **Quen ten un amigo ten un tesouro.**
1533. **Será teu amigo o que te tire do perigo.**

1534. **Zapato de amigo, a sola queimada e o fío podrido.**

Amor

1535. **Amar a quen non te ama é responder a quen non te chama.**
1536. **Amar é bo; ser amado, mellor; o un servir, o outro, ser señor. / Amar é bo; ser amado, mellor; o un é ser criado, o outro, ser señor.**
1537. **Amar e reinar non queren par.**
1538. **Amor e aborrecemento non quitan coñecemento.**
1539. **Amor e morte, nada máis forte.**
1540. **Amor forasteiro, amor pasaxeiro.**
1541. **Amor forasteiro, pouco duradeiro.**
1542. **Ben ama quen nunca olvida.**
1543. **Das forzas do amor, o que foxe é o vencedor.**
1544. **Erro de amor ben merece perdón.**
1545. **Mans frías, amores todos os días.**
1546. **Nas forzas do amor o que foxe é o vencedor.**
1547. **Ninguén por amoríos se esforce que o fío máis torcido se destorce.**
1548. **Non hai lúa clara coma a de xaneiro nin amor coma o primeiro.**
1549. **O amor é tan xordo coma cego.**
1550. **O amor non quere consello.**
1551. **O corazón non fala pero adiviña.**
1552. **O que non te ama, burlando te difama.**
1553. **Pensan os namorados que todos teñen os ollos vendados.**
1554. **Pícame, Pedro, que picarte quero.**
1555. **Quen pretende, quere valer.**
1556. **Quen quere a Xoán, quere o seu can.**
1557. **Tanto é amar sen ser amado como responder sen ser preguntado.**

Bondade

1558. **A mellor tella, a máis vella.**
1559. **Con facer ben, pouco se pode perder.**

1560. **Fágase o ben e fágao san Miguel.**
[Nota da Red.] Aínda que este refrán menta o arcanxo san Miguel, resultaría inintelixible se pensásemos que fala dese santo e se non soubésemos que é deformación local ou persoal do ben coñecido *Fágase o ben e fágao Xan ou Miguel*, que é un dos refráns máis estendidos en Galicia e que valora de maneira expresa o ben ou a parte de ben que poidan realizar persoas que non son do grupo de quen fala: este refrán é o contrario do sectarismo que só valora como bo o que poida facer a xente do propio grupo.

Discreción

1561. **Chorar, á boca pechada, pra que non o saiban os que non lle importa nada.**
1562. **Hóspede que se convida, fácil é de contentar.**

Elocuencia. Persuasión

1563. **A cousa máis alabada antes vendida que non comprada.**
1564. **A fala do lisonxeiro sempre é vana e sen proveito.**
1565. **Rindo, rindo, o tonto verdades vai dicindo.**
1566. **O que ha de cegar, polos ollos lle han de dar.**
1567. **O que os ollos non ven o corazón non o desexa.**
1568. **Para bo entendedor, poucas palabras bastan.**
1569. **O que se sabe sentir, sábese dicir.**
1570. **Quen di de min, di de si.**

Esforzo

1571. **A alma, na boca; e os ósos, no saco.** Este refrán, que se recolleu sen explicación, quizais estea referido ao

intre en que unha persoa morre e, segundo crenza popular, a alma escapa pola boca. En morrendo, o normal é enterrar o corpo do que, finalmente, só quedarán os ósos.

1572. **Andar e andar e nunca chegar.**
1573. **O que non pode, cos dentes acode.**
1574. **O tempo non se detén nin se para con ninguén.** O tempo pasa, aínda que nós non o queiramos.
1575. **Quen dá pan, pon afán.**
1576. **Raposo que moito dorme, galiña gorda non come.**

Idiomas e costumes de terra allea

1577. **Donde foras, fai o que vires.**
1578. **Onde vivires, fai como vires.**
1579. **Tal terra andar, tal hai que falar.**
1580. **Na terra dos lobos ouvear coma todos.**

Insubmisión

1581. **Cando te capen, berra.**

Intelixencia

1582. **A bo entendedor poucas palabras chegan.** Cando o interlocutor é intelixente, non precisa que se lle expliquen moito as cousas: xa el colle as alusións e as indirectas.
1583. **Burro sexa quen con burro leirea.**
1584. **Non corre máis o que camiña senón o que máis imaxina.**
1585. **Non vale de nada ser moi listo, se aínda non sabes quen é Calisto.**
1586. **Quen ri de último, ri mellor.** Díselle a quen é espabilado de máis e non ten en conta que as consecuencias non sempre se perciben de maneira inmediata.

Experiencia

1587. **Vai un morrendo e vai aprendendo.**

Precaución

1588. **A gala do nadador é saber gardar a roupa.**
1589. **A lingua dun amigo malo corta máis que un machado.**
1590. **Abre a man e quedaraste sen ela.**
1591. **Amigo do vento, muda co tempo.**
1592. **Amigos da taberna, amigos de merda.**
1593. **Antes de frade, cociñeiro.**
1594. **Ás escuras non hai ninguén feo.**
1595. **As nenas e os tolos din case todo.**
1596. **As silveiras e valados teñen ás veces orelas.**
1597. **As silveiras teñen orelleiras.**
1598. **Cal te curas, así duras.**
1599. **Cando as barbas do teu veciño vexas pelar, bota as túas a remollar.**
1600. **Cando vexas o teu veciño afeitar, pon a túa barba a remollar.**
1601. **Chegar e encher, non sempre pode ser.**
1602. **Co mel cóllense ás moscas.**
1603. **Co tempo todo se sabe.**
1604. **Con cazola que ferve non hai mosca que a leve.**
1605. **Con dificultade se garda o que a moitos lle agrada.**
1606. **Confianza en Deus e correr diante.**
1607. **Cousa mala non periga.**
1608. **Cousa mala nunca morre.**
1609. **Da auga mansa libreme Deus que do resío librome eu.**
1610. **Dar mal consello é oficio do demo.**
1611. **De aquí a alá, sabe Deus o que será.**
1612. **De home coxo e can rabelo, librenos Deus coma do demo.**
1613. **De noite todos os gatos son pardos.**
1614. **Do lobo, un pelo.**
1615. **En boca cerrada non entran moscas.** O refrán quere dicir que, moitas veces, estando calado un, non corre o perigo de meter a pata.
1616. **En boca pechada non entran moscas.**
1617. **En cada legua hai un cacho de mal camiño.**
1618. **Entre irmán e irmán, dous testigos e un escribán.**
1619. **Escaravellou o galo e atopou o coitelo que ha de matalo.**
1620. **Fai cento e non fagas unha e é coma se non fixeras ningunha.**
1621. **Fillo es, pai serás; e como o fagas, así o atoparás. / Fillo es e pai serás; e como as fixeras así as atoparás.**
1622. **Fillo es, pobre serás; e así como as fagas, así as atoparás.**
1623. **Hai que deixar das risas prás choras.** Cómpre aforrar para os tempos malos. Non se pode gastar todo dunha vez.
1624. **Home chosco e can rabelo, pra fodelo.**
1625. **Home precavido vale por dous.**
1626. **Lingua murmuradora, nunca falta e sempre sobra.**
1627. **Moita ciencia é loucura, se o bo siso non a cura.**
1628. **Moitas veces o dado, aínda de balde, é caro.**
1629. **Moito ganou o que moito escarmentou.**
1630. **Mundo andando e cousas vendo, tropezando e non caendo.**
1631. **Non as fagas, non as temas.**
1632. **Non é só de nós a eira pois malla nela quen queira.**
1633. **Non quero vida nin tratos con xente espanta-miñatos.**
1634. **Non só é de nós a eira, pois malla nela quen queira.**
1635. **Non son homes todos os que mexan contra as paredes.**
1636. **Non te rías de ninguén que se rin de ti tamén.**

1637. **O falar non ten cancelas.**
1638. **O ferro quente dóbrase facilmente.**
1639. **O fiado, de balde é caro.**
1640. **O fillo por nacer e as sopas xa están a ferver.**
1641. **O home sen barba e o can rabelo arrecea del coma do demo.**
1642. **O lume xunto a estopa, vén o demo e sopra.** Cando hai algún risco, sempre acaba por aparecer. Cómpre ter coidado.
1643. **O máis amigo, pégacha.**
1644. **O mal coitelo corta na carne e corta no dedo.**
1645. **O medo garda a viña.**
1646. **O mellor nadador afoga no río.**
1647. **O moito ter, o moito valer e o moito poder, botan o home a perder.**
1648. **O que ao río se achega, o río o leva.**
1649. **O que avisa non é traidor.**
1650. **O que ben escribe, le dúas veces.**
1651. **O que escoita e atende, lévaas todas consigo.**
1652. **O que escoita, mal de si oe.**
1653. **O que lle desexa mal ao seu veciño, venlle as súas polo camiño.**
1654. **O que na túa vida non fixeres, dos teus herdeiros non o esperes.**
1655. **O que non queira levar patadas, que non vaia á feira das bestas.**
1656. **O que quita e non pon, logo chega ao fondón.**
1657. **O que ten rabo de palla, ten medo que lle arda.**
1658. **O que vai á guerra, unhas veces dá e outras leva.**
1659. **O temor sempre sospeita o peor.**
1660. **O vento e a ventura pouco dura.**
1661. **Ollo no prato, ollo no gato.**
1662. **Ollos que non ven, corazón que non doe.**
1663. **Ollos que non ven, corazón que non sente.**
1664. **Onde hai papeis cala todo o mundo.**
1665. **Onde menos se espera salta a lebre.**
1666. **Pecado calado, medio perdoado.**
1667. **Por moito pan non é mal ano.**
1668. **Pouco gaña o home que fía no nome.**
1669. **Pouco se gana fiando pero menos mirando.**
1670. **Quen ben te quere farate chorar.**
1671. **Quen quita a ocasión quita o pecado.**
1672. **Quen ten medo, compra can.**
1673. **Quen ten vergonza, non come nin almorza.**
1674. **Santo, Santo pero non tanto.**
1675. **Se te botas a falar, coida que non te fagan calar.**
1676. **Se te vas a emborrachar, paga antes de comezar.**
1677. **Secreto de dous, sábeo *Dios; secreto de tres, todos nós.**
1678. **Sígame quen queira e áteme quen poida.**
1679. **Ten coidado de gañar, que tempo che queda pra gastar.**
1680. **Ti ten gran no pombal, que as pombas xa che virán.**
1681. **Todo o mundo ten a boca ao través.**
1682. **Unha hora é mellor ca outra.**
- Responsabilidade**
1683. **A besta, pola carne; e o home, pola palabra.**
1684. **Aínda que digan, que digan, as palabras non obrigan.**
1685. **Alcalde, nin de balde.**
1686. **Cousa prometida é medio debida.**
1687. **Mula de aluguer, se non leva dous, leva tres.**
1688. **Non son poucos os que as súas culpas boten a outros.**

1689. **O que non é agradecido non é ben nacido.**

1690. **Xusto é o mal que ten, se o busca quen o ten.**

Xustiza. Xurídicos

1691. **A cada un hai que darlle o seu.**

1692. **A forca, pró seu dono.**

1693. **A mal dereito, bo preito.**

1694. **A quen mal queiras, en preitos o vexas.**

1695. **Avogado novo, xustiza polas silveiras.**

1696. **Cousa ben negada, non é ben probada.**

1697. **De facer testamento, faino a tempo.**

1698. **Dous *testigos matan un home.**

1699. **Fanas os cochos e págnas os bacoriños.**

1700. **Feita a lei, feita a trampa.**

1701. **Máis vale un testigo de vista que cen de oídas.**

1702. **Máis ven catro ollos que dous.**

1703. **No uso nace o abuso.**

1704. **O labrador entre dous avogados é coma un peixe entre dous galos.**

1705. **O que a ferro mata, a ferro morre.**

1706. **O que en mentira é collido, cando di a verdade non é crido.**

1707. **O segundo anda polo mundo.**
[Nota da Red.] Supoñemos que este refrán se refire ao segundo fillo, que, no sistema de vinculeiros, ten que marchar da casa a buscar vida.

1708. **O uso novo enterra o vello.**

1709. **Olo por olo, dente por dente.**

1710. **Pagan os xustos polos pecadores.**

1711. **Pago por pago non é pecado.**

1712. **Pola boca morre o peixe.**

1713. **Polo fío sácase o novelo.**

1714. **Quen a ferro mata a ferro morre.**

Variantes: *A que a ferro mata / Quen a ferro mata...*

Remedio

1715. **A rei morto, rei posto.**

1716. **Nunca falta un roto pra un descosido.** 1. Cando unha persoa ten bastantes problemas, acaba albiscando unha solución. 2. Sempre hai quen estea peor ca nós.

1717. **O que non levan os ladróns aparece nos rincóns.** Dise cando se busca algo intensamente e non aparece e, en cambio, despois aparece cando non se conta con el.

1718. **Papas e bolos, en quente.** Tomada a decisión, as cousas deben facerse con rapidez. O que se vende debe cobrarse ao contado.

1719. **Para un roto non falta un descosido.**

1720. **Sempre hai un roto pra un descosido.** Sempre hai alguén que dea contigo e coas túas ideas.

Características negativas

Talión (Véxase Xustiza)

1721. **Mal por mal, non se debe dar.**

Esquecemento

1722. **O que non ten cabeza ten que ter pés.** Moitas veces ten un que facer varias viaxes porque non se lembrou de levar ou facer algunhas cousas.

Aparentar

1723. **De mostra chega un botón.**

1724. **Home ben vestido, pola súa palabra é crido.**

1725. **Non come miña tía e arrota todo o día.**

1726. **O máis tonto fai reloxos.** Ás veces as cousas non son o que parecen e aqueles que parecen pouco espabilados fan cousas que resulta increíble que foran capaces de facelas.

Avaricia

1727. **A avaricia rompe o saco.** Hai xente que nunca se conforma co que ten; e acaba mal.

1728. **Amontoa o avaro e non sabe pra quen nin pra cando.**

1729. **Ao que o pé lle dan, colle a man.**

1730. **Canto máis ten, máis quere.**

1731. **O diñeiro é tan mal amo como mal criado.**

1732. **Pouco damos e menos levamos.** Cando queremos aforrar, ao final moitas veces sáenos máis caro.

1733. **Quen todo o quere, todo o perde.**

1734. **Se moito se ten, moito se gasta e máis se quere.**

Dificultades

1735. **Cando se pecha unha porta, ábrese outra.** Sempre hai esperanza.

1736. **O que pra burro nace, nunca a besta chega.** O que nace tonto nunca vai chegar a ser listo.

1737. **Unha noite mala, calquera a pasa.**

Problemas

1738. **A bolsa do miserable vén o demo e a abre.**

1739. **A bolsa do miserable vén o diaño e lla abre.**

1740. **A can fraco todo se lle volven pulgas.** As cousas malas nunca veñen soas; xúntanse con outras que xa o eran.

1741. **A débeda e o labor sempre veñen a peor.**

1742. **A merda, canto máis se remexe, máis cheira.**

1743. **Ao can fraco nunca lle faltaron pulgas.** Hai persoas con pouca sorte ás que se lle acumulan os problemas.

1744. **Ata a morte todo é vida.**

1745. **Cando as cousas saen ao revés ata a muller empreña de outro e os fillos parécense a un.** O colmo da mala sorte. O infortunio moitas veces

encadea episodios sucesivos sobre a mesma persoa.

1746. **Cando as cousas saen ao revés, ata os gatos mexan por un.**

1747. **Cando é moita a merda, máis cheira.**

1748. **Cando vai durmindo, guíaa o demo.** Cando un vai conducindo e lle vén o sono é moi fácil ter algún percance porque non se é consciente do que se está a facer e porque, como se di por esta zona, “o demo sempre traballa” e, por analoxía, dise que “guía o demo” para xustificar os accidentes.

1749. **Cun pé só non se anda moito.**

1750. **Mal trae ben.**

1751. **Non hai dous sen tres.** Cando empezan os problemas, non dan acabado.

1752. **Non hai mal que cen anos dure.**

1753. **Nunca chove como trona.** O resultado non sempre é tan malo coma os indicios.

1754. **Nunca choviu que non escampara.** Todo ten solución na vida nalgún momento. Todo remata algunha vez. Non hai cousa mala que non acabe.

1755. **Nunca choviu que non pasara.**

1756. **O can que máis ladra non é o que máis morde.**

1757. **O lume onda a estopa, vén o vento e sopra.**

1758. **O que espera, desespera.**

Antíteses, incompatibilidades, contradicións

1759. **A burra vella, albarda nova.**

1760. **A cruz, nos peitos; e o demo, nos feitos.**

1761. **A falta de homes bos, ao meu pai fixérono alcalde.**

1762. **A folla cando enxoita, molla.**

1763. **A inocencia da criatura que está mexada e di que súa.**
1764. **A mala chaga sana; a mala sona mata.**
1765. **A moito pedir, pouco ofrecer.**
1766. **A pai gardador, fillo gastador. / A pai aforrador, fillo gastador.**
1767. **A sorte da fea a guapa a desexa.**
1768. **A sorte da muller fea a bonita a desexa.**
1769. **A verdade dóeche máis a ti que a min.**
1770. **Á vellez, *viruelas.** Dise cando unha persoa maior fai cousas que xa son impropias da súa idade. Dise cando vén achagues como consecuencia da idade co significado de que hai que ter resignación porque xa non hai solución.
1771. **A zapato vello, bigoteira nova.**
1772. **Anque a malicia escureza a verdade, non a pode apagar.**
1773. **As bágoas de quen herda son risas encubertas.**
1774. **As contas da casa non dan coas da praza.** Non sempre sae todo como tiñamos pensado.
1775. **Ás veces mexan por un e hai que dicir que chove. / Ás veces mexan por nós e hai que dicir que chove. / Mexan por nós e hai que dicir que chove.** Moitas veces temos que soportar en silencio e con boa cara as bromas ou abusos doutras persoas.
1776. **Botar sopas e sorber, non pode ser.**
1777. **Cada idade quere o seu.**
1778. **Canta máis présa, máis lecer.**
1779. **Canto máis pobre, menos esmola.**
1780. **Canto máis présa, máis vagar.**
1781. **Corazón forte o seu dono leva á morte.**
1782. **Dá Deus sarna a quen non sabe rascala.**
1783. **De mala semente, boa xente.**
1784. **Deus dáos e o demo xúntaos.** Case sempre se xuntan o malo co malo. Son tal para cal.
1785. **Deus me dea contenda con quen non me entenda.**
1786. **Deus todo o sabe, aínda que todo o cala.**
1787. ***Dios escribe dereito con renglóns torcidos.**
1788. **Di mentiras e sacarás verdades.**
1789. **Día de moito, véspera de nada.**
1790. **Día de todo e véspera de nada.**
1791. **Día de xaxún, véspera de Santo.**
1792. **Durmir e gardar a eira, non hai maneira. / Durmir e gardar a casa, non hai maneira.**
1793. **Gastar e ter, non pode ser.**
1794. **Gastar sen ter, non se sabe como pode ser.**
1795. **Honra e vicio non andan xuntos.**
1796. **Hoxe entra mandando quen onte entrou rogando. / O que onte entrou rogando, hoxe xa entra mandando. / Onte chegaches rogando e hoxe mandando.**
1797. **Mentres canto, non asubío.**
1798. **Mentres se capa, non se asubía.** Non se deben facer dúas cousas a un tempo, porque non se dan feito as dúas ben. *Céntrate no que fas. Mentres se capa, non se asubía.*
1799. **Mentres se traga, non se cuspe.**
1800. **Na casa do ferreiro, coitelo de pau.** Hai persoas que nunca aplican na propia casa o oficio que teñen por profesión. Dise, cando na casa hai cousas sen reparar que, precisamente, son a especialidade do seu dono.
1801. **Na casa do ferreiro, coitelo de pau; e na do carpinteiro, nin arado nin grade.**
1802. **Nin por moito madrugar amence máis axiña.**

1803. **Nin por moito madrugar vai amencer máis cedo.** As cousas levan o seu ritmo e non se poden adiantar.
1804. **No que non se perde nada, sempre algo se gaña.**
1805. **Non é o mesmo falar da guerra que verse nela.**
1806. **Non hai dor que sexa boa.**
1807. **Non hai mal bo.**
1808. **Non se pode repenicar e ir na procesión.**
1809. **Non sei que facer, se deixar de andar ou botar a correr.**
1810. **Non sei que faga, se colla moza ou tome soldada.**
1811. **O demo fainas e *Dios descóbrea.**
1812. **O mal e o ben, na cara se ven.**
1813. **O que máis ten, non é o que máis dá.**
1814. **O que un aborrece, outro o apetece.**
1815. **O que unha idade apetece, outra aborrece.**
1816. **Onde digo “digo” digo “Diego”.**
1817. **Saca o teu ao mercado e un dirá bo e outro dirá malo.**
1818. **Se tes présa, vaite con calma.**
1819. **Ser bo entre os malos é moito traballo.**
1820. **Soprar e sorber non se pode facer.**
1821. **Un pau vestido non parece pau.**
1822. **Uñas de gato e palabras de santo.**
1823. **Unha ovella negra, trae un año branco.**
1824. **Uns nacen pra santos e outros pra pés de bancos.**
1825. **Uns naceron pra moer e outros pra ser moídos.**
1826. **Urdir e tecer non pode ser.**
- Egoísmo**
1827. **(A) comida feita, compañía desfeita.**
1828. **Bocado comido non garda amigo.**
1829. **Iranse os hóspedes e comeremos o galo.**
1830. **Mans que non dades, fillas miñas ¿que buscades? / Mans que non dades, na miña casa ¿que buscades?**
1831. **O que é teu, é meu; e o que é meu é meu só.**
1832. **O que reparte leva a mellor parte.**
1833. **Primeiro eu, despois eu e sempre eu.**
1834. **Primeiro o pan e despois o can.**
1835. **Primeiro son os meus dentes que os parentes.**
1836. **Se a barca está rota sálvese quen poida.**
- Envexa**
1837. **A avaricia rompe o saco.**
1838. **A boroa da miña veciña sabe mellor que a miña.**
1839. **A galiña da miña veciña pon mellores ovos que a miña.**
1840. **A vaca da miña veciña dá máis leite ca miña.**
1841. **Do mirar nace o cobizar.**
1842. **Quitate ti pra poñerme eu.**
- Fachenda**
1843. **A fermosura cómea a sepultura.**
1844. **Alabémonos, xa que ninguén nos alaba.**
1845. **Canto máis altura, máis figura.**
1846. **Moita presenza, pouca facenda.**
1847. **Muller fermosa, muller vaidosa.**
1848. **Na pintura está a figura.**
1849. **Non hai quen lle poña o pé diante.**
1850. **O andar pra dentro é andar de trencos. O andar pra fóra é andar que namora.**
1851. **O desexo fai o fermoso feo.**
1852. **O que é moda, non incomoda.**
1853. **O que quere presumir, ha sufrir.**

1854. **O rosario na man lévano moitos polo que dirán.**

1855. **O soldado galego, na guerra hai que velo.**

1856. **Vestir a uso, calzar a gusto.**

Hipocrísia -Fachenda

1857. **Cando o demo reza, enganarte quere.**

1858. **Fame na casa, fanfurriña na praza.**

1859. **Na súa casa non ten fariña e na allea pide galiña.**

1860. **O demo, farto de carne, meteuse frade.**

Indiferenza

1861. **A palabras necias, oídos xordos.**
Dise cando se quere manifestar que non se fai caso ningún a comentarios vulgares que se acaban de oír.

1862. **Dúas aves de rapina non se gardan compañía.**

1863. **Imos menos ao que está máis preto.**

Ingratidade

1864. **Danlle o pan a quen non o sabe comer.** Hai persoas que dispoñen de cousas e non saben aproveitálas. // *É boa verdade que lle dan o pan a quen non o sabe comer.*

1865. **Rogarlle ao santo ata saír do charco e, despois de saído, santo esquecido.**

1866. **Sanan as coiteladas e non as malas palabras.**

Inutilidade

1867. **Fun a Lalín e, como fun, vin.**

1868. **Menciña que todo o cura, loucura.**

1869. **Meter as mans na fogueira é criar frieiras.**

1870. **Moito e ben non o fai ninguén.**

1871. **Moitos durmindo fan máis que moitos oíndo.**

1872. **Non hai boa ola con auga soa.**

1873. **Non sabe o raposo cantas galiñas dormen fóra.**

1874. **Socorro tardeiro, socorro baleiro.**

Maldade

1875. **A bos e malos mantén a cidade.**

1876. **Un corvo a outro non lle tira os ollos.**

Mentira

1877. **Cóllese antes a un mentireiro que a un coxo.** A un mentireiro axiña se lle collen as mentiras.

1878. **Cóllese primeiro un mentireiro ca un coxo.**

1879. **A sospeita endexamais sae de onde entra.**

Preguiza

1880. **Á ruín ovella a la parece que lle pesa.**

1881. **Cando o demo non ten que facer co rabo torna as moscas.**

1882. **Cando o demo non ten que facer en algo se ha de entreter.**

1883. **Muíño parado non gaña maquia.**

Características neutras

Carácter

1884. **A cabra sempre tira ao monte.**
Cada un semella ou tende ás súas orixes; tende a comportarse coma a xente da que descende.

1885. **Terras boas, ruíns nabos; pais porcos, fillos marranos.** Por veces os fillos non saen aos pais, do mesmo xeito que, por veces, terras boas dan froitos de pouca calidade.

Inxenuidade

1886. **A ignorancia é moi confiada.**

Compromiso

1887. **A honra está en quen a gaña.**

1888. **A quen Deus llo dá san Pedro llo bendiga.**

1889. **Bos corazóns matan as penas.**
 1890. **Coitas e camiños dannos amigos.**
 1891. **Hoxe por min e mañá por ti.**
 1892. **Hoxe por un e mañá por outro.**
 1893. **O maior desprezo e non facer aprecio.**
 1894. **O que sabe agradecer traballa pra máis merecer.**
 1895. **O que ten ansia non dorme.** O que está preocupado por unha cousa non descansa ata facela.
 1896. **Prenda de galego, diñeiro vale.**
 1897. **Quen che deu o fel, dáche o mel.**
 1898. **Quen erra e se emenda a Deus se encomenda.**
 1899. **Quen fai o que quere non fai o que debe.**
 1900. **Unha besta non quere outra.**
- Opinión**
 1901. **Cada un fala da feira segundo lle vai nela.**
 1902. **Colle fama e déitate a durmir.**
 1903. **Dous que dormen sobre un colchón vólvense da mesma opinión.**
 1904. **Mudado o tempo, mudado o pensamento.**
 1905. **Non hai maior mal que o descontento de cada cal.**
- Equivalencias e proporción**
 1906. **A árbore sen codia é coma a muller sen vergoña.**
 1907. **A cabra vai pola viña e como fai a nai fai a filla.**
 1908. **A cada tempo, o seu tento.**
 1909. **A espada vence, a palabra convence.**
 1910. **A lingua larga é sinal de man escasa.**
 1911. **A pobreza do que sabe vale máis que a riqueza do que ignora.**
 1912. **A tulla sen centeo é coma o prado sen rego.**
 1913. **A Xan Portal, o mesmo lle dá ben que mal.**
 1914. **Cada cal ama o seu igual.**
 1915. **Cada cal sente o frío como anda vestido.**
 1916. **Cada cal, co seu igual.**
 1917. **Cada cal, no seu curral.**
 1918. **Cada cousa á súa hora.**
 1919. **Cada cousa faise ao seu tempo e a malla, en agosto.**
 1920. **Cada cousa, no seu tempo.**
 1921. **Cada home ten o seu nome.**
 1922. **Cada martes ten a súa semana.**
 1923. **Cada moucho, no seu souto.**
 1924. **Cada ovella quere a súa parella.**
 1925. **Cada ovella, coa súa parella.**
 1926. **Cal fiamos, cal andamos.**
 1927. **Cando o río soa, auga leva.** Cando a xente fala dunha cousa, algo hai.
 1928. **Canto temos, canto valem.**
 1929. **Canto tes, canto vales.**
 1930. **Coida o ladrón que todos o son. / Pensa o ladrón que todos son da súa condición. / Cre o ladrón que todos son da súa condición.**
 1931. **Da rapa á rebola veña o demo e escolla.**
 1932. **De neno, rei; de mozo, capitán; de casado, burro; e de vello, can.**
 1933. **De pai a pai, pouco vai.**
 1934. **De tal pau, tal *astilla.** Os fillos parécense aos pais. *É igual que o seu pai. Xa sabes: "De tal pau, tal *astilla".*
 1935. **Dime cales deles viñan e direiche o que dicían.**
 1936. **Dime con que andas e direiche quen es.**
 1937. **Dime con quen andas e direiche que falabas.**
 1938. **Dime de que presumes e direiche do que careces.**
 1939. **Dime do que presumes e direiche o que non tes.**

1940. **Dor saca dor.**
1941. **En todas partes, cada semana ten o seu martes.**
1942. **Fillo de gata, ratos mata.**
1943. **Hai tantos homes bos coma corvos brancos.**
1944. **No camiño de Santiago tanto anda o coxo coma o sano.**
1945. **Non hai mel sen fel.**
1946. **Non hai palleiro sen palla.** Unha persoa está gorda porque come moito.
1947. **Non (lle) fagas aos demais o que non queiras que che fagan a ti.**
1948. **O aldeán galego, cunca de leite por cunca de aceite.**
1949. **O cuco e o predicador, canto máis alto mellor.**
1950. **O que contas non bota, contas non atopa.**
1951. **O que ha de ser servido ha de ser pedido.**
1952. **O que non cría, non pía.**
1953. **O que non sabe é coma o que non ve.** Non saber facer unha cousa é coma estar cego.
1954. **O tempo é ouro.**
1955. **Oliva e *aceituna, toda unha.**
1956. **Onde hai un malo nunca falta un bo.**
1957. **Para gustos, píntanse cores.**
1958. **Pés fríos, corazón ardente.**
1959. **Pés quentes, cabeza fría.**
1960. **Polo canto coñécese o paxaro.**
1961. **Populares e simples somos todos do mesmo vivir.**
1962. **Poucos pensando fan máis que moitos durmindo.**
1963. **Quen a boa árbore se arrima, boa sombra o acubilla.**
1964. **Quen non teme á morte é home forte.**
1965. **Se corres como bebes imos ás lebres.**
1966. **Se mal é de costas, peor é de illargas.**
1967. **Se non hai vento, non hai mal tempo.**
1968. **Se o mal non fose sentido, o ben non sería coñecido. / Se o ben non fose sentido, o mal non sería coñecido.**
1969. **Tira boi, tira vaca, tira o burro pola estaca.**
1970. **Todas as aves, cos seus pares.** [Nota de E. Domínguez] Cadaquén debería andar cos do seu igual. O refrán recomenda non mesturarse con xente doutro nivel coa que non cadraría ben.
1971. **Xente nova e leña verde, toda se volve fume.**
1972. **Xente nova e leña verde, todo é fume.**
Preferencias
1973. **Máis vale acender unha vela que tropezar na escuridade.**
1974. **Máis vale acertar que escoller.**
1975. **Máis vale algo que nada.**
1976. **Máis vale antes que despois.**
1977. **Máis vale aprender de vello que morrer necio.**
1978. **Máis vale aproveitar que tirar.**
1979. **Mais vale bo amigo que mal marido.**
1980. **Máis vale caer en *gracia que ser gracioso.**
1981. **Vale máis calar que mal falar. / Vale máis calar que falar mal.** Moitas veces é mellor non dicir nada, antes de dicir parvadas. Vale a pena estar calado antes de dicir o que non se debe.
1982. **Máis vale comer un ovo, que pasar sen dous.** Cómpre conformarse co que hai.
1983. **Máis vale andar só que mal acompañado. / Máis vale estar só que mal acompañado. / Máis vale**

- só que mal acompañado. / Vale máis andar só que mal acompañado. / Vale máis estar só que mal acompañado. / Vale máis ir só que mal acompañado.**
1984. **Máis vale facelo que mandalo.** Dise cando o que é mandado non fai o que se lle di ou cando o fai mal.
1985. **Máis vale malo coñecido que bo por coñecer.** O coñecido xa sabemos como é pero o descoñecido, aínda que sexa bo, non nos rechama tanto.
1986. **Máis vale maña que forza.** É preferible ter coñecementos e habilidades que moita forza.
1987. **Máis vale onza de sangue que libra de amizade.**
1988. **Máis vale pan duro que pedras moles.** Cando hai fame cómese de todo.
1989. **Máis vale pasar por tonto e quedar calado que abrir a boca e confirmalo.** Antes de dicir unha tontería é mellor estar calado. Antes de que os feitos demostren que as aparencias son certas, o mellor é estar quieto ou calado.
1990. **Máis vale paxaro na man que cen voando.** Hai que aproveitar as oportunidades.
1991. **Máis vale paxaro na man que cento voando.** O que conta é ter algo seguro e non esperar cousas mellores pero inseguras.
1992. **Máis vale paxaro na man que un cento voando.**
1993. **Máis vale pequeno agudo que grande burro.**
1994. **Máis vale pouco e ben ganado que moito e enlodado.**
1995. **Máis vale prever que curar.**
1996. **Máis vale prever que lamentar.** É mellor pensar ben no que se fai e non lamentarse por se sae mal.
1997. **Máis vale quedar torto que morto.**
1998. **Máis vale tarde que nunca.**
1999. **Máis vale ter que desexar.** Hai que ter algo aforrado.
2000. **Máis vale un *toma* que un *xa che darei*.** É mellor ter as cousas seguras que contar con algo probable pero non seguro.
2001. **Máis vale un exemplo que cen consellos.**
2002. **Máis vale un paxaro na man que cen voando.** Cómpre aproveitar as oportunidades.
2003. **Máis vale unha pomba na man que cen voando.**
2004. **Máis vale ver que crer.**
2005. **Máis vale volta de chave que consello de frade.**
2006. **Máis valen moitos poucos que poucos moitos.**
2007. **Más vale un día de discreto que toda a vida de necio.**
2008. **Mátenme traidoras mans e non me dean vida viláns.**
2009. **Mellor que da mazán falar é dala a probar.**
2010. **Nace o corvo na pena e tira pra ela.**
2011. **Nun gran perigo, mellor é o irmán que o amigo.**
2012. **O bo, se breve, dúas veces bo.**
2013. **O malo vaia e veña e o bo nunca se perda.**
2014. **O proveito da aldea Deus o dea.**
2015. **Que non morran as vacas que homes hainos a manadas.**
2016. **Quen dá logo, dá dúas veces.**
2017. **Quen fía e tece, ben lle parece.**
2018. **Vale máis algo que nada.**
2019. **Vale máis esvarar co pé que esvarar coa lingua.**
2020. **Vale máis facelo que mandalo / mandar.** É mellor facer as cousas un que encargarllas a outro.

2021. **Vale máis ir que mandar.**
 2022. **Vale máis malo coñecido que bo por coñecer.**
 2023. **Vale máis maña que forza.**
 2024. **Vale máis o malo da miña terra que o da allea.**
 2025. **Vale máis pequeno áxil que grande burro.**
 2026. **Vale máis ser pequeno e listo que grande e burro.**
 2027. **Vale máis ser pillo que pillado.**
 2028. **Vale máis tarde que nunca.**
 2029. **Vale máis ter que desexar.**
 2030. **Vale máis tirar na *vasura que meter na cintura.**
 2031. **Vale máis un a gusto que cen a desgusto.**
 2032. **Vale máis un paxaro na man que cen voando.**
 2033. **Vale máis unha imaxe que mil palabras.**
 2034. **Vale máis ver que crer.**
 2035. **Valen máis nubes de agosto que sol de setembro.**
- Consecuencias**
2036. **A árbore que non dá froita, semente boa pra leña.** [Nota da Red.] Descártase a hipótese *somente é boa*, que faría máis fácil de entender o refrán, porque, revisado o manuscrito orixinal esta é a lectura correcta (lectio difficilior) e, por parte, porque nos aseguran que o adverbio *somente* non ten uso nesta bisbarra.
2037. **A bo camiño, bo andar.**
 2038. **A boa vida engurras tira.**
 2039. **A boa vida fai á moza garrida.**
 2040. **A cabra que moito anda pouco apaña.**
 2041. **Á derradeira cántase a gloria.**
 2042. **A froita madura cae de seu.**
 2043. **A gato escaldado a auga fría o queima.**
2044. **A idade fai o home amigo da verdade.**
 2045. **A mala serra non corta a madeira.**
 2046. **A mar revolto, ganancia de pescadores.**
 2047. **A moita parada fai pouca andada.**
 2048. **A moita parola deixa a cabeza tola.**
 2049. **A moito durmir, menos vivir.**
 2050. **A moza, como é criada; e a estopa, como é fiada.**
 2051. **A neve onda o fogo derrétese logo.**
 2052. **A ocasión abre a porta á tentación.**
 2053. **A ovella mansa moitos anos a maman.**
 2054. **A picada de mosca, peza de lenzo.**
 2055. **A que a ferro mata, a ferro morre.**
 2056. **A quen cedo se ergue, cedo lle amañece.**
 2057. **A quen madruga Deus o axuda.** Cómpre ser previsor e anticiparse.
 2058. **A quen se muda, múdalle a ventura.**
 2059. **A río revolto, ganancia de pescadores.**
 2060. **A tres días de alegrías, trinta días de agonías.**
 2061. **A xesta, mentres que é nova, varre ben.**
 2062. **Anque a mona se vista de seda, mona era e mona queda.**
 2063. **Ao feito, peito.**
 2064. **As risas vólvense choros.**
 2065. **Ás veces fálase por ter lingua.**
 2066. **Auga pasada non move muíño.**
 2067. **Ave que corre non voa.**
 2068. **Besta vella, ao toxero / á toxeira.**
 Cando un vai vello xa non serve para

- traballos que requiran esforzo físico e mándano aos peores sitios.
2069. **Boa viaxe fai o que vai e volve.**
2070. **Boas olas, boas sombras.**
2071. **Boca que come fel non pode cuspir mel.**
2072. **Cada día que amañece cousas novas acontecen.**
2073. **Cada día un día máis e todo se queda atrás.**
2074. **Cada un tira tras do que lle tira.**
2075. **Camisa que moito se lava logo se acaba.**
2076. **Cando durmo non sei o que teño.**
2077. **Cando está o *pelexo á porta, sinal de que a burra está morta.**
2078. **Canto máis gando, menos esterco.** Canta máis xente hai na casa, menos traballo se fai.
2079. **Canto máis se desfai menos se fai.**
2080. **Carta xogada non debe ser levantada.**
2081. **Cases ben ou cases mal, casa cun do teu igual.**
2082. **Coa idade vén o siso.**
2083. **Coas glorias faranse as memorias.**
2084. **Con moito tropezar apréndese a andar.**
2085. **Con pouco vento cae ao chan torre sen cemento.**
2086. **Corpo que moito cura, pouco dura.**
2087. **Cousa feita, feita está.**
2088. **Da árbore caída todo o mundo fai portas.**
2089. **Da barreira sae a lameira.** [Nota de E. Domínguez] Onde hai barro, despois de chover, fórmase a lama.
2090. **Daqueles lixos viñeron estas lamas.**
2091. **De diñeiro e santidade quita sempre a metade.**
2092. **Detrás do pouco vén o moito.**
2093. **En pouca auga, pouco se navega.**
2094. **Enriba do ovo pon a galiña.**
2095. **Facer sen pensar, mala razón.**
2096. **Falar sen pensar é tirar sen apuntar.**
2097. **Fillo de tigre sae con raías.**
2098. **Galiña choca non pon ovos.**
2099. **Hoxe fermosura, mañá sepultura.**
2100. **Leña moi seca todo é faíscas.**
2101. **Listos e burros todos son persoas.**
2102. **Mal anda o miñado, cando ten as ás tortas e roto o papo.**
2103. **Mal se bican dous anoxados.**
2104. **Mira con quen andas e direiche quen es.** Un acaba sendo coma aqueles cos que anda: se anda en malas compañías, tamén se pode facer malo.
2105. **Morto está quen non pernexa.**
2106. **Muller morta, sete á porta.**
2107. **Na casa do gaitero, bailaríns todos.**
2108. **Na feira de Vilaverde, o que máis pon, máis perde.**
2109. **Na paz e na guerra o que matan, morto queda.**
2110. **Nin moza sen amor, nin vello sen dor.**
2111. **Ningunha cousa hai tan dura que o tempo non a madura.**
2112. **Noite de pasatempo quere tempo.**
2113. **Non dá bo pan a mala fariña.**
2114. **Non habería palabra mal dita se non fose mal entendida.**
2115. **Non hai mal onde non hai dor.**
2116. **Non hai pega sen mancha negra.**
2117. **Non hai rosas sen espiñas.** Calquera cousa ten as súas complicacións, a súa dificultade, os seus inconvenientes.
2118. **Non hai sardiña sen espiña.**
2119. **Non naceu quen non errou.**
2120. **Non se engana o que non conta.**

2121. **O amor é bo; ser amado, mellor. O un é servir e o outro ser señor.**
2122. **O amor e o viño sacan o home de tino.**
2123. **O azucre fai moitos larpeiros.**
2124. **O dicir non ten cancelas.**
2125. **O fillo da cabra, cabrito ou castrón.**
2126. **O fillo do burro ben sabe ornear.**
2127. **O fillo do lobo, lobeiro é.**
2128. **O fillo do tigre sae con raias.**
2129. **O fume descobre onde está o lume.**
2130. **O mal que non ten cura é a loucura.**
2131. **O mozo por non saber e o vello por non poder, as ocasións deixan perder.**
2132. **O peor dun erro é que ás veces un trae un cento.**
2133. **O pequeno mal espanta, e o grande amansa.**
2134. **O que antes nace antes pace.**
2135. **O que bebe viño chéirallo o fociño.**
2136. **O que cala, outorga.**
2137. **O que chega á mesa posta non sabe o que costa.**
2138. **O que chega tarde non oe misa nin come carne.**
2139. **O que con auga se cura, pouco dura.**
2140. **O que de novo non traballa, de vello dorme na palla.** Se non se traballa de novo, cando se é vello non se ten nada.
2141. **O que é burro, tanto o é aquí como en Lugo.**
2142. **O que é raro sempre é caro.**
2143. **O que entre os lobos se mete, mordido sac.**
2144. **O que foi a Castellón perdeu o sillón.**
2145. **O que foi a Manresa perdeu a mesa.**
2146. **O que foi a Sevilla perdeu a *silla.**
2147. **O que logo empeza, logo o deixa.**
2148. **O que logo se empeza axiña se acaba.**
2149. **O que máis apura non é o que máis fai.** Ás veces por apurar non se fan as cousas ben e hai que volvelas facer.
2150. **O que mal anda, mal acaba.** Non se poden facer cousas malas; ou, se non, un acabará mal.
2151. **O que mal empeza, mal acaba.**
2152. **O que moito agarra, pouco aperta.**
2153. **O que moito escoita, mal de si oe.**
2154. **O que moito fala, enfada.**
2155. **O que nada, non afoga.**
2156. **O que non chora, non mama.** Se un nada pide, nada lle dan.
2157. **O que non parece, logo se esquece.**
2158. **O que non ten mañas non come castañas. / O que non ten maña non come castañas.**
2159. **O que non ten pan sementado, agosto fáiselle maio.** [Nota da Red.] Maio é un dos meses de máis traballo no mundo agrícola, co agravante de que a despensa da casa está chegando ó seu límite de existencias, que empezan a repoñerse en agosto, cando empeza a entrar cereal novo e froita e viño e castañas. Así se entende este refrán.
2160. **O que non ten seguro e enferma, acabouse o diñeiro e o pan.**
2161. **O que pasou a Marola, pasou a mar toda. / Quen pasou a Marola, pasou a mar toda.**
2162. **O que pode, vai ao muíño e moe.**
2163. **O que primeiro chega, primeiro se senta.**
2164. **O que primeiro se levanta, primeiro se calza.**

2165. **O que regala, ben vende: se o que o recibe o entende.**
2166. **O que ri de último ri dúas veces mellor.**
2167. **O que ri último, ri mellor.**
2168. **O que se deita con can, érguese con pulgas.**
2169. **O que se pica, allos come.**
2170. **O que ten a chave, cando quere, abre.**
2171. **O que ten ben e mal escolle, do que lle veña que non se enoxe.**
2172. **O que ten maña, sempre apaña.**
2173. **O que torto nace, tarde o u nunca se endereita.**
2174. **O ruín paxariño, logo descobre o seu niño.**
2175. **O tempo todo o fai e todo o leva.**
2176. **O tempo todo o trae e todo o leva.**
2177. **Obra ben e espera.**
2178. **Onde cospen, lama hai.**
2179. **Onde hai fume, hai lume.**
2180. **Onde hai gana, hai maña.**
2181. **Onde non se perde nada, sempre algo se gaña.**
2182. **Onde sacan e non botan, buscan e non atopan.**
2183. **Onde se saca e non se pon, logo se chega ao fondón.**
2184. **Os cachos tiran ás olas.**
2185. **Os males fan amizades.**
2186. **Para mancha grande non hai xabón que abaste.**
2187. **Peor é a recaída que a caída.**
2188. **Perdido é quen tras perdido anda.**
2189. **Perdiz moi cercada xa se ve medio asada.**
2190. **Pés afeitos a saltar non saben quietos estar.**
2191. **Polo rabo da culler vai o gato á ola.**
2192. **Por máis que o ben se dilate, como se alcance, non é tarde.**
2193. **Por un cravo perdiuse a ferradura.**
2194. **Por un ladrón perden cento nun mesón.**
2195. **Quen ben ata, ben desata.**
2196. **Quen caladamente arde, máis se queima.**
2197. **Quen chega tarde, nin oe misa, nin come carne. Variante: *O que chega tarde...***
2198. **Quen con lume xoga, acábase queimando.**
2199. **Quen con lume xoga, quéimase.**
2200. **Quen dá das súas penas, non espera das alleas.**
2201. **Quen de mozo traballa, de vello dorme na palla. / Quen de novo non traballa, de vello dorme na palla. / O que de novo non traballa, de vello dorme na palla.**
2202. **Quen de preitos se librou, boa sorte alcanzou.**
2203. **Quen espera, desespera. A persoa que espera por algo ou por algúen acaba cansando de esperar.**
2204. **Quen mal anda, mal acaba.**
2205. **Quen mal fala, peor oe.**
2206. **Quen moito abarca, pouco aperta.**
2207. **Quen moito corre, axiña para.**
2208. **Quen moito enfeixa, pouco ata.**
2209. **Quen moito folga, pouco medra.**
2210. **Quen moito parola fai pouca obra.**
2211. **Quen moito reza, moito peca.**
2212. **Quen moito ve, moito aprende.**
2213. **Quen moito vive moito mal recibe.**
2214. **Quen moito vive, moito ve.**
2215. **Quen moitos oficios ten, con ningún se mantén.**
2216. **Quen non monta a cabalo, do cabalo nunca cae.**
2217. **Quen pode e non quere, cando quererá non poderá. / Quen pode e**

- non quere, cando poderá, non quererá.**
2218. **Quen pregunta o que non debía oe o que non quería.**
2219. **Quen queira mariscar, hase de mollar.**
2220. **Quen san o seu dedo ata, san o desata.**
2221. **Quen sementa ventos, recolle tempestades.**
2222. **Quen volve e vai, boa viaxe fai.**
2223. **Sardiña que leva o gato, tarde ou nunca volve ao prato.**
2224. **Sarna con gusto non pica.** Non nos importa pasalo mal, se valoramos máis o que queremos conseguir.
2225. **Se ao vello lle quitan a pinguña e maila cociña, que o enterren á tardiña.**
2226. **Se che pica unha denosiña, vas dereito prá caixiña; e se che pica un escorpión, vas dereito pró caixón.**
2227. **Se non morres de mozo, a vello has chegar.**
2228. **Se o cántaro bate na pedra, mal pró cántaro e non pra ela.**
2229. **Se pingan as tellas, come centellas.**
2230. **Se queres ter ovos, mantén a galiña.**
2231. **Se xogas con lume, quéimaste.**
2232. **Sempre vai a lingua a onde doe a moa.**
2233. **Servo de outro se fai quen di o seu secreto a quen non o sabe.**
2234. **Sol e boa terra fan mellor gando que o pastor afamado.**
2235. **Tempo andando, cousas vendo.**
2236. **Teñas ou non teñas sorte, o mesmo lle dá á morte.**
2237. **Tirar á vasura, sinal de desprezo.**
2238. **Todo chega e todo pasa, anque non saia da casa.**
2239. **Todo o bo faise esperar.**
2240. **Unha palabra tira por outra.**
2241. **Vén a ventura pra quen a procura.**
2242. **Vezo collerás, que despois non quitarás.**
2243. **Voda tira loito.**
2244. **Xa con risa xa con pranto, iremos ao camposanto.**
2245. **Zapato burgués e besta de andadura, pouco dura.**
- Consellos**
2246. **A cabalo regalado non lle mires o dente.** Cando dan unha cousa, hai que collela aínda que non guste. Non se pode ser esixente con aquilo que nos dan, haino que aceptar tal como é.
2247. **A cabalo regalado non se lle mira o dente.** Non se debe poñer reparos ás cousas que nos dan.
2248. **A cabra cega, monte largo.**
2249. **A inxuria é mellor olvidala que vingala.**
2250. **A lebre que has de matar costa abaixo hala botar.**
2251. **A leña da figueira, recia de fume e fraca de madeira.**
2252. **A mal tempo, boa cara.**
2253. **Á mula con matadura, nin cebada nin ferradura.**
2254. **A onde has de ir, non has de mentir.**
2255. **A onde non te chaman, non vaías; que se non te chaman, non fas falta.**
2256. **A onde todos van chorando, non debes ir cantando.**
2257. **A palabras necias, oídos xordos.**
2258. **A par de río non merques terras nin caserío.**
2259. **A pobre non prometas e a rico non debas.**
2260. **A prudencia é nai da ciencia.**
2261. **A pulga quen vén á orella, co diaño se aconsella.**

2262. **A quen non lle sobre pan, que non críe can.**
2263. **A quen queiras mal, non o queiras no hospital.**
2264. **A quen tes que agarimar, non o fagas chorar.**
2265. **A rico non debas, e a pobre non ofrezas.**
2266. **Á sorte mala, paciencia e boa cara.**
2267. **Á voda do ferreiro cada un vai co seu diñeiro.**
2268. **A voda e a bautizado non vaias sen ser chamado.** Non se debe ir a onde non chaman a un.
2269. **A voda nin bautizado non vaias sen ser chamado.**
2270. **Aceite, viño e amigos, mellor canto máis antigos.**
2271. **Achégate aos bos e serás un deles.**
2272. **Acórdate, nora, de que serás sogra.**
2273. **Amigo e viño, os máis antigos.**
2274. **Anda quedo, non andes fungando e fai as túas cousas calado.**
2275. **Antes fiarás do terrón que do señor.**
2276. **Ao bo consello non se lle atopa prezo. / Ao consello non se lle atopa prezo.**
2277. **Ao coello e ao vilán mételle man.**
2278. **Ao mal encontro darlle a man e mudalo pronto.**
2279. **Ao porco e ao xenro ábrelle a porta, que xa el virá cedo.**
2280. **Ao que madruga Deus o axuda.**
2281. **Aos ditos das vellas hai que tapar as orellas.**
2282. **Aprende chorando e rirás ganando.**
2283. **Aproveitar ben o lume é bo costume.**
2284. **Arco da vella vaite de aí, que as nenas bonitas non son pra ti.**
2285. **Ás bestas non te metas.**
2286. **As cousas, claras; e o chocolate, espeso.**
2287. **As mans non ven máis que os ollos.**
2288. **Ata o corenta de maio non te quites o saio e, se volve a chover, vólveo a poñer.**
2289. **Atallo, quita traballo.**
2290. **Atrás virá quen bo me fará.**
2291. **Auga que non has de beber, déixaa correr.**
2292. **Barba pon mesa e non perna tesa.**
2293. **Ben pode chorar o que non se pode consolar.**
2294. **Boas accións valen máis que boas razóns.**
2295. **Cada un axúdase a si mesmo e Deus a todos.**
2296. **Cada un varre como pode e sabe.**
2297. **Camiño largo, paso curto. / Camiño longo, paso curto.**
2298. **Cando chova, non vaias de caza, que non vas facer nada.**
2299. **Cando comas pan quente, non bebas auga fría.**
2300. **Cando te capen, berra.**
2301. **Cando tomes augardente, ten coidado cos teus dentes.**
2302. **Cando vaias á misa e ao muíño, non chames o veciño.**
2303. **Cando vaias á misa e ao muíño, non chames polo veciño.**
2304. **Carneiro estraño non o agasalles no teu rabaño.**
2305. **Casa, na que mores, pero máis non compres.**
2306. **Cazador e troiteiro, nin boa meda nin bo palleiro.**
2307. **Cazador sen morral, caza pouco e caza mal.**
2308. **Con quen paces e non con quen naces.**

2309. **Da boa nai busca filla e da boa cepa enxerta a viña.**
2310. **Dá e ten e farás ben.**
2311. **De palla ou palloeiro, enche o teu palleiro.**
2312. **Deixa de remexer o que non vas comer.**
2313. **Día de chuvia e vento, non vaias de caza, que perdes o tempo.**
2314. **Días de chuvia e vento, non vaias de caza que perdes o tempo.**
2315. **Dise o pecado pero non o pecador.**
2316. **Duro con duro, endexamais se fixo bo muro.**
2317. **En alleo souto, un pau ou outro.**
2318. **En consellos hai que oír aos vellos.**
2319. **En terra de lobos ouvea coma todos.**
2320. **En xaneiro mete o obreiro.**
2321. **Entre cegos non hai fermoso nin feo.**
2322. **Entre col e col, leituga.**
2323. **Entre todos os ruídos a música é o máis apaixonante.** [Nota da Red.]
Frase en proceso de converterse en paremia.
2324. **Está a vella a morrer e aínda está pra aprender.**
2325. **Fai ben, anque non saibas a quen.** Débese actuar con humildade en todos os sitios aínda que ás veces non o merezan. *Nunca sabes a quen podes precisar. Fai ben e non mires a quen.*
2326. **Fai (o) ben e non mires a quen.**
2327. **Fai primeiro o necesario e despois o voluntario.**
2328. **Fala da caza e tena na casa.**
2329. **Falando, enténdese a xente.**
2330. **Ferra a besta lixeiro e andarás cabaleiro.**
2331. **Festas e vodas, poucas e boas.**
2332. **Forza de mozos e consello de vellos.**
2333. **Fuxe da *multitú e terás *quietú.**
2334. **Fuxe da ocasión e non terás tentación.**
2335. **Gaiteiro pago nunca ben tocou.**
2336. **Garda o prado e manterás o gando.**
2337. **Garda sempre que comer, pero sempre que facer.**
2338. **Gasta en festas e en viño o que has de deixar aos sobriños.**
2339. **Hai que dar e ter pra que nos veñan ver.** Hai que ser xeneroso e dar algo; pero non todo o que un ten.
2340. **Hai que dar tempo ao tempo.**
2341. **Ida e vida, pola casa da miña tía.**
2342. **Ir á guerra e casar non se ha de aconsellar.**
2343. **Lancha dentro, amigo fóra.**
2344. **Máis sabe o demo por vello que por demo.**
2345. **Máis verdades hanse de saber que dicir.**
2346. **Mata o porquiño, non o deixes engordar que despois o touciño, farate engordar.**
2347. **Meu pai díxome que porfiara pero que non apostara.**
2348. **Muda o lobo os dentes mais non as mentes.**
2349. **Na casa allea, o que ben está, ben estea.**
2350. **Na igrexa, rezar; na praza, calar; e na casa, falar ata escachar.**
2351. **Na porta do forno quéimase o pan.**
2352. **Na terra de lobos hai que ouvear coma todos.**
2353. **Na terra dos lobos ouvear coma todos.**
2354. **Na terra onde vivires, fai o que vires.**
2355. **Nas terras dos lobos, ouvear coma todos.**

2356. **Nin amigo reconciliado nin carneiro dúas veces asado.**
2357. **Nin burro orneante, nin home rallante.**
2358. **Nin casa á beira do río nin viña ao pé do camiño.**
2359. **Nin polo sol nin pola solexa, nunca deixes a túa mantexa.** [Nota de E. Domínguez] Non se debe deixar de levar roupa de abrigo nin cando quente o sol, nin cando o sol non impide que vaia frío.
2360. **Nin voda triste nin enterro alegre.**
2361. **No bo río péscase a troita.**
2362. **No Carballiño, bo pan e bo viño.**
2363. **Non deixes pra mañá o que poidas facer hoxe.** Hai que ir facendo as cousas pouco a pouco xa que despois igual non as podemos facer.
2364. **Non hai pouco que non chegue nin moito que non se acabe.** Hai que ser comedido nos gastos e non malgastar os cartos en cousas inútiles. Hai que aproveitar o que se ten, que non se sabe as voltas que pode dar a vida.
2365. **Non lle chames amigo a quen non viviu contigo.**
2366. **Non negues o que ti pedirías.**
2367. **Non pidas a quen pediu nin sirvas a quen serviu.**
2368. **Non sexas outro, cando só podes ser ti.**
2369. **Non sirvas a quen serviu nin pidas a quen pediu.**
2370. **Non te abatas por pobreza nin te *ensalces por riqueza. / Nin te abatas por pobreza nin te *ensalces por riqueza.**
2371. **Non te botes a cantar, se non sabes o que has cantar.**
2372. **Non (te) fíes de consellos, que son contos de vellos.**
2373. **Non todo o monte é ourego.**
2374. **Non todo o que reloce é ouro.**
2375. **Non trates con rico empobrecido nin con pobre enriquecido.**
2376. **Nunca sirvas a quen serviu.**
2377. **Nunca te deitarás sen saber unha cousa máis.**
2378. **O amor e o xantar hanse de comer antes de enfriar.**
2379. **O ben, buscalo; e o mal, esperalo.**
2380. **O bo consello non ten prezo.**
2381. **O cabalo regalado cólleo cos ollos pechados.**
2382. **O can vello, se ladra, dá consello.**
2383. **O cortizo e o cortello, no monte vello.**
2384. **O gran non fai graneiro pero axuda ao compañeiro.**
2385. **O mal que non ten remedio, *olvidalo é o mellor medio.**
2386. **O mar e a muller hanse de lonxe ver.**
2387. **O mellor camiño é o recto.**
2388. **O moito correr trae pouco andar.**
2389. **O ollo, limpalo sempre co cóbado.**
2390. **O pano podre non garda puntada.**
2391. **O pote que moito ferve, sazón perde.**
2392. **O que a boa árbore se arrima boa sombra o acubilla.**
2393. **O que dá pan a can alleo perde o pan e perde o can.**
2394. **O que dan de balde, ben sabe.**
2395. **O que é ben nacido será ben agradecido.**
2396. **O que en sí confía erra cada día.**
2397. **O que has de comer non o vexas facer.**
2398. **O que madruga Deus o axuda.**
2399. **O que non oe consello, non chega a vello.**
2400. **O que poidas facer hoxe non o deixes pra mañá.**

2401. **O que ten dúbida, sempre acerta.**
2402. **O que ten tenda, que a atenda e, se non, que a venda.**
2403. **O que vai a modo chega a lonxe.**
2404. **O tempo dáo *Dios de balde.**
2405. **O vento é paciente e sabe cortar cada unha das súas árbores.**
2406. **O zapato do amigo, moito pez e ben cosido.**
2407. **O zapato do amigo, pouco pez e mal cosido.**
2408. **Palabras e plumas o vento as tumba.**
2409. **Palla ao palleiro, vellas ao fiadeiro.**
2410. **Palla, ao palleiro; galiñas, ao galiñeiro.**
2411. **Para encaixes e puntillas, en Galicia, Camariñas.**
2412. **Pensa ben o que queres ser, se non queres perder o que tes.**
2413. **Píllase antes a un mentireiro que a un coxo.**
2414. **Pola noite todos os gatos son pardos.**
2415. **Polo que garde o meu peito non teño preito.**
2416. **Procura non xurar anque xures a verdade.**
2417. **Quen a boa árbore se arrima boa sombra o acubilla.**
2418. **Quen calar non sabe, falar non debe.**
2419. **Quen canta, o seu mal espanta.**
2420. **Quen dá consellos, non dá pan.**
2421. **Quen di de min, que se mire a si.**
2422. **Quen non te coñeza, que te compre.**
2423. **Quen pregunta, non erra.**
2424. **Quen queira vivir ben, non teña cerca a ninguén.**
2425. **Quen usa non abusa.**
2426. **Saber vivir e saber convivir.**
2427. **Se moitos amigos queres ter, gastarás canto tés e nada verás.**
2428. **Se non podes o que queres, quere o que poidas.**
2429. **Se non queres levar patadas non vaias á feira das bestas.**
2430. **Se o millo fose pouco, mudalo dun saco noutro.**
2431. **Se o neno empeza a chorar, aloumiñarao súa nai.**
2432. **Se queres aprobar, tes que estudar. / Se queres aprobar, hai que estudar.**
2433. **Se queres coller bo viño, planta a viña cara o soliño.**
2434. **Se queres durmir ben, xa que estamos en abril, tes que cear sen a luz do candil.**
2435. **Se queres o teu home san, dálle abelán.**
2436. **Se queres que auga corra, quítalle o terrón á presa.**
2437. **Se queres que ben saiba o porco, dálle landras do teu souto.**
2438. **Se queres que o teu carro cante como canta o do veciño, bótalle o eixo de freixo e as treituras de sanguíño.**
2439. **Se queres que te respecten, hai que darse a respectar.**
2440. **Se queres ter un fillo pillabán, méteo a sancristán.**
2441. **Se queres ver como é o teu corpo, mata un porco.**
2442. **Se queres vivir en paz, canto ves non xulgarás.**
2443. **Se tes catarro, dálle ao xerro.**
2444. **Solas e viño, andan camiño.**
2445. **Unha boa capa todo o tapa.**
2446. **Vai o vello morrendo e vai aprendendo.**
2447. **Vaias a onde vaias, fagas o que vexas.**
2448. **Vale máis caer en gracia que ser gracioso.**
2449. **¿Velocidade e altura? Conserva a dentadura.**

2450. **Vence o mal, a forza de facer o ben.**
2451. **Vender e calar é a mellor cousa.**
2452. **Vezo poñas que vezo quites.**
2453. **Vicio collas que non tollas.**
2454. **Viña, entre viñas e casa entre veciñas.**
2455. **Viños e amores, os vellos son os mellores.**
2456. **Viños e amores, os máis vellos son os mellores.**
2457. **Vodas largas, barallas novas.**
- Promesa**
2458. **Cría corvos e sacaranche os ollos.**
Fai ben e levarás as de perder. Por veces bátese con xente moi desagradecida que responde amolando a quen lle fixo un favor.
2459. **Prometer e non dar, os parvos fai alegrar.**
- Reciprocidade. Véxase tamén Xustiza**
2460. **Amor con amor se paga.**
2461. **Coa vara que midas serás medido.**
2462. **Como midas, hante medir.**
2463. **O que non queiras pra ti non llo deas a ninguén.**
2464. **O que non queiras pra ti non llo deas a outro.**
- Relixión Ver Crenzas**
- Resignación**
2465. **A dor amolece as pedras.**
2466. **A esperanza é o último que se perde.**
2467. **Á mala herba non hai xeda que a leve.**
2468. **A mala herba nunca morre.** Dise dunha persoa ou cousa que é mala.
2469. **Ao non poder ser non lle hai que facer.**
2470. **As alegrías non son pra todos os días.**
2471. **Bicho malo non perece.**
2472. **Cando a semana está de piollos non vale baixar a camisa. / Cando a semana está de piollos non vale mudar a camisa.**
2473. **Cando eu teño de todo, todo o mundo ten; cando non o teño, non o ten ninguén.**
2474. **Cousa de mal é non querer sanar.**
2475. **Da aldea é a galiña e cómea o señor da vila.**
2476. **Despois de san Martiño, cada día seu ferradiño.**
2477. **Diñeiro, amores, celos e loucuras mal se disimulan.**
2478. **Dúas árbores secas nunca florecen nin reverdecen.**
2479. **En todas as niñadas hai un pito coxo.**
2480. **Entre lusco e fusco non atopo o que busco.**
2481. **Garda o gardador pró bo gastador.**
2482. **Máis ensina a necesidade que a universidade.**
2483. **Mal de amores non ten cura.**
2484. **Mal de moitos, consolo de bobos.**
2485. **Mal ladra o can, cando ladra de medo.**
2486. **Mal lle vai ao raposo, cando anda aos ovos.**
2487. **Mala herba nunca morre.**
2488. **Malo virá, que bo me fará.**
2489. **Morto o can acabouse a rabia.**
2490. **Nada ten o que nada lle basta.**
2491. **Nada ten o que nada lle chega.**
2492. **Nada ten que perder quen nada ten de seu.**
2493. **Necio é aquel que padece por culpas que outro merece.**
2494. **Ninguén está contento co que ten.**
2495. **Non hai carne sen óso.**
2496. **Non hai mal que cen anos dure.**
Todas as cousas rematan algunha vez.

2497. **Non hai mal que por ben non veña.** Toda cousa mala ten a súa parte boa.
2498. **Non hai peor xordo que o que non quere oír.** Cando a unha persoa non lle interesa o que lle din, fai o xordo. Ninguén fai caso a cousas que non lle interesan.
2499. **Non hai veciño peor que o murmurador.**
2500. **Nunca choveu que non escampara.**
2501. **Nunca choveu que non escampase.** Todas as cousas teñen solución. Non fai falta andar apurado. Xa mellorará o tempo.
2502. **Nunca choveu que non pasara.**
2503. **O mal nunha casa acaba coas caravillas.**
2504. **Pulgas ten a viúva e non hai ninguén que llas sacuda.**
2505. **Quen naceu burro, non morrerá cabalo.**
2506. **Quen nada pide, nada recibe.**
2507. **Sarna con gusto non pica pero as veces mortifica.**
2508. **Sarna con gusto non pica.**
2509. **Un bo dura pouco.**
2510. **Unha idea apetece e outra aborrece.**
- Proporción**
2511. **A bo entendedor, poucas palabras bastan.**
2512. **A bo entendedor, poucas palabras lle chegan.**
2513. **A bo entendedor, poucas palabras.**
2514. **A boa madeira quere bo oficial.**
2515. **A tal señor, tal honor.**
2516. **Cada cousa é pró seu; e o cabanote, pró carro.** Hai que poñer cada cousa no seu sitio. O cabanote é un alpendre.
2517. **Cada idade quere o seu.**
2518. **Cada roca, o seu fuso; e cada terra, o seu uso.**
2519. **Home pequeno, cargado ao barreno.**
2520. **Tal o paxariño, tal o niño.**
2521. **Tan bo é Pedro coma Xan.**
2522. **"Xente con xente" -dicia o pescó.**
- Cantidade**
2523. **A quen erra perdóaselle unha vez e non tres.**
2524. **Á terceira vai a vencida.**
2525. **A todo santo lle chega o seu día.**
2526. **Con pouco a pouco faise un moito.**
2527. **O que é prodigado é desexado.**
2528. **Un carro só non enche lugar.**
2529. **Unha alma soa non canta nin chora.**
2530. **Unha andoriña non fai verán**
- Risco**
2531. **Canto máis grande é a aventura, menos segura.**
2532. **Na hucha aberta o xusto peca**
- Ironía e burla**
2533. **A falta dun can, métese un gato.**
2534. **A muller que do alto fia, o fuso lle cae e o cu lle asubía.**
2535. **¿A onde vas, Vicente? A onde vai a xente.**
2536. **Ao vilán, coa vara do abelán.**
2537. **Canto máis te abaixes, máis se che ve o cu.** Canto máis un se preocupa por facer as cousas ben, máis abusan del e máis lle esixen.
2538. **Comer, durmir e cagar piden vagar.**
2539. **Convidoume Xan Romeu e o viño pagueino eu. / Invitoume o señor Romeu e o viño pagueino eu.**
2540. **¿Dóche a barriga? Énchea de palla triga.** Déixame tranquilo e non te queixes. Expresión de broma que se lle di ás veces aos rapaces.

2541. **¿Dóече a barriga? Frégaa cunha ortiga** Diciáselle aos nenos, cando se queixaban da barriga: así cando os picores das estrugas lles fixeran rascar, unha sensación taparía a outra e esquecerían que lles doía.
2542. **¿Dóече a cabeza? Bátea co pé da artesa.** Apáñate como poidas. Se a golpeas co pé da artesa, logo dóече o golpe e xa non te lembras de por que che doía.
2543. **Honra na praza e fame na casa.** Hai persoas que se gaban moito e non teñen nada, carecen da riqueza que aparentan ter.
2544. **O amor é fogo, pero con el non se coce o bolo.**
2545. **O can de Xan Torrado, canto fai coa boca desfaino co rabo.**
2546. **O comer e o rascar, todo é empezar.**
2547. **O coser e o cantar, todo é empezar** [Nota de E. Domínguez]. Por rara que pareza esta paremia, esta é a forma orixinal que se recolleu.
2548. **O hábito non fai o monxe.**
2549. **O home é lume; a muller, estopa; e vén o demo e sopra.**
2550. **O home e o oso, canto máis feo máis fermoso.**
2551. **O home e o oso, canto máis peludo máis fermoso.**
2552. **O home parlanchín e faco rinchón, pouca cebada e moito albardón.**
2553. **O home querqueno, todo é veneno.**
2554. **O pai que non ten fillos, será que lle faltan os armadillos.**
2555. **O pote díxolle ao caldeiro: “Chégate aló, que me luxas”.** Sempre fala o menos indicado. Moitas veces querer corrixir noutra
- persoa un erro que un mesmo xa está cometendo.
2556. **O que a feo ama, fermoso lle parece.**
2557. **O que di a persoa, repíteo a mona.**
2558. **O que moito quere saber, dásello o cu a lamber.** Contestación a unha persoa moi preguntona.
2559. **O que morde ao calado non é o mellor.** Porque non é nobre e honrado e sempre busca a traizón.
2560. **O que nada arrisca, nada ten.** Hai que ser decidido.
2561. **O que non fuma nin bebe viño, o demo llo leva por outro camiño.**
2562. **O que non ten fillos, ben os cría.**
2563. **O que parvo vai á guerra, parvo volve dela. / O que *tonto vai á guerra, *tonto volve dela.**
2564. **O que ten besta e anda a pé, máis besta el é.**
2565. **O que ten cama e dorme no chan, merece que o mallen cun pau.**
2566. **O que ten medo aos paxaros non sementa o trigo.**
2567. **O traballo, prós burros.**
2568. **O vilán, nin ben nin mal.**
2569. **Obra de común, obra de ningún.**
2570. **Ovella farta, do seu rabo se espanta.**
2571. **Papas e casamento, en quente.**
2572. **Pinga repinga na casa da tía Dominga.**
2573. **Se non bebes cocacola, non dás pé con bóla.**
2574. **Se te vas e me deixas ¿A quen lle conto as miñas queixas?**
2575. **Se te vas e me deixas ¿A quen lle contarei as miñas queixas?**
2576. **Sete xastres non fan un home.**
2577. **Sobre gustos non hai nada escrito.**
2578. **Un cego mala guía é pra outro cego.**

2579. **Vergonzosa é a miña filla que tapa a cara coa faldra da camisa.**

2580. **Voda e mortalla, do ceo baixa.**

Saúde, enfermidade e morte

2581. **A moita saúde non é virtude.**

2582. **A pouca saúde, ningunha.** Dise cando unha persoa, por ter moitos achaques, xa está desesperada e non ve solución para mellorar a súa saúde.

2583. **En xaneiro, reuma; en marzo, catarro; e en maio, outra vez curado. / En xaneiro, reuma; en marzo, catarro; e en maio, outra vez xa sano.**

2584. **Febres de maio, saúde pra todo o ano.**

2585. **Mais vale a saúde ca o diñeiro.**

2586. **Máis vale a saúde do pobre que a enfermidade do rico.**

2587. **O mellor da saúde é cobizala.**

2588. **Para calquera doenza o remedio é a paciencia.**

2589. **Un é o que come.** [Nota de E. Domínguez] O aspecto físico ou a saúde dependen moito do que un coma.

2590. **Ao cabo do ano máis come o enfermo ca o *sano.**

2591. **A alma, na boca; e os ósos, no saco.** Ver comentario en Esfuerzo.

2592. **Ata a morte todo é vida.**

2593. **Corazón forte o seu dono leva á morte.**

2594. **Quen non teme á morte é home forte.**

2595. **Teñas ou non teñas sorte, o mesmo lle dá á morte.**

2596. **Un médico cura, dous dubidan, tres morte segura.**

Tolemia

2597. **A canto máis vello, máis tolo.**

2598. **A loucura non ten cura.**

2599. **A loucura ten cura.** [Nota de E. Domínguez] Cabe a posibilidade de que o alumno esquecese poñer o adverbio *non* pero o certo é que está escrito así.

2600. **Canto máis lle dan ao tolo, máis o tolo quere.**

2601. **É un tolo quen o seu mal achaca a outro.**

2602. **En Conxo non están todos os que son nin son todos os que están.** Hai tolos en todas partes. Nin todos os que están mal da cabeza están internados no hospital psiquiátrico de Conxo (en Compostela), nin todos os que están alí, están verdadeiramente loucos.

2603. **Moita ciencia é loucura, se o bo siso non a cura.**

2604. **O mal que non ten cura é a loucura.**

2605. **O que non ten que facer sacha os allos por nacer.** Dise cando alguén fai as cousas mal, ao revés ou de xeito inútil.

2606. **O tolo e o borracho din o que teñen no papo.**

2607. **Os tolos fan a festa e os cordos gozan dela.**

2608. **Se o tolo sentado está, os pés move e cantará.**

2609. **Todos somos tolos pero uns máis que os outros.**

2610. **Todos somos tolos, os uns ou os outros.**

Economía

2611. **As contas da praza non dan coas da casa.**

2612. **Ben calorosa vai ser a costa de xaneiro, pero aínda que curta, máis calorosa vai ser a de febreiro.**

2613. **Coa hucha baleira non se fai feira.**

2614. **Coa prata todo se alcanza.**

2615. **Diñeiro busca diñeiro.**

2616. **Diñeiro haxa, que gusto non falta.**

2617. **Entre puntada e puntada gástase a liña.** Cando un se mete a pequenas reformas, ao final gasta tantos cartos coma se fose unha obra grande.

2618. **Non hai galiña gorda por pouco diñeiro.** As cousas baratas non son boas.

2619. **O bo nunca é caro e o barato sempre é malo.**

2620. **O que garda, sempre ten.**

2621. **Unha vara de pano dura un ano.**

2622. **Voda e romaría non son pra cada día.**

Propiedade

2623. **A cabra pra quen a garda.**

2624. **A cada cal gústalle máis o seu curral.**

2625. **A cada cal gústalle máis o seu.**

2626. **A cada paxariño chégalle o seu niño.**

2627. **A cada paxariño parécelle bo o seu niño.**

2628. **A cada paxariño, parécelle ben o seu niño.**

2629. **A forza, pró seu dono.**

2630. **A mellor casa é a miña anque sexa pequeniña.**

2631. **Abondo ten quen bo creto ten.**

2632. **Cada raposo garda o seu rabo.**

2633. **Cada un arrima a ascua á súa sardiña.**

2634. **Cada un do seu fai un pandeiro.**

2635. **Cada un, na súa casa; e Deus, na de todos.**

2636. **O nome rexe ao home.**

2637. **Ola de moitos nunca ben coce.**

2638. **Peido con sono non ten dono.**

2639. **Váíase o ben pró ben e o mal pra quen o ten.**

2640. **Vale máis ter que desexar.** Cómpre ter algo aforrado. É preferible ter cousas, aínda que sexa de máis, que estar desexando telas. É

mellor contar co que se ten, que estar esperando algo que, talvez, non se dea conseguido.

2641. **Vale máis un farto que sete baldeiros.** É preferible ter unha persoa farta e contenta, que non sete con fame e descontentas.

Recursos

2642. **Cada un espirra como pode.**

2643. **Fágome bobo e como de todo.**

2644. **O pobre enterra o seu pai como pode / Cada pobre enterra o seu pai como pode.**

2645. **O pobre goberna a casa como pode.**

2646. **O que non ten uñas, mete cuñas.**

2647. **O rato que non sabe máis dun burato, logo o pilla o gato.**

2648. **Onde comen dous, comen tres.** O que hai chega para todos.

2649. **Palla a palla faise un palleiro / o palleiro.** Con esforzo, pouco a pouco, un consegue o que quere.

2650. **Por unha sardiña, cansou un burro.** Todo ten un límite.

2651. **Quen ten boca chega a Roma.**

2652. **Quen ten lingua a Roma vai.** Preguntando pódese chegar a calquera lado.

2653. **Querer é poder.**

2654. **Sabe máis o demo por vello, que por demo.** A experiencia é un punto importante. *Hai que facerlle caso aos avós porque “Máis sabe o demo por vello, que por demo”.*

Riqueza

2655. **A bolsa sen cartos non é máis que coiro. / A blusa sen cartos non é máis que coiro.**

2656. **A galiña na casa rica, sempre pica.**

2657. **A nobreza é antiga riqueza.**

2658. **A riqueza é moitas veces cousa de tristeza.**

2659. **Ande o diñeiro, que é ben lixeiro.**
2660. **Anden diñeiros, que todos bailaremos.**
2661. **Ás barbas con diñeiros fanlle honras os cabaleiros.**
2662. **Cando a un lle doe a cabeza, sinal de riqueza.**
2663. **Cando o diñeiro fala, todos calan.**
2664. **Canto maior é a fortuna, menos segura.**
2665. **Carto a carto faise o ducado.**
2666. **Don diñeiro é gran cabaleiro.**
2667. **Fidalgo honrado, antes roto, que remendado.**
2668. **Fidalgo pobre, no paleiro morre.**
2669. **Mal soa o don sen o din.**
2670. **Na casa grande o que non come lambe.**
2671. **Non é máis rico o que máis ten senón o que menos precisa. A riqueza e a felicidade consiste en conformarse co que un ten.**
2672. **Non hai diñeiro coma o primeiro.**
2673. **Non hai mellor cabaleiro que don diñeiro.**
2674. **Non lle falta pucheiro a quen ten diñeiro.**
2675. **O aforrar sempre foi bo.**
2676. **O deus do usureiro é o diñeiro.**
2677. **O diñeiro é tan bo servidor como mal señor.**
2678. **O diñeiro pódeo todo.**
2679. **O mellor amigo, un peso.**
2680. **Os donos gastando e os criados gañando.**
2681. **Quen ten diñeiro, ten compañeiro.**
- Débedas**
2682. **Antes quero mercar, que rogar.**
2683. **O que paga o que debe desempeña o que ten. Porque xa non ten débedas.**
- Amos, criados e obreiros**
2684. **A ama brava é a chave da casa.**
2685. **A criado mal mandado ponlle a mesa e mándao a un recado. / Ao criado mal mandado poñerlle a mesa e mandalo a un recado.**
2686. **Agora que entra xaneiro, podes meter obreiro.**
2687. **Ama a un amo, se paga, e o demais son contos.**
2688. **Ben pode ir o criado a onde vai o amo.**
2689. **Bo amo, mellor criado.**
2690. **Criado ido, criado vido, sempre o meu amo servido.**
2691. **Dona Mandona, muller do señor, váiselle o tempo en andar derredor.**
2692. **Xoana Mengana, muller do azor, váiselle o tempo en andar derredor.**
2693. **Farta ben o teu criado e veralo calado.**
2694. **Na casa do amo morre o bo criado.**
2695. **O criado ben mandado pode ser compañeiro do amo.**
2696. **O vestido do criado di quen é o amo.**
2697. **Obreiro en xaneiro, pan che comerá e obra non fará.**
2698. **Onde hai patrón non manda mariñeiro.**
2699. **Onte porqueiro e hoxe cabaleiro.**
2700. **Tal amo, tal criado.**
2701. **Ter criado é malo; mais inda é peor ter amo.**
- Pobre (ver tamén Recursos)**
2702. **A alegría dura pouco na casa dos pobres.**
2703. **A alforxa do pobre con todo pode.**
2704. **Á pobreza e á miseria calquera chega.**
2705. **Ao que é pobre ninguén lle fai caso.**
2706. **Cada formiga ten a súa boca.**

2707. **O regalo do pobre é botar un cigarro despois de que come.**

2708. **Pobre do pobre que todo o mundo o moe.**

Traballo

2709. **A carga cansa, a sobrecarga mata.**

2710. **Ao enfnarn tórcense os pans.**

2711. **Ben se fai o que logo se fai.**

2712. **Besta parada, non fai xornada.**

2713. **Cando non hai ganas de fiar pode o fuso descansar.**

2714. **Coas pernas enxoiatas non se pillan as troitas.**

2715. **Do ceo pra abaixo cada cal vive do seu traballo.**

2716. **Na terra do meu home o que non traballa non come.** Recomendación a outra persoa de que traballe. Se un quere algo, ten que traballar.

2717. **Non hai atallo sen traballo.**

2718. **Non se collen as troitas coas pernas enxoiatas.**

2719. **Non se pescan as troitas coas pernas enxoiatas.**

2720. **Non se pillan as troitas coas bragas enxoiatas.**

2721. **Non se pode guiar ben o carro, se non se trepa o barro.**

2722. **O que fai un cesto fai un cento se lle dan as varas e tempo.**

2723. **O que fai un cesto fai un cento se lle dan vergas e tempo.**

2724. **O que troitas quere pescar as calzas ten que mollar.**

2725. **O traballo cansa pero non mata.**

2726. **O traballo é sagrado, non o toques.**

2727. **Quen o sábado vai ao muíño pouco folgo ten o domingo.**

2728. **Quen queira peixe que molle o cu.**

2729. **Se en tres días de abril fixeras culleres terías tres días como quixeres.**

2730. **Sono de maio déixao pró teu criado.**

2731. **Sopra, ferreiro, se queres gañar diñeiro.**

2732. **Traballo comezado é medio rematado.**

Comercio

2733. **Ano malo, panadeiros no mercado.**

2734. **En mercar e vender non hai amigos.**

2735. **Fía e vende ben, que a paga por si vén.**

2736. **Mercar, por alforxas; e vender, por onzas.**

2737. **O barato saca os cartos do farrapo.**

2738. **O bo pano na arca se vende.**

2739. **O bo vai caro e o malo fai dano.**

2740. **O mal pagador é sempre bo cobrador.**

2741. **O que foi do teu agrado foi medio mercado.**

2742. **Queira ou non queira o burro ha de ir á feira.**

2743. **Quen diñeiro ha de cobrar moitas voltas ha de dar.**

2744. **Quen vende e mente a bolsa llo sente.**

Familia e Sociedade

Familia

2745. **A quen non ten fillos *Dios lle apara sobriños.**

2746. **A toda lei, fillos e muller.**

2747. **A vella que non pode andar que a leven a un areal e alí a deixen quedar¹³.**

¹³ [Nota da Red.] Reaparece aquí un refrán, que só recolleu Eladio Rodríguez (1961:3,408) e que del citaron despois Vázquez Saco, Moreiras Santiso e Clodio González. Parece recomendar unha conduta inhumana, que non sabemos que se practicasen algunha vez en Galicia e, se alguén

a practicar, recibirá a repulsa social e castigo. Polo tanto, interpretado literalmente, non corresponde á cultura popular galega. ¿Por que aparece aquí, aínda que sexa minoritario? A primeira resposta é que podería ser unha reliquia de antigos relatos de horror destinados a inculcar precisamente o contrario, tal e como no seu día estudou Bouza Brey (1490-1982: 81-91) e recentemente Aparicio Casado (2011: 34-43). En Caritel (Ponte Caldelas) contaba Silvina Sobral de 96 anos que, aínda que ela xa non o acordara, antigamente disque levaban os vellos a morrer á Chan das Pipas e que dunha vez un fillo deixou o seu pai nunha volta do camiño dende a que se vía ben a aldea toda e que o vello lle dixo ó fillo. *Ai, meu fillo; aquí non me deixes, que aquí foi onde eu deixei a meu pai e seguramente o teu fillo te virá deixar a ti.* E o fillo, impresionado de ver que o seu pai, nese momento dramático, aínda trataba de protexelo a el, e impresionado tamén polo mal agoiro, reaccionou e dixo *Véñase, meu pai, comigo para a casa, antes de que tal pase.* E aquel fillo crebou a fada. Nunca máis –dicía Silvina– se levaron os vellos a morrer ó monte. A lenda contábase case exactamente igual polos mesmos anos en Forcarei; e tamén en Portugal no século XIX. Estes contos que probablemente son antigos, máis que reflexaren un costume real, están precisamente destinados a produciren horror e espanto ante esa conduta, que queda cualificada como propia de tempos bárbaros e xa superados (*crebou a fada*, é dicir, rompeuse ese costume fatídico e inhumano; *¡Parta o demo a permeta!* –din en Forcarei). A inexistencia de testemuño histórico de tal costume e o horror que produce o relato son precisamente o que pode converter o refrán en vehículo da doutrina contraria, de que os vellos e os desvalidos deben ser protexidos, porque, como di ese conto, todos chegaremos a ser vellos e desvalidos. A segunda resposta é que igual non estamos lendo correctamente este refrán. ¿Qué é o que di realmente o refrán? Para sabelo, para descubrir a súa función, para desvelar o seu significado real, habería que anotar cal é o seu uso real, é dicir, compría anotar se o usan vellos ou non vellos e se se usa como agresión, ameaza, advertencia, cautela, compaixón, queixa ou demanda de auxilio; porque, por exemplo, se o usa a propia vella, estaría declarando que ela xa non vale para nada, que é un estorbo e, por este medio indirecto, estaría pedindo cariño: neste caso, o significado real do refrán sería exactamente o contrario do literal. Non se debe esquecer que un refrán (ou

2748. ***Amistá de xenro, sol de inverno.**
 2749. **Amor coma o da nai, non hai.**
 2750. **Amor, de nai; que o demais é aire.**
 2751. **Amor, o de nai; que o demais é aire.**
 2752. **Ao tío sen fillos apáralle Deus sobriños.**
 2753. **As fillas de solteira din de quen son.**
 2754. **As miñas fillas fan meniñas.**
 2755. **Azouta de nai, non rompe óso nin saca sangue.**
 2756. **Entre pais e irmáns non metades as mans.**
 2757. **Nas uñas ou nos pés has de imitar a quen es. / Ou nas unllas ou nos pés has asemellar a quen es.**
 2758. **Non hai fillo coma o seu pai, nin pai coma o seu avó.** [Nota da Red.]
 Supoñemos que este refrán expresa que só se aprende realmente coa experiencia, co paso dos anos.
 2759. **Non sabe o que é alegría o que non cría.**
 2760. **Non se acorda a sogra que foi nora.**
 2761. **O casado casa quere.** Os casados queren vivir sós nas súas casas.
 2762. **Pai non tiveches e nai non temiches e mal fillo te fixeches.**
 2763. **Parente de calidá é fillo da miña irmán.**
 2764. **Quen os seus non trata ben, non pida nada a ninguén.**

unha cantiga popular) é unha peza literaria e, polo tanto, non existe certeza de que a lectura literal sexa a correcta. En calquera caso, no contexto histórico da actual violencia física real contra moitas mulleres e no aumento de vellos que pasan o final da vida en Residencias Xeriátricas (coidados, si, pero sen a calor do afecto dos consanguíneos), que este refrán diga *Unha vella e non Un vello*, dálle un simbolismo novo e estremecedor.

2765. **Quen ten pai na vila, sete veces lle amence o día.**
 2766. **Saco de xenro nunca é cheo.**
 2767. **Sogra, nin de barro, á porta.**
 2768. **Sogra, ningunha é boa.**
 2769. **Varre a nora o que ve a sogra.**
 2770. **Vivir con sogras, noras e xenros, anticipo do inferno.**

Muller

2771. **A casa sen muller cen ollos ha mester.**
 2772. **Á luz da tea non hai muller fea.**
 2773. **A muller á *ventana perde máis do que gana. / A muller na *ventana perde máis do que gana.**
 2774. **A muller bigotuda de lonxe acode.**
 2775. **Á muller con bigote non deas o dote.**
 2776. **A muller con bigote non desexa dote.**
 2777. **A muller e a sardiña quérena pequeniña.**
 2778. **A muller e a sardiña, canto máis pequena, máis riquiña.**
 2779. **A muller e a sardiña, canto máis pequena, máis sabrosiña.**
 2780. **A muller e a sardiña, canto máis pequeniña, máis xeitosiña.**
 2781. **A muller e a sardiña, pequeniña.**
 2782. **A muller e a sardiña, queren ser pequeniñas.**
 2783. **A muller e a vaca é mala sendo fraca.**
 2784. **Á muller fea o ouro a fermosea.**
 2785. **Á muller primeiriza primeiro se lle coñece no peito que na barriga.**
 2786. **A viúva que moito chora ten gana doutra voda.**
 2787. **Casa sen muller nunca rica pode ser.**
 2788. **En bágoas de muller non se pode crer.**
 2789. **Muller lareteira, pra quen a queira.**

2790. **Muller larpeira, ladra ou meiga.**
 2791. **Na casa do meu home o que non traballa non come.**
 2792. **Nin enriba, nin embaixo, nunca ensines o refaixo.**
 2793. **Quen ten muller, ten que facer.**
 2794. **Se o teu home non sae mullereiro, ha de saír a muller homeira.**
 2795. **Se un vello bica a unha muller moza, pasa folla.**
 2796. **Sen mulleres non hai homes.** Para que nun lugar, coma tal nunha festa, haxa homes son necesarias as mulleres, porque, se non, tampouco asisten os homes.
 2797. **Viúva rica, cun ollo chora e con outro repenica.**

Home

2798. **Home alleo nunca é cheo.** [Nota de E. Domínguez] Unha nena anotou a versión *Home alleo é cheo*.
 2799. **Home ben feito hache de ter o corpo dereito.**
 2800. **Home celoso, o corno no ollo.**
 2801. **Home de moita parola, gasta o tempo en parolar: non fai todo o que di, nin di todo o que fai.**
 2802. **Home de moitos oficios, pouca ganancia.**
 2803. **Home moi luneiro, nin boa meda nin bo palleiro.** O que lle fai moito caso ás cousas da lúa, non recolle boas colleitas.
 2804. **Home moi luneiro, nin moita palla nin moito palleiro.**
 2805. **Home pagador, moi ganador.**
 2806. **Home panadeiro, nin boa cabana nin bo sombreiro.**
 2807. **Home pequeno, fol de veneno.** A xente de pouca estatura ten mal xenio. Non hai ningún pequeno bo. *Non te metas con el, que xa sabes o que di o refrán: "Home pequeno, fol de veneno"*.

2808. **Home porfiado, necio consumado.**
2809. **Home que madruga, de algo ten cura.**
2810. **Home que madruga, Deus o axuda.**
2811. **Home sentado non fai bo mandado.**
2812. **Home troiteiro, nin boa cabana nin bo palleiro.**
2813. **Home troiteiro, nin boa meda nin bo palleiro.**
2814. **Nin maio sen trebóns, nin home sen calzóns.**
2815. **O home aos corenta ou vive ou rebenta.**
2816. **O home é de onde nace e o boi de onde paze.**
2817. **O home e o can van a onde lle dan.**
2818. **O home mantido espile o frío.** [Nota de Red.] É sabido que as persoas gordas poden andar moi desabrigadas en pleno inverno porque resisten moi ben o frío; en cambio, padecen máis coa calor.
2819. **O home mullereiro acaba consigo e co diñeiro.**
2820. **O home, de siso e máis de pico.**
2821. **O que de vinte non é home e de trinta non casou, de corenta non é rico, ese paxaro voou.**
2822. **Vello con muller fermosa, mala cousa.**
2823. **Viúvo rico, cun ollo choro e con outro repinico.**
- Mocidade**
2824. **A metade da moza está na tenda.**
2825. **A moza quere espello porque lle dá consello.**
2826. **Ben composta non hai moza fea.**
2827. **Co mozo galán, ten a túa filla da man.**
2828. **Entre mozo e moza, convén un muro grosso.**
2829. **Moza garrida, ou ben gañada ou ben perdida.**
2830. **Nin marzo sen flores, nin moza sen amores.**
2831. **O andar ben vestida fai a moza garrida.**
2832. **Xente nova e leña verde todo é fume / toda se volve fume.** Cando un é novo, non ten sentidiño.
- Casa**
2833. **Na casa da muller rica el cala e ela repenica.**
2834. **O home gaña a facenda e a muller consérva.**
2835. **Roupa lavada polo sol agarda.**
- Casamento**
2836. **Amancebamento non é casamento.**
2837. **Antes de casar débelo pensar.**
2838. **Casarás en mala hora e comerás pan e cebola.**
2839. **Ceguei e casei que, se non cegara, non casara.**
2840. **Home casado, burro amolado.**
2841. **Home casado, burro domado.**
2842. **Home casado, home acabado.**
2843. **Home casado, home amolado.**
2844. **Home casado, nin muller é.**
2845. **Muller quincela, home de trinta.**
2846. **Non pode haber voda, se non hai noivo e noiva.**
2847. **O melón e o casar todo é acertar.**
2848. **O que lonxe vai casar, chata leva ou vai buscar.**
2849. **Vello que casa con muller moza, ou pronto o corno ou pronto a lousa.**
2850. **Voda saca voda.**
- Sexo**
2851. **Neno feito, paxaro morto.** [Nota de E. Domínguez] Reelaboración destoutro refrán *Niño feito, paxaro morto* para crear un novo

significado: despois de ter relacións sexuais, o pene queda flácido.

2852. **O vicio trae o fornicio.**

Machismo e sexismo

2853. **A cabeza da muller é o home.**
 2854. **A leña e a muller cantos máis anos, máis arder.**
 2855. **A lingua aguda, costela dura.**
 2856. **Á muller brava dálle corda larga.**
 2857. **A muller cobiza ata o inferno.**
 2858. **A muller e a *sartén na cociña están ben.**
 2859. **Á muller e á burra, cada día unha zurra.**
 2860. **A muller e a gaivota, canto máis vella máis tola.**
 2861. **A muller e a gaivota, canto máis vella, máis *loca.**
 2862. **A muller e a galiña, na casa con día.**
 2863. **A muller e o viño sacan o home do seu tino.**
 2864. **A muller e un bicho que sempre está en perigo.**
 2865. **A muller honesta, a perna quebrada e na casa.**
 2866. **A muller non só manda na cociña.**
 2867. **A muller só manda na cociña.**
 2868. **A muller que non sabe cociñar é coma o gato que non sabe ratear.**
 2869. **A muller viúva non ten quen a sacuda.**
 2870. **A pera e a muller, a que cala boa é.**
 2871. **A viúva honrada ten a súa porta pechada.**
 2872. **As pallas, no palleiro; e as mulleres, tras do fogueiro.**
 2873. **Cásate e teremos muller.**
 2874. **Dous Pedros e un Xan fan un home cabal.**
 2875. **Febreiro e as mulleres, no día sete pareceres.** [Nota da Red.] Este refrán normalmente dise de marzo

que adoita facer moitas caras no día:
Pola mañán, cariña de rosa; pola tarde, cara de can.

2876. **Home avisado, medio asoballado.**
 2877. **Home casado nin muller é.**
 2878. **Home sen muller, home non é.**
 2879. **Máis vale a filla mal casada que ben abarregada.**
 2880. **Muller ao volante, perigo constante.**
 2881. **Muller que asubía e galiña que canta coma un capón, na miña casa non.**
 2882. **O coche, cabalo e muller nunca debes ofrecer.**
 2883. **O diñeiro é pra gastar e a muller pra tocar.**
 2884. **O home, na praza; e a muller, na casa.**
 2885. **O melón e a muller son malos de entender. / O melón e a muller son difíciles de entender.**
 2886. **Onde hai galo non canta galiña, unicamente que o galo teña morriña.**
 2887. **Os inimigos do home son tres: sogra, nora e muller. / Os inimigos do home son tres: sogra, muller e nora.**
 2888. **Para o home san, culler de pau.**
 2889. **Sete vidas ten o gato e a muller ten outras catro.**
 2890. **Tres son os inimigos do home: a sogra, a nora e a muller.**
 2891. **Viño e mulleres dan máis pesares que *placeros.**

Fillos

2892. **A fillo malo, pan e pau.**
 2893. **Fillo malo vale máis enfermo que *sano.**
 2894. **Fillo mimado, fillo mal criado.**
 2895. **Fillo sen dor, nai sen amor.**
 2896. **Fillos criados, pesares dobrados.**
 Cando os fillos van grandes, dan máis preocupacións.

2897. **Fillos criados, traballos dobrados.**

2898. **O que ten fillos ao lado, non rabea co bocado.**

2899. **O que ten fillos non estoupa ca chea.**

2900. **Os cachos tiran ás olas.** Os fillos aseméllanse aos pais.

2901. **Pais porcos, fillos marráns.**

2902. **Para o fillo máis querido o mellor regalo é o castigo.**

Nenos

2903. **Neno dun ano, vara de pano.**

2904. **Neno mimadiño, neno perdidíño.**

2905. **O carro da chinchola; cando ri, cando chora.** [Nota de E. Domínguez] Dise en Entrecruces (Carballo) cando alguén chora sen motivo, cousa frecuente entre os meniños a xuízo dos adultos. [Nota da Red.] A correlación *cando... cando* significa “unhas veces... outras veces” e aquí equivale a dicir que esa inestabilidade é habitual e que, polo tanto, non ten importancia. Un carro cando vai moi cargado, chía ou canta e iso (ó que se lle daba moita importancia) quizais se poida interpretar como que que ri ou como que chora. Con todo [e tal como se dixo en 1.5.] cómpre lembrar que Vázquez Saco (16071) recolleu un refrán que parece ter moito parecido con este que comentamos: *O cariño do Chinchelo, logo ri e logo chora*, e clasifícao entre os refráns da nenez e explica que os afectos dos meniños son repentinos e fugaces, coma nestoutro *Cariño de meniño, auga nun cestiño*. O que tiña Vázquez Saco procedía dun seminarista de Santiago dos anos cincuenta e, polo tanto, cabe a posibilidade de que procedese de non moi lonxe de Bergantiños. Este

paralelo é o que xustifica que este refrán apareza neste apartado da infancia aínda que aquí literalmente di *carro non cariño*.

2906. **O que con rapaces se deita, cagado se levanta.**

2907. **O que con rapaces se deita, manchado se levanta.**

2908. **O que con rapaces se deita, mexado se levanta.**

2909. **Orates fratres con rapaces nunca trates.**

2910. **Os nenos e os tolos din as verdades todas.**

2911. **Os nenos e os tolos din as verdades.**

2912. **Os nenos e os tolos din case todo.**

2913. **Os rapaces non son homes.**

Veciños

2914. **A mala veciña dá a agulla sen liña.**

2915. **O mellor amigo non é o veciño.**

2916. **O sol da porta non quenta.**

2917. **O sol da porta nunca quenta.** Sempre resulta máis interesante a xente de lonxe que a de preto da casa.

Política

2918. **Crece o honor e crece a dor.**

2919. **Medra o honor e medra a dor.**

Xenofobia

2920. **O que trae do estranxeiro a muller, problemas con ela ha traer.**

2921. **Zurdos, calvos e roibos non habían de estar no mundo.**

Educación

2922. **A conversación con persoa lida é media vida.**

2923. **Falar coa boca chea é de mala educación.**

2924. **Nin todo dar, nin todo negar.**

2925. **Ninguén nace aprendido.**

2926. **Nunca te creas inferior ao outro, só porque estudou moito.**

2927. **O que sabe, acerta.**

2928. **O saber non ocupa lugar.**

Oficios

2929. **A casa do rozador non lle leves o trigo ao sol porque che leva trigo e fol.** [Nota da Red.] Este refrán é máis usado coa palabra *rezador*; a forma *rozado*> podería ser un exemplo de labialización do *e* átono pero tamén existen os rozadores (homes ou grupos de homes que, a xornal, rozaban unha leira, cortando o toxo).

2930. **A cazador novo, can vello.**

2931. **Agulla e fio é medio vestido.**

2932. **Arrieiro dunha besta, cesteiro dunha cesta e pescador dunha cana, perden máis do que ganan.**

2933. **Costureira sen dedal, cose pouco e cose mal.**

2934. **Muller costureira e home troiteiro, nin boa meda nin bo palleiro.**

2935. **No inverno faite taberneiro e no verán panadeiro.**

2936. **O bo gaitero, sempre foi bo casamenteiro.**

2937. **Pescador de cana, máis perde que gana.**

Cregos

2938. **Abade que foi monaguíño ben sabe quen bebe o viño.**

2939. **O alcipreste non se rega porque crece coa lentura.**

2940. **O crego e mailo raposo, se perden a mañán, perden o día todo.**

2941. **O cura e o raposo, se perden a mañán, pérdeno todo.**

2942. **Predica meu frade, que o que che mandou que che pague.**

Crenzas

2943. **A Deus rogando e co mazo dando.** Débese intentar conseguir as cousas, pero facendo os méritos para acadalas.

2944. **A fe sen obras é fe morta.** [N. da Red.] Este refrán é cita literal da Carta de Santiago 2,17.

2945. **A misa do galo, unha vez ao ano.**

2946. **A San Andrés de Teixido o que non vai de vivo unha vez, vai de morto, tres.**

2947. **Cada un, na súa casa; e Deus, na de todos.**

2948. **A quen non ten fillos Deus lle apara sobriños.**

2949. **Home que madruga, Deus o axuda.**

2950. **Tanto vale o responso cantado coma o rezado.**

2951. **Cada un, na súa casa; e Deus, na de todos.**

2952. **A quen non ten fillos Deus lle apara sobriños.**

2953. **Home que madruga, Deus o axuda.**

2954. **A San Andrés de Teixido vai tres veces de morto o que non foi unha de vivo.**

2955. **Ano novo con xefe de casa, doce mortos no ano.** [Nota de E. Domínguez] Existe a crenza de que, se nunha parroquia o primeiro que morre no ano é un cabeza de familia, ese ano morrerán outras once persoas ata completar a ducia.

2956. **De hora en hora, Deus mellora.**

2957. **Deus *apreta / aperta pero non afoga.** Non todo sae sempre mal; algunha vez, algunha cousa sae ben.

2958. **Deus dá pra todos.**

2959. **En martes con merda te fartes.**

2960. **En martes nin porco mates nin churras deites nin pitos saques.**

2961. **En martes nin te cases nin te embarques.**

2962. **En martes non cortes nin plantes.**
2963. **En martes non plantes.**
2964. **En martes non te embarques.**
2965. **En Pascua, con quen quixeres; e no Entroido, coas túas mulleres.**
2966. **Máis vale a quen Deus axuda que a quen moito madruga.**
2967. **O que de noite asubía polo demo pía. / O que pola noite asubía, polo demo pía.** Non se pode asubiar de noite, porque é tentar o mal, chamar o demo.
2968. **O que dorme o día da Ascensión todo o ano é *dormilón.**
2969. **O que mata a unha abella ten cen anos de pena.**
2970. **O que rouba a un ladrón ten cen anos de perdón.**
2971. **Os martes non te cases nin te embarques.**
2972. **Paxaro calado non fai mal agoiro.**
2973. **Pola noite de san Xoán pon a roupa na túa* silla.**
2974. **Quen perdeu e non encontrou, co demo andou.**
2975. **Se non queres ir de morto a San Andrés de Teixido, vai botando contas pra ir de vivo.**
2976. **Se queres que o neno che creza, coa auga do cu lávalle a cabeza.**
2977. **Todo o tempo pasado foi mellor.**
2978. **Un home non é home ata que escribe un libro, ten un fillo e planta unha árbore.**
2979. **Vaite, corvo, do pousado, non me traías un mal fado.** [Nota de E. Domínguez] O corvo é ave de moi mal agoiro e, cando voa en grupo ou cando se pousa preto das casas, a xente di que vai haber algún morto ou calquera outra desgraza.
2980. **Vale máis a quen Deus axuda que a quen moito madruga.**
2981. **Venres e martes non te cases nin te embarques.**
2982. **Xente que canta non pode ser mala.**
Médico
2983. **A mal mortal nin médico nin medicina lle val.**
2984. **Un médico cura, dous dubidan, tres morte segura.**
Compañía
2985. **Canto te vexo, canto te quero.**
2986. **Duro con duro, endexamais se fixo bo muro.**
Xeográficos
2987. **A San Andrés de Teixido vai tres veces de morto o que non foi unha de vivo.**
2988. **Ao pasar O Carrameiro ten coidado, mariñeiro / muiñeiro.** Na ría de Corcubión e Cee, entre a desembocadura do Xallas e a punta do Cabo Cee, hai un faro nunha rocha que non está habitado nin é visitable, con ese nome de Carrameiro [Número Nacional 03940 Latitude 42°54,40N Lonxitude 009° 10,80W].
2989. **En Conxo non están todos os que son nin son todos os que están.** Hai tolos en todas partes. Nin todos os que están mal da cabeza están internados no hospital psiquiátrico de Conxo (en Compostela), nin todos os que están alí, están verdadeiramente loucos.
2990. **En san Miguel non cae mel no Courel. Polo san Miguel, nunca hai mel no Courel.**
2991. **Na feira de Vilaverde, o que máis pon, máis perde.**
2992. **No camiño de Santiago tanto anda o coxo coma o sano.**
2993. **No Carballiño, bo pan e bo viño.**

2994. **O que é burro, tanto o é aquí como en Lugo.**

2995. **Para encaixes e puntillas, en Galicia, Camariñas.**

2996. **Son todos uns, coma os de Cuns.**
[Nota de E. Domínguez] Cuns, que tamén é lugar en Outes, neste caso é a parroquia de san Vicenzo en Coristanco. O refrán sinala que os de Cuns eran xente moi unida, que

asistía agrupada ás festas e que iso dáballes unha certa homoxeneidade de carácter.

Xogo de cartas

2997. **O primeiro que gaña, despois regaña.**

2998. **Trunfo repetido, xogo perdido.**

3. Informantes

3.1. Alumnado que colaborou achegando os materiais usados nesta recompilación:

CEIP Bormoio-Agualada

1. Abelenda Calvo, Samuel	26. Bouzas González, Iria	51. Facal Abelenda, Raquel
2. Abelenda Camiño, Gonzalo	27. Bouzas Lado, Natalia	52. Facal González, José Antonio
3. Abelenda Gómez, David	28. Caamaño Ameijenda, Mercedes	53. Facal Martínez Bibiana
4. Abelenda Pose, Nicolás	29. Caamaño Vieito, Carmen	54. Facal Recarey, Patricia
5. Abelenda Pose, Rubén	30. Caamaño Vieito, Rosa	55. Facal Santos, Nicolás
6. Álvarez Caamaño, Cristina	31. Calvo López, Tania	56. Fariña Lema, Inmaculada
7. Álvarez Couto, Luís Alberto	32. Cambón Bastón, Eva María	57. Fernández Echegaray, Alejandro
8. Álvarez Couto, Rubén	33. Castiñeira Moreira, Félix	58. Fernández Rial, María del Mar
9. Álvarez Muñiz, Yolanda	34. Castiñeira Rodríguez, Iván	59. Ferreiro Grille, Lorena
10. Álvarez Rial, Diego	35. Castro Álvarez, Begoña	60. Fidalgo Mato, Diego
11. Amado Fernández, Vanessa	36. Castro Álvarez, José Ramón	61. Figueiras Turnes, Alejandro
12. Amarelle Rama, Noelia	37. Castro Guillín, Sandra	62. Fondo Fernández, Pablo
13. Ameijenda Mourelle, Irene	38. Castro Rama, Fabián Jacobo	63. García Díaz, Laura
14. Andrade Fuentes, Ana	39. Castro Rial, Carmen	64. García Fernández, Uxía
15. Andrade Fuentes, Paloma	40. Castro Romero, Virginia	65. García Rellán, Tania
16. Andrade Lema, Vanessa	41. Collazo Bermúdez, Aroa	66. Gerpe Calvo, Manuel
17. Andrade Muíño, Iker	42. Costa Gabín, Diego	67. Gerpe Calvo, Uxía
18. Añón Follente, Alejandro	43. Couto Ferreiro, José Manuel	68. Guiance Silvarredonda, Ana M ^a
19. Arantón Martínez, José Alberto	44. Couto Ferreiro, Miguel Ángel	69. Knösch Souto, Elisabeth
20. Bardanca Rojo, Lucía	45. Couto Ferreiro, Susana	70. Lage Mourelle Ramiro Manuel
21. Bardanca Rojo, Patricia	46. Couto Tasende, Verónica	71. Lage Mourelle, Ana Belén
22. Bermúdez Fernández, Lucía	47. Cures Varela, Marcos	72. Lema Núñez, David
23. Bermúdez Fernández, Luís Angel	48. Deus Verdes, Víctor	73. Lista Pena, Adriana
24. Bermúdez Pastoriza, Aurelio	49. Echegaray Suárez, Noemí	
25. Blanco Oliveira, Jéniffer	50. Facal Abelenda, Daniel	

74. López Fernández, Álvaro	103. Pazos Álvarez, María	130. Sanchez Nieto, Javier
75. López Rodríguez, Lorena	104. Peña Castro, William	131. Sánchez Porteiro, Alberto
76. López Sousa, Sara	Guillermo	132. Sanchez Rama, Adriana
77. Lorenzo Amarelle, Sergio	105. Pérez Abelenda, Antonio	133. Silvarredonda García, Olga
78. Maroñas Gerpe, Elsa	106. Pérez García, Lucía	134. Taboada Pardiñas, Anna
79. Martínez Antelo, Rocío	107. Pérez González, Andrea	135. Taibo Lema, Sabino* (3)
80. Martínez López, Ángel	108. Pérez Martínez, Tania	136. Taibo Puga, M ^a del Carmen
81. Martínez Vázquez, Rafael	109. Pérez Rellán, David	137. Tato Romero, Mónica
82. Mato Oreiro, Soraya	110. Pérez Rellán, Marta	138. Teijeira Fernández, Ronald
83. Mira Costa, Mercedes	111. Porteiro Segovia, Raquel	139. Torres Zas, Cristian
84. Moreira Albela, Rocío	112. Pose Antelo, José Manuel	140. Trillo Suárez, David
85. Mourelle Mato, Genma	113. Pose Pereiro, Patricia	141. Varela Calvo, Sergio
Isabel	114. Puga Fernández, Visitación*	142. Varela Lado, Lorena
86. Mouro García, Samantha	(1)	143. Varela Martínez, Beatriz
87. Mouro Rey, José Manuel	115. Rabuñal Andrade, Martín	144. Varela Mira, Alexandra
88. Mouro Rial, Ana	116. Rama Castro, Tania	145. Varela Mira, Jéssica
89. Mouro Rial, Vanessa	117. Ramón Rodríguez, Beatriz	146. Varela Muñiz, Damián
90. Muíño Calvo, Leticia	118. Ramos Lage, María José	147. Varela Vázquez, Jannette
91. Muíño Leis, Óscar	119. Recarey Rey, María del	148. Veiga Facal, Nuria
92. Negreira Mouro, Marcos	Carmen	149. Velo Termenón, Débora
93. Negreira Pose, Noelia	120. Rellán Castro, Daniel	150. Vidal Lema, María Teresa
94. Núñez Mato, María Jesús	121. Rey Busto, Juan Manuel	151. Vila Fondo, Vanessa
95. Núñez Mato, Óscar	122. Rial Couto, Valeria	152. Vila Sousa, Arturo
96. Núñez Núñez, Jéssica	123. Rial Martínez, Margarita	153. Vila Sousa, Julia
97. Núñez Picallo, Carmen	124. Rodríguez Pena, Ángel	154. Vilariño Negreira, Laura
98. Osinde Mourelle, Alejandro	125. Rodríguez Rial, Dolores* (2)	155. Zas Regueiro, Diego
99. Otero Picallo, Jénifer	126. Rodríguez Souto, Mónica	
100. Otero Picallo, Sandra	127. Rojo Amado, Cristina	* (1) = Nai alumna
101. Pardiñas, Cristina	128. Romero Facal, Estefanía	* (2) = Persoa maior
102. Pastoriza Amado, Nerea	129. Sánchez González, Joel	* (3) = Pai alumna

CEIP Canosa-Rus

158. Abelenda García, Uxía	169. Figueira Cerqueiro, José	178. Mariño Porteiro, Laura
159. Andrade Gómez, Laura	Manuel	179. Marrozos Loureiro, Uxía
160. Bello Martínez, Adrián	170. Franco Rojo, Nerea	180. Martínez Rodríguez, Rubén
161. Bello Pardiñas, Alejandro	171. García García, Tania	181. Méndez Añón, Marco
162. Calvo Caamaño, Sara	172. Gesto Vilas, Noemí	182. Mira Remuiñán, Martín
163. Calvo Pensado, Brais	173. Jeandon Rodríguez,	183. Pardiñas Lema, Inés
164. Cambre Lamas, Lydia	Christian	184. Pardiñas Mendes, Juan José
165. Campos Blanco, Xairo	174. Jeandon Rodríguez, Diego	185. Parente Bermúdez, Xavi
166. Cancela Pombo, Iván	Stephan	186. Pensado Tasende, Andrea
167. Candal Vázquez, Nuria	175. Lema Seoane, Manuel	187. Pombo Álvarez, Bruno
168. Carracedo Pena, Mónica	176. López García, Ismael	188. Reino Abelenda, Daniel
	177. Lorenzo Alonso, Rubén	

189. Rodríguez Carracedo, Diego	192. Souto Pérez, Paula	197. Veiga Fernández, Samara
190. Rodríguez Mourelle, D. Susana (mestra)	193. Suárez Balsa, Pablo	198. Viña López, Zaira
191. Rodríguez, David	194. Torres Vázquez, Martín	
	195. Vázquez Calvete, María	
	196. Vázquez Viña, Sergio	

NOTA: Houbo outro grupo grande de alumnos (case un cento en total) que non asinaron as súas achegas.

3.2. Equipos de Dinamización da Lingua Galega (antes Equipos de Normalización e Dinamización Lingüística):

C. Educación Infantil e Primaria Canosa- Rus

París Padilla, Cristina (coord.)
Ares García, Lorena
Rodríguez Mourelle, Susana
Sanfíz Pérez, Celia
Trigo Castiñeiras, Mª Dolores

C. Educación Infantil e Primaria Bormoio-Agualada

Domínguez Rial, Evaristo (coord.)
Brandón Rey, Vanessa
Cotelo Eiris, José Manuel
Diéguez Romero, Anxo Manuel
Fernández Fernández, Patricia
Martínez Bardanca, Ana M^a
Ramilo Calvete, Manuel

4. Referencias bibliográficas

- APARICIO CASADO, Buenaventura (2011): “Outra volta co relato do abandono dos vellos”, en *O tempo dos avós. Mitos e lendas da Terra de Montes*. Forcarei: Concello de Forcarei; 34-43.
- BOUZA BREY, Fermín (1490-1982) “Referencias a una eutanasia familiar primitiva en el folclore gallego-portugués”, en *Etnografía y folklore de Galicia* 1, Vigo: Edicións Xerais de Galicia; 81-91.
- RODRÍGUEZ GONZÁLEZ, Eladio (1961): *Diccionario enciclopédico gallego-castellano. Tomo III N-Z*. Vigo: Editorial Galaxia.
- VÁZQUEZ SACO, Francisco (1967-2003): *Refraneiro galego e outros materiais de tradición oral*. Edición de Josefa Beloso Gómez, Patricia Buján Otero, Xesús Ferro Ruibal e Mª Carmen Paz Roca. *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 5, 2003. Santiago de Compostela: Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades. Xunta de Galicia.